Anul IV. Nr. 2 Aprilie—Iunie 1932.

P II
6

ARHIVELE BASARABIEI

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE

A

MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Sub conducerea d-lor
T. G. BULAT şi C. N. TOMESCU
Profesori universitari

Incepînd cu acest număr, revista apare cu sprijinul moral şi material al p. s. episcop VISARION al Hotinului.

BIBLIOTECA ... MENTARĂ
... Piatra Neamţ
Nr. 24.696
936.868

CHIŞINĂU
Tipografia Eparhială „Cartea Românească"
1 9 3 2.

Anul IV. Nr. 2 Aprilie—Iunie 1932

Arhivele Basarabiei

REVISTĂ DE ISTORIE ŞI GEOGRAFIE
A
MOLDOVEI DINTRE PRUT ŞI NISTRU

Din istoricul târgurilor moldoveneşti: Fălticeni şi Tecuci.

de T. G Bulat.

Răpirea Bucovinei de către Austriaci, în 1775, a provocat înfiinţarea târgului Fălticeni. Suceava, centrul regiunii naturale a apei Moldovei de sus, care se deplasase dela Baia spre nord, rămânea peste hotar De aci se ivi nevoia unei alte aşezări omeneşti, care trebuia să înlocuească fosta capitală domnească. Se aleasă moşia Şoldăneşti, a banului Ioan Başotă. Cu ştiinţă sau nu, se întâmplă, că partea de moşie pe care se întemee târgul, presupusă a lui Başota, de fapt, să fie a logofătului Constantin Balş.

De aci izbucni un conflict între târgoveţi şi adevăratul stăpân al moşii. Divanul recunoscuse lui Constantin Balş, odată cu moşia, şi drepturile de a percepe taxe de la cei aşezaţi în târgul Fălticeni. Locuitorii aveau însă un hrisov dela 1780, dat de Domnitorul Constantin Dimitrie Moruz, prin care se fixaseră impozitele ce trebuiau să fie plătite stăpânului moşiei. Ei urmau să achite 60 de parale pe an pentru cârciuma cu pivniţa, care se afla aşezată pe uliţe, un leu de casa ce face afaceri la mahala, iar cea fără de «alesveriş» câte 20 parali. Constantin Balş schimbă aceste taxe, mărindu-le.

El cerea 40 lei pe suta de vedre de vin şi 100 pentru suta de vedre de holercă, vândute în târg; 1 leu pentru tăiatul unei vaci, 5 parale de tăiatul unui miel, 2 lei de stânjenul de lemne care intră în oraş şi câte 12 parale de carul unui ţăran, care vine în târg.

Din jalba târgoveţilor, în care se protestează contra acestor taxe, mai aflăm că Fălticeni în decurs de 30 de ani, dela înfiinţarea lui, a ars de două ori. Târgoveţii se roagă să fie lăsaţi să plătească aceleaşi sume, ca până la trecerea târgului, în stăpânirea logofătului Const. Balş şi potrivit hrisovului Voevodului Moruz. Divanul,

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ NEAMŢ
Fond „G.T.K."
P. II. 6

întrebat de senatorul rus, răspunde că, după vechea datină, fixată prin hrisoave domneşti, proprietarul unui târg are dreptul exclusiv, de a vinde băuturile. El poate să-l cedeze. Acelaş drept îl are privitor la comerţul cărnii. In al treilea rând nimeni, pământean sau stein fiind, nu poate ridica, o dugheană, casă sau alte ziduri, fără învoirea stăpânului târgului. Din ştirile pe care le are, Divanul înpărtăşeşte senatorului, că unii din stăpânitorii de târguri iau 1 leu pentru vadra de rachiu şi holercă, 30 parale pentru vadra de vin, 20 de parale pentru bere şi mied, 60 parale pentru vita albă, bou sau vacă, câte 10 parale de oae, sau miel.

Pentru loc se ia «zăcioială» din banii chiriei oricărei zidiri şi deci logofătul Constantin Balş lua mai puţin decât amintitele taxe.

Dacă era un adevăr, răspunsul acesta era şi o părtinire, condiţionata de faptul că logofătul făcea parte din Divan.

Const. Balş, la rândul său, trimite o «proşenie» prezidentului Divanelor ţărilor române cu privire la drepturile sale. Chestiunea, clar, logic şi documentat expusă, a impresionat desigur pe imputernicitul Rusilor. «In toată lumea viclenia când se dovedeşte să înfrăniază cu paguba vicleanului» spunea încercatul boier, în dispute judiciare.

Pentru a i se face dreptate el cere o adunare obştească a «sfinţitului cinu bisăricesc şi a celui politicesc» spre a da «o anaforă». Boerul se referă la «svintele pravile şi obiceiol pământului». El mai afirmă că hrisovul lui Const. Moruzi a fost dat la 1780, iar «descălecarea» târgului s'a făcut la 1775, supt Grigorie Ghica «adică după cinci ani mijlocind înşelăciune».

Dăm aci şi copia, după cartea Voevodului Moruzi, în care se aminteşte şi de sinagoga Evreilor, de cimitirul lor, dar nu se uită şi de «şcoli de învăţătura copiilor».

La aceast din urmă punct ne puteam aştepta, în chip neîndoios, cunoscută fiind iubirea pentru şcoala a acestui Voevod. Ce va fi urmat nu reese din actele noastre. Sunt două lucruri însă pe care le constatam: întâi, data exactă a înfiinţării târgului Fălticeni, iar în al doilea rând direcţia curentului de înfiltrare al elementului evreesc în pământul Moldovei: nord-sud. Această din urmă constatare dacă nu constitue o noutate este cel puţin o confirmare istorică. [A se citi cu atenţie «jalobele» din anexele II şi III].

Un conflict la fel se ivi şi la Tecuci în aceiaş vreme. Breasla

negustorilor reclamă senatorului, că mănăstirea proorocului Samoil din Focşani, pe moşia căruia se află târgul, cere sporirea «bezmănului». Divanul, fiind consultat, susţine cererea mănăstirii din Focşani, ca adică să dea negustorii tecuceni cel puţin câte doi lei, de casă sau dugheană, pe an, fiindcă la alte târguri se plăteşte mai mult!!

I.[1]

(rupt) . . . . . *dela Divanul...*

După jaluba ce au dat către Ex ta locuitorii din târgul Fălticenăi de la ţinut Sucevii asupra d-lui logof. Constantin Balş stăpânul moşiei cu arătare precum d-lui n'ar fi următorio aş lua de la dânşii venitu moşiei după hotărâre de mai înainte, ce este dela Domnul Constantin Dimitrie Muruz vvod ci li-ar fi făcut o cerire foarte asupritoare. Prin predlojeniea Ex-tale dată către Divan din trecută lună Iunie supt Nr. 781, pe lângă care s'au alăturat şi jaluba lor, se cere dela Divan înştiinţare de au fost cu adivărat această hotărâre de mai sus arătata a pomenitului Domn pentru cea ce se dă stăpânului moşiei şi din care pricină d-lui logof. acum nu urmiază acieş hotărare, sau că în urmă s'au făcut de către Divan altă prifacere asupra acei hotărâre domneşti, cu care înştiinţare să se întoarcă înapoi şi jaluba jăluitorilor.

Deci Divanul cu căzuta cinste înştiinţază că pricina acestui târgu întru acestăşi chip au urmat, adică, după ce o parte de loc din hotarul Moldovii s'au tras în stăpânirea Austriei, ce o numesc Bucovina, în care s'au cuprinsu şi târgul Sucevii, nefiindu (rupt trei rânduri). Başotă stăpânu moşiei Şoldăneşti ce să hotărăşte cu moşiea Fălticeni, s'au făcut târgul acesta ce se zice Fălticenăi supt nume că ar fi pe hotarul Şoldăneştilor. Şi pentru adeştul locului s'au aşăzat târgoveţii cu pomenîtul boerio banul Ioan Başotă, care ace aşezare s'au întărit şi cu cartea Domnului Constantin Dimitrie Moruz Vvod. Şi după acea s'au şi urmat atăt în viiaţa banului Başotă căt şi în urmă până în trecutul an 1809, când atunce d-lui logof. Balş ca un vecinic stăpân a moşiei Fălticenii căutând îndreptarea hotarălor moşiei aceştie, întăi prin cercetări la starea locului, şi aflându-se împresurată de către moşiea Şoldăneştii, apoi s'au giudecat şi la Divan cu d-lui banu Ştefan Başotă fiiol şi

[1] „*Dela*" nr. 1768/1810 Arhiv. Senat. Chişinău. (Actele sunt foarte rău conservate. Din această pricină pasagii întregi lipsesc.

clironomul răp. banului Ioan Başotă. Şi dovedindu-se că locul pe care se află lăcuit târgul Fălticenii este de hotarul moşiei Fălticenii a d-lui logof., şi că cu împresurare şi ră credinţă l-au fost cuprins răposatul banul Başotă. In puterea documenturilor moşiei aceştie, şi mai vărtosu a însuş hotărnicei moşiei Şoldăneştii, cu driaptă giudecată după pravilile pământului la asămine pricini s'au dat în stăpânire d-lui logof., după care fiindcă [rupt mai multe rânduri] şi aşezarea ave făcută de banul Başotă rămăindu de sine aneresită, dacă acel ce au făcut-o s'au dovedit că n'au fost stăpân locului. Prin osăbită carte a Divanului, ce s'au dat d-lui logof. s'au hotărât ca să-şi ea venitul moşiei d-lui de la târgoveţii, precum se urmează şi la alte târgului, ce sânt în ţara aceasta, adică Soroca, Orheio, Vasluio, Movilău şi altile.

Acum dar cerire ce fac târgoveţii în puterea acei cărţi domneşti dată după aşezare ce au fost avut cu banul Başotă, nu poate avè nici un loc, căci pe d-iui logof. dreptatea nu-l supune a urma acei aşăzare făcută de un asupritorio moşiei aceştiea, carele de la sine şi fără de nici o dreptate s'au fost întins peste hotarele moşiei sale şi au trecut în moşie străină ci d-lui logof. ca un adivărat şi desăvârşit stăpân moşîei Falticenii are să-ş ea venitul moşiei d-lui întocma, precum să urmează şi la alti asămine târguri. Şi măcar că acesta n'au fost târg din vechio, ci după vremi s'au lăcuit pe moşie cu stăpân, care are deosăbire la venit de târgurile ce au fost domneşti, adică cu mai mult folos. Dar d-lui logof. au arătat, că însuş la unile din venituri i-au scăzut şi mai gios de căt să urmează pe la celelalte. [rupt câteva rînduri].

1810 Iulie 6

Gavriil Mitropolit şi Exarh.

Gherasim episcop Romanului.

Const. Ghica logof. Teodor Balş vorn.

Sandu Sturza hatm.

Iordachi Roset vist. Sturza vorn. Dimitrie Sturza.

Lupu Balş. vorn.[1]

Costachi Crupenschi vorn.

1. Patru iscălituri sunt indiscifrabile.

II.

(rupt) *toți lăcuitorii creștini și jădovi cu plecata noastră jalobă*

Cu mari plăngire jăluim Ex-tali că dupa hrisovul Mării sali Costandin Dimitrii Moruz Vvod ci sănt trecuți de atunci și pănă acum trii zăci de ani, săntem statorniciți ca să ni facem târgu pe moșăe Șoldăneștilor a d-sali stolnic Ioniță Bașotă la țănut Sucevii care acum să numești Târgul Folticenilor, învoindu-ne cu stăpă nul moșii ca să-i dem adetiol moșăii de crășma cu pivn ți cu vinu căte șasă zăci de parali pe anu la uliți și căti un leu di casi la mahala care vom ave alișveriș prin casi iar care vor fi fără de alesveriș să de căti doă zăci de parali și să ni hrănim cu velniți și cu ce vom pute și cu alti dări în havaetul moșăei mai mult să nu fim supărați după cum arată copie *de ni-s credi* (?) ispisocu ce avem hrisov întărit de la pomenitul Domnu și cu chipul acestani-am statornicit acolo și am făcut casi și dugheni și alti acareturi di hrana noastră. Și tot așa s'au urmat dere noastră în havaetul numitii moșăi, păr acum. Iar acumde la sf. Gheorghi nu știm cu ci chip au întrat moșăe Folticenii în stăpănire d lui logofătului Costandin Balș ci esti în capătul moșăii Șoldăneștilor pe care esti făcut numitul târgu și făcând vechil asupra târgului pe d-lui păhar. Tudurachi Ciore d-lui păhar. urmiazi ca să e venitul moșii după hrisovul domnesc ce avem precum ș'au luat pără acum; și ni-au scos alti obiceiori noâ și ceri de la noi adetiăl moșăi ca să-i dăm 40 lei pe suta di vedre de vinu și 100 lei pe suta di vedri de holercă și un leu de tăiat vaca la scaunu, și cinci parali de tăet melul și doi lei de stânjinului de lemn și dejmă din toate și căti 12 par. de caru țăranului cari vine la târgu din cari pricină noi am rămas cu totul lipsiți de toată hrana vieții noastre că ni s'au închis târgu și toate alesverișurili.

Pentru aceasta cu mari plăngiri și cu ferbinți lacrămii ne rugăm Ex-tali ca să fii mila Ex-tali asupra noastră se plătimli avaetul moșăeei după hrisovul domnesc ce avem undi noi pe ace moșii nu avem nici un loc de hra[nă] făr de căt trăim numai cu casăli neavând imaș de viti, nici apă, nici păduri, că din gior înpregior târgului săntemi îngrădiți, ca să nu ne sărăcim de tot că indestuli pagubă și sărăcii am avut pără acum cu ardire focului în doâ rânduri ce au arsu acestui târgu de la care am rămas cu totul

săraci să nu ne mai sărăciască şi din adetiol moşii ce s'au pornit asupra noastră cu însărcinare, ce să să urmezi după hrisovul ce avem de mare pomană a fi Ex-ţii tali.

Plecaţi la mila Ex tali toţi creştinii şi jădovii târgoveţi din Târgul Folticenilor din ţânut Sucevii.

Isaac Moiseev.
Moise Solomonov Srebrenic.
Aaron Gherşcovici.
Gherşco Copelev.

III.

Adresa, în ruseşte, către Milaşevici.

Şi mai înainte am jăluit înalt Ex-tale, că noi Evreii fiind trăitori în pământul Moldavei trăim prin sate, şi din poronca Domnului Costandin Moruz Vvod am lăcuit pe un loc unde am ales pentru noi, pe moşăe răpousatului Ioniţi Başote ban din ţinut Sucevii, cari să hotărăşti cu moşăe satul Fălticenii. Şi am făcut acolo târg, cari să numeşti acum târgul Fălticenii, iar cu ce aşăzări noi am lăcuit acolo şi ci dare avem să plătim stăpânului moşăei Măria sa vodă Moruz ni-au dat hrisov. Şi dupi cuprindire hrisovului acelue ni-am odihnit păn acum şi am urmat cu plata banilor stăpânului moşăei şi cu plata dăjdii domneşti pisti triizăci ani. Iar acum de curând d-lui vel logof Costandin Balş, cumpărând satu Felticenii de la supusul austriicesc [rupt . . . . .] făcut (?) de noi târgul Fălticeni numai ace bucată pre cât este târgul, dar prin pregior afară este moşăe Şoldăneşti a banului Ioniţă Başotă căruia noi păn acum am plătit adetiol moşăei păn acum pentru locul cât cuprinde tot târgu după cuprindere hrisovului domnesc. Iar mai mult nimică. Acum dar d-lui logof. Costandin Balş au pus asupra noastră neobicinuite dăjdie să-i plătim pentru moşăi tot târgul pe cum am arătat în jaloba ce dintăi după care jalobă au fost eşit şi predlojenie la Divan. Şi pe ace predlojănie ce au făcut Divanu noi nu ştim fere cât pe jaloba noastră ce am dat cătră Divan, Divanul au pus răspunsul într'acest chip.

De către Divan s'au dat hotărări după dreptate ce are cinst. d-lui logof, Costandin Balş. Şi în pricina aceasta s'au făcut raport către Ex-sa sinator. Noi alte nimică nu cerem fără de cât înalt Ex.-tale ne rugăm ca să fim puşi la cale [rupt] dare noastră pen-

tru [rupt] stăpânului moşăei d-lui vel logof. Costandin Balş după cuprindere hrisovului domnesc cari îl avem, de acum mai mult, ca să ne putem odihni într'acel târg, cari noi cu drepţi banii noştri ni-am făcut dughenele casă şi alte acareturi pentru chivernisala şi hrana noastră. Şi la aciaste să avem milostiv înalt Ex.-tale rezoluţie.

1810 Ioni.

Evreu Isac Moise.
Evreu Moise Srebrenic.
Evreu Ghersco Copelev.

IV.

Către Ex. sa,... Divanul Cnejiei Moldovii.

S'au primit cu cinsti predlojănie Ex.-v. din 9 Ioli supt Nr. 1236 asupra arătări ce au făcut Divanul prin răport din 6 a acesti luni supt Nr. 98 pentru pricina banilor ce să cer de către d-lui logof. Costandin Balş de la lăcuitorăi din târg d-sale Felticenii, din ţinut Sucevăi prin care predlojănie ceri a ave ştiinţă Ex.-v. ce bani sânt îndatoraţi după hrisoave a da fiişti cari lăcuitorio di prin alti târguri stăpânnlui şi pi cătă parti de loc şi de nu cumva să mai ceri şi altă ceva de la dânşăi afară de plata acea a banilor şi pentru ce anumi. Iar în sfârşit ce felio de cădere au făcut acum d-lui logof. Costandin Balş lăcuitorilor acestora din târg Felticenii. din suma banilor acelora ce să cuvine de la dânşăi pentru locurile ci le ţin ei în târg pomenit. Cu cinste dar faci Divanul arătare Ex -v., că veniturile aceste ce să eu de către stăpânii târgul rilor de la lăcuitorii târgoveţi sânt într'acest chip. Intii esti hotărât prin hrisoavele domneşti ci s'au dat unora din boeri când li s'au făcut danie târguri, ca vânzare băuturilor, de vin, rachiu sau horilcă, beri şi mid să fii numai a stăpânului târgului, fără să poată vriunul din târgoveţi a ţine şi a vinde băuturi de aceste fără a să învoi şi a să tocmi pentru aceasta cu stăpânul târgului. Asămine şi vânzare cărnii să fii iarăş a stăpânului târgului, nefiind volnic nimi altul să ţie trunchiori de căsăpie sau să vânză carne într'acel târg, fără învoială şi tocmală cu stăpânul.
Diosăbit hotărăşti ca nimine ori din acei de loc, ori din acei streinsă nu poată a-şi faci dugheni sau casă sau orice altă zidiri asupra

moşăiei târgului fără a ave voi mai înainte de la stăpăn, şi fără a să alcătui prin tocmală în scris pentru bezmănul locului pe căţi stănjăni va ave trebuinţă să cuprindă. Apoi şi pentru dughenile i casăli magazii şi alt zidiri făcute în acest târg, mai înainte de facire dă noi târgului şi a dărăii hrisovului spre aceasta; să sloboadi a faci stăpănul asămine aşăzări de tocmeli cu acei ci le-au avut făcute pentru plata bezmenului.

Al doile fiindcă unii din boeri ce au târguri de danie asupra hotărării hrisoavilor au făcut învoeli de tocmală cu târgoveţii de au lăsat lor slobozănie a vinde băuturi şi carne. Divanul au cercetat acele tocmeli în ce chip sănt făcute şi ce plată eu stăpănii, de la acei târgoveţi care s'au găsit într'acest chip, adică căti un leu pentru vadra de rachiu sau holercă, căte 30 parali, pentru vadra de vin, câte 20 parali de vadra de beri şi med, căte 60 parali, de vită albă bou sau vacă, căte zăci parali, de oae sau mel asămine. Şi pentru bezmănu locului urmiază într'acest chip, adică a lua stăpănul zăcioială din banii chiräei, cu care să va da dughiana casa sau altă bena pe an, în orăndă cu chirie. Deci în sfărşit făcând cercetare şi pentru scădere ce faci d-lu logof. Costandin Balş la luare venitului de la târgoveţi din târg d-lui Felticenii esti într'acest chip adică ceri pe vadra de rachiu sau holercă căti 35 parali lăsând căti 5 parali la fieşti care vadră de rachiu sau holercă, ci să va vinde în numit târg. Pentru vadra de vin 25 parali lăsând zăci parali mai gios de căt la alti târguri, pe vadra de med şi beri zăci parali, lăsând zăci parali. Pe vita ci să va tăea la căsăpii sau în târg, de bou sau vacă 40 parali lăsând 20 parali, de oae mel sau capră 5 parale lăsând 5 parale. Iar pentru bezmănul locului ceri mult ma gios de căt s'ar căde să ei şi să ia din chirie fieşticărie bina adică de tot stănjănu în cumceziş locului la faţa uliţii să plătiască târgoveţul doi lei, la uliţa ce va fi mai frunti după stare târgului, şi căte 60 parali pe stănjen la uliţa ce va fi al doile după ace frunti. Şi căte patru zăci parali pe stănjenul de loc în curmeziş la uliţile celi mai proasti la alesveriş târgoveţilor după stare târgului.

Care din toate acesti venituri ci să cuvin d-lui logofătului să vedi că fac o îndestulă scăderi de folosul târgoveţilor. Într'acest chip dar fiind hotărăle hrisoavelor aşăzărilor la alti târguri şi scă-

dere ce faci d-lui logof. târgoveţilor din târg d-lui Felticenii cu cinste Divanul faci înştiinţare Ex.-ţii voastre.

Gavriil M. şi Exarh.

Gherasim episcop Romanului.

Teodor Balş vorn. Iordachi

Roset vist. Sturza.

Lupu Balş vorn.[1] vorn.

1810 Ioli 17.

V.

Către Ex.-sa . . . . de la Costandin Balş biv vel logofăt.

Proşănie.

Şi la cine altul aşi întinde cu îndrăzneală jaloba me aceasta care cu plecăciune o înfăţăşăz, de cât numai la înţelepciune înalt Ex. v. care pronie au dăruit astăz în prezedenţăe ocărmuiraei acestui pământ.

In numele îndurătoriolui monarh pre puternicului înpărat cutez a înfăţăşa proşănie me aceasta la asuprire care cunosc după cugetul meu că să face mie, asupra viclenilor scrisori şi arătări a târgoveţilor din Fălticeni care şăd pe moşie me.

Dreaptă şi svântă iaste hotărăre înalt Ex. v. ce aţi dat prin predlojănie din [lipsă] zile Iolie supt, supt Nr. 1541 către cinstitul Divan întărind carte domniască care au arătat târgoveţăi ce au fost dată de Domnul Moruz, după cerirre stolnic. Başotă spre înstatornicire învoealăi ce au făcut cu târgoveţăi. Căci care om fără cuget sau patriot a Moldavii ar cere vre o dată a neresi documenturilor a stăpănitorilor de mai înainte. Pentru că în a neresi acelora să surpă toată fienţa pronomiilor patrioţilor. Dar dacă stoln. Başotă, sau niamul său, n'au avut nici din strămoşască moştenire, nici din personală cumpărătură, nici din miluire de danie, de la Domni acest loc, pe care s'au descălecat târgu. Apoi învoiala lui Başotă cu dănşii şi carte domniască ce au scos cu înşălăciune, numind moşie sa, moşie ce străină, şi supt nume de Şoldăneşti să ea pronomile Fălticenilor, apoi zic, ace învoială, şi fire, şi lege, şi pravilile o socotesc nelegiuită. In toată lume viclenie căndu să dovedeşte să înfrăniază cu paguba vicleanului. Insuş Domnul ce au dat hrisovul de ar fi vădit atunce că Başotă cu

1. Restul indiscifrabili. In total sunt zece semnături.

ştiinţă că moşie nu esti a sa, şi spre neguţătorie înşălătoare a a unui folos, ori cât va apuca au întrat în învoială după părăre sa. Şi acea neasămănată cu rănduiala celoralante târguri, ar fi străcat carte sa, cu învinovăţire înşelătoriolui pentru că el ave scrisorile hotarălor sali, şi ştia că Fălticenii nu are, ce numai Şoldăneşti şi supt nume de Şoldăneşti au făcut învoire. Supt nume de Şoldăneşti au luat şi întărire Domnului.

De vreme dar că înpreună cu această adivărata începere să surpă de sine şi învoiala lui Başotă, şi carte domniască. Nu grăşesc a mă socoti înstrămbătăţit. Dar iarăş nu mă depărtez de o hotărăre după aceasta a înalt Ex.-voastre mai avându şi alte covinte şi îndreptări, care socotesc îm dau dreptate iar giodecată giodecându-le aceli în obiceiorile şi lege pământului măcar atăta îndestulare să-m facă, că nu aş ave cuvânt şi să mă odihnesc.

Rugăciune me ce plecată iaste ca înalt Ex.-v. cu blândeţe primind jaloba me, să rănduiască o adunare obştiască a sfinţitului cinu bisăricesc şi a celui politicesc adică, Inalt Preosfinţitului Mitropolit, arhierei pământului ce vor fi faţă, şi toţi veliţăi boerii, cu o pătrunzătoare cercetare, descoperind şi întâmplare după care s'au dat carte şi ceii ce s'au urmat la asămine întâmplări din vechime în pământul acesta, fără făţărie să facă anafora, după care iarăş înainte înalt Ex,-v. înfăţăşându-mă nădăjduiesc că voi găsă dreptate me, fără de care şi moşie iaste de prisos în stăpânire me.

Nu mă voi arăta supărătorio auzului înalt Ex.-v., în scurt arătând prin ponturi, după puţăne me socotinţă, dreptăţile meli, care înţelepciune giodecăţii le va socoti.

1-iol. Svintele pravile hotărăsc şi obiceiol pământului urmiază, ca şi acel ce va zidi casă sau altă zidire pe moşie străina, fără învoire celui adivărat stăpân, nu numai să fie izgonit, dar şi zidire să o piardă. Aice întru întâmplare aceasta zidire s'au făcut cuprindere moşii meli să vede, iar învoire celui adivărat stăpân de maî înainte lipseşte cu totul, căci Başota nici odinioara adivărat stăpân pe acel loc n'au fost. Şi de are Şoldăneşti nu are Falticeni. Falticenu bez Amânsi (sic).

2-le. Ace carte, ce iaste la mâna târgoveţilor dată, nu iaste mai nainte de venise şi descălecarea târgului, căci carte iaste scrisă la let 1780 de Domnul Constandin Moruz, iar descălecare au în-

ceput a fi la Domnul Grigorie Ghica la let 1775, adică după cinci ani mijlocindu înşălăciune, au scos carte, care nu poate ave temeio.

3-le. Nici carte aceasta nu poate a să numi hrisov, pentrucă nu iaste dată de previleghion, nici iaste dată de miluire de danie, ce după ce au săvărşit ei cu Başotă, ce n'au fost stăpăn, aşăzare, apoi dănd jalobă au urmat a li să dà întăritură; aneresindu stăpănire lui Başota, să aneversăsc şi aceste.

4-le. Carte Domnului Moruz ce iaste la măna tărgoveţilor jădovi iaste pe tărgu Şoldăneşti, căci aşă au arătat d-lui stolnic Başotă, că pe Şoldăneşti ar fi descălicătoare. Apoi dar dacă tărgu iaste pe moşie Falticenăi şi d-lui stoln. Başota din temelie s'au făcut înşelătoria şi stăpănirii care cuvănt ar fi? moşie Falticenăi călcăndu-se cu descălecătoare tărgului să nu să folosască cu aceli ce să folosăsc alti tărgnri, ce să să supue la aşăzare acee a acelui ce nu are Falticeni. Şi pe Şoldăneşti tărg nu iaste. Ar fi bună şi aşezare, căndu ar fi carte domniască pe Falticeni. Iată şi copie cărţăi domneşti.

5-le Toate tărgurile ce sint în pămăntu Moldovii, boereşti şi mănăstireşti dacă în vreme descălecări lor, n'au apucat a face tocmeli, după multă vremi avănd şi cărţi domnesti ca să nu de nimică, în vreme ce s'au dat tărgurile danie de cătră dănşii, s'au făcut şi hrisoave cu cuprindere de venitul care urmiază să ea stăpănul, şi aceli hrisoave să pot socoti temelnice şi legiuite.

6-le. Mai sint şi alte pilde, că sint aşezări făcute cu cărţi domneşti, care după vreme, nefiind cu rănduială precum să urmiază de obşte au avut prifacere.

In scurt, aceste toate pentru că ceru mai înainte o obştiască descoperire a legii şi a obiceiorilor pămănteşti, iarăş mă rog cu plecăciune iobirei de dreptate a înalt Ex,-v. să fie priimită plecata me cerere, şi dacă nu iaste într'un cuvănt tărgu pe Şoldăneşti ce putere poate ave cerire părăşilor, sau carte Domnului.

Const. Balş logof.

1810 Avgust 10.

In Eşăi.

VI.

aceasta carte că fiind poronca Domnii mele [rupt] încă din anul trecut au început a să aduna oameni pe o moşie a d-lui [rupt] Ioniţa Başotă, ca să-s facă tărg aflăndu-se loc bun şi larg

şi s'au numit târgul Şoldăneştii; de la care târg acu n voiind înainte Domnii mele o samă de târgoveţi au arătat o scrisoare de tocmeală şi aşezare din anul acesta 1780 Iuli 1 iscalită de d-l Ioniţă Başotă biv vel stolnic, stăpânul acei moşii, şi au încredinţat şi cu alte iscălituri de boer înprejuraş de acolo martor prin care scrisoare arată numitul boer, că s'au aşezat cu târgoveţii ce s'au adunat acolo pe moşii, ca atăt ei căt şi alţii ce să vor ma strânge ori căţi de mulţi să fii volnici a-ş face casă, dugheni şi crăcime i velniţă şi orice. Şi pentru venitul moş i au făcut aşezare într'acest chip, ca să plătească bezmănul locului pe tot anul de crăcimă cu pivniţă căte doi zloţi şi de dugheana căte un leu. Iar cei ce vor ave alesverişuri afară la mahală ori cu ce feli de hrană asemine să de căte un leu de casă, iară cei ce vor ave casă la mahala şi nici un alejveriş n'ar face, aceea să de numai căte douazeci de parale de case şi atăt casali căt şi dughenile să cuprinze oc una cicispezece stânjeni în lung, iar în lat căt a ţine casa sau dugheana. Şi jidovii să ţii o case pentru închinăciune de o parte iar nu între creştini care case să fie asemene ca şi celelante case, dar nu într'alt chip, cum şi un lor afară să li se de jidovilor pentru mormânturi unde le vor arăta ispravniciî ţânuţ; care loc să fii în lungu şasezeci stanjini iar în lat patruzeci stânjeni.

Aşijdere velniţi căt vor vre să facă pe moşie aceasta nimică bezmăn să nu de. Şi orcare unde îş va apuca locul său să-l stăpanească ei şi copiei lor tot cu această tocmală. Iar când ar vre cineva să-ş vândă casa ori dugheana dintr'acest târg dator să fii a întreba stăpânul moşii şi de-i vor fi trebuitoare le va cumpăra iar când nu va ave trebuinţă atunce să fie volnic şi o vinde cui ar vre. Şi cel ce va cumpăra casa sau dugheana tot acel bezmăn să de stăpânului [rupt].

Intr'aceasta carte a Domnii mele întărim [rupt].
creştini, armeni, jidovi ce să vor aduna cu locuinţe la acest târg ca după aşezare şi tocmala ce au avut cu d-lui stoln Ioniţa Başotă stăpânul moşiei de acum înainte şi în veci să să urmeze la toate deplin după cum să cuprinde la aceiaş scrisoare şi să-şi stăpănească fieşcare cu pace casali, dughenăli crăcimele şi velniţăli ce-ş vor face într'acest târg şi dându ş bezmănul numai pe cele ce să arată la scrisoare de tocmală cu mai mult să nu fii supăraţi şi nici d-lui stoln. Başotă nici fii săi nici alţii să nu poate strica

așezare și bezmăn vreo dată mai mult de cât să arată în scrisoare de tocmală. Și afară dintraceli pomenite încă pentru scoali de învățătura copiilor, ce vor ave creștinii într'acest târg să nu fii supărați cu bezmănul nici cât de puțăn de către stăpănul moșii.

Ci dar întărim Domnie me toate celi de mai sus arătate ca să-ș urmeze pre deplin de apurure cum să cuprinde la carte aceasta.

1780 Avg. 11

Constantin Dimitrie Moruz Vvod

(L. P.) roș tipărit S'au trecut la condica Divanului de Andrei biv izbaș ot Divan.

Collationirt, und ist vorstehende Abschrifl dem unges tem pelten Originali von Wort zu Wort gleichelautendt befinden w orden.

Sucsava den 4 ten Iuly 1810
Kais König Districs gericht.

Samuel Pischer
Ger. Secretar

700 taxa . . . bezalt

Pecete aplicată

VII.[1]

Către Ex. sa . . . Milașevici Divanul Cnejăei Moldovviei

Briasla neguțitoriască din târgul Tecuciului prin jaloba ce au da către Divan au arătat cum că vatra târgului Tecuciului fiind a mănăstirei proroculuì Samoil din Focșeni, ei ar fi avut hrisov domnesc de plătea mai înainte bezmănul locului căte 20 parale pe an de toată dugheana și casa, iar acum îi supără mănăstire ca să le sporiască bezmanul mai mult, făcând cerire ca să fie puși la cale de a plăti bezmanul tot după cum au avut obiceio din vechio. Și după a lor arătari de jalobă fiind mănăstire prorocul Samoil închinată la mănăstire sfăntului Spiridon s'au cercetat hrisoavele mănăstirii ca să vază ce cuprindere ce au, și din hrisoave s'au văzut că nu să hotărăști anumi ce să ea bezmăn, de cât numai ca locul târgului Tecuciului iasti dat miluire cu tot venitul

1. „*Dela*“ nr. 1894/1810 Arhiv. Senat. Chișinău.

prorocului Samoil. S'au cerut şi de la tărgoveţi ca să scoată hrisovul ce arată că au. Şi ei au răspuns că mai înainte au avut hrişov dar acumu nu au că s'au prăpădit. Apoi după această s'au cercetat şi condicile vistenei ca să vadă de li s'au fost dat vre un hrisov domnesc în ce chip să plătească bezmănul locului şi nice în condici nu s'au găsit ca să li să fi dat hrisov sau carte domniască hotărătoare pentru bezmănul, din care s'au cunoscut că mănăstire singură în vremile celi mai di demult au fost obicinuit a le lua bezmănul căte 20 parale pe an de dughiană, şi de casă. Şi aşa au ajuns acel obiceio de s'au urmat şi pără acum fără să fie vre o hotărăre prin hrisov, iar acum văzând mănăstire că alte veniturі a moşiilor s'au sporit şi cheltuelile de cum era mai înainte s'au mai înmulţit, şi cu acel bezmăn căte 20 parale de casă şi de dughiană ce ea nu poate cunoşti nici un ajutor, au cerut la tărgoveţi ca să mai adaoge ceva bezmănul să poată cunoaşti şi mănăstire o oareş cari folos. Şi lor părându-le că mănăstiri vria să le facă cu aceea asuprire au venit de au jăluit. Dar Divanul după cercetările ce au făcut de stare mănăstirei şi după cheltuelile ce au şi într'o vremi ca aceasta de scumpete aflându-să foarte în slăbăcioni, nu poate a să socoti că cu acea cerere ce faci de a măi spori bezmănul aduci vre o asuprire peste dreptate lăcuitorilor. Căci de s'au şi fost obicinuit mai înainte a lua bezmănul numai căte 20 parale, acea au fost din voe sa, iar dreptate dă ca de pe un loc al său ce-l are miluire să cunoască dela dănsul şi oareşcare cuviincios folos.

Şi socotiţa Divanului este că după rănduelile şi hotărările ce sunt de să urmează la alti tărguri pentru plată bezmănului după tot cuvăntul dreptăţăi să cadi a da şi ei cel mai puţin măcar căte doi lei bezmănul de casă şi de dughiană pe an acum cu care nu poate să aibă nici un cuvănt că să asupresc pentru că pi la alti ărguri plătesc mai mult bezmănul. Nu lipsăşti dar Divanul a faci arătare pentru aceasta Ex-v, făcănd cunoscută pricina jalobii aceste şi socotinţa Divanului în ce chip iesti cari de să va găsi cu cale şi de cătră Ex-v, vom avea poroncă spre a da hotărăre jăluitorilor.

Gavriil M. Exarh
Const. Ghica logof.
Const. Balş logof.
Săndulachi Sturza hatm.
Roset Roznovan vist 1810. Ioni 18.

Diferite ştiri din arhiva Consiliului eparhial - Chişinău

de Const. N. Tomescu

Urmarea unei conspiraţii în mănăstiri greceşti din Moldova

La Februarie 1811, exarhul Gavriil, pe temeiul unei hotărîri sinodale, porunceşte să se ia de sub conducerea igumenilor greci următoarele mănăstiri: Galata dela mitropolitul Paisie Apamias, Golia dela mitropolitul Grigorie Irinopolschi, Aron Vodă dela Teoclit de Evhaistos, Trei Ierarhi dela arhim. Serafim, Pobrata dela arhim Antim, sf. Sava dela arhim. Grigorie, şi Căpriana dela arhim. Antim. Se cere concursul autorităţilor civile şi militare. Urmă să se stabiliască apoi asupra cui cade vina relei lor administraţii. Pe mitropolitul Paisie, «pentru risipa averii mănăstireşti şi înpotrivire faţă de stăpînire» l-a trimis în lăuntrul Rusiei la m-rea Spasoefimiev din eparhia Vladimir.

(dosar nr. 27/1811 fila 1).

Aceşti igumeni de mănăstiri închinate au făcut o conspiraţie şi au semnat actul de a nu se supune «ocîrmuirii bisericeşti de aici». Exarhul a raportat cazul la Sinod. In locul lor se numesc următorii: la Trei Ierarhi eclesiarhul mitropoliei ieromonah Inochentie, care va avea şi mai departe grijă la slujbele arhiereşti; la Galata arhim. Chiril, membru al Consistorului şi director al seminarului Socola, care rămîne şi în Consistor, iar în loc ca director se numeşte profesorul ierom. Isaia; la sf. Sava se trece igumenul dela Tazlău ieroshimonahul Zaharia, cu condiţia de a lucra şi la Dicasterie la corespondenţa în l. greacă, iar în locul său la Tazlău se trimite ierom. Partenie; la Aron Vodă vine arhim. Filaret, cu obligaţia de a achita în tot anul cîte zece mii lei din datoria mănăstirii; la Golia, cerîndu-se o deosebită suprave-

ghere, nu se numeşte igumen, ci se va ocupa de ordinea trebilor bisericeşti ierom. Metodie depe loc, iar de cele economice monahul Antim, care va da raport lunar Dicasteriei, şi fără aprobarea, acesteia nimic nu se va face; la Căpriana se numeşte ierom. Venedict, obligat să achite curînd datoriile mănăstirii; la Pobrata se trece igumenul dela Cetăţuia, locţiitor al Mitropoliei Moldovei, arhim. Chiril, iar în loc la Cetăţuia vine mitropolitul fără scaun Grigorie Ierapolschi; la Barnovschi se numeşte ierom. Isaia, economul mitropoliei, purtînd şi aceasta îndatorire; Apoi se mai îndepărtează şi următorii igumeni: Serafim dela Bîrnova, pentru puţinul folos ce aduce mănăstirii, că a primit acolo pe igumenii răzvrătiţi, a luat jurămîntul celor ce conspirau şi el însuş a semnat plîngerea mincinoasă şi se trimite în canon la Caşin; în loc vine un ierom. Gavriil dela Dicasteria exarhală; dela Dobrovăţ arhim. Agapie pentru conducerea sa fără pace şi că a trecut cheltueli mai multe decît veniturile şi a înmulţit datoriile, se trimite la Răchitoasa, iar în loc vine igumenul Serafim dela Hîrbovăţ; dela m-rea Mera arhim. Zaharia că a prevăzut mai mari cheltueli decît veniturile şi a participat la conspiraţia împotriva stăpînirii trimiţîndu-se în canon la Dobrovăţ şi vine în loc ierom. Grigorie, fost arhidiacon; iar dela m-rea Soveja igumenul Simeon, pentru aceleaşi motive, plecînd la Bistriţa; în loc se numeşte ierom. Chiril Cazimir; în fine, se îndepărtează igumenul Luca dela Floreşti pentrucă s a demascat în polite falşe ale m-rii şi a lucrat în conspiraţie se trimite la Ocna; în locul său vine ierom. Daniil, care a mai fost acolo igumen.

Dintre cei noi numiţi, se vede că ieromonahul Gavriil este fiul lui Constantin Vasilovici, dascăl domnesc dela episcopia Rădăuţului; Gavriil slujeşte la logofeţie în l. moldovenească în exarhiceasca Dicasterie dela 1808; cellalt. ierom. Grigorie, slujitor ca arhidiacon în mitropolia Iaşi e din familie boerească, fiul lui Iordachi Crupenschi spatar; a fost trimis la 1806 de Veniamin, proin al Moldovei, la şcoala dela Chidoni, «ce să află în părţile stăpănirii otomaniceşti spre a mai întări învăţătura în limba eliniască». *(dosar nr. 41/1811).*

Despre nenorocita administrare a mănăstirii Galata sub igumenia mitropolitului Paisie Apamias, există un dosar întreg pe

247 file din 1810, cu tablouri de sume sustrase şi risipite şi declaraţii de vinovăţia sa grele de tot
(dosar nr. 154/1810)

Inlesniri şi scutiri pentru preoţi

«Rănduială pentru preoţii de pri la sate în ce chip să urmezi».

1. La 50 casă de gospodari va fi scutit un preot, un diiacon sau dascal cum şi un ţărcovnic. Dar fiindcă pela unile sate să află căte doi şi căte trii preoţi, şi urmiază prigonire că unii ar fi mai bogaţi şi alţii mai săraci, şi orăndatorii voesc a scuti pe cei săraci, întru aceasta să hotărăşte ca orăndatorii să aibă a scuti la 50 casă pentru un preot: 16 vite, şi de va avea preotul mai puţine, va scuti aceluiealalt preot de prisos, şi întru acest chip va da păn la opt fălci pentru preotul scutit, ne mai cercetănd de are sau de nu are această sumă de vite, căci preoţii între sine se vor învoi şi vor tragi ei folosinţa scutirii de către orăndatori după a lor înpărţări, iar orăndatoriul să fie dator pentru 16 vite a da opt fălci, şi pentru aceli a nu ceri nici plată de imaş, dăndu-le şi imaş.

2. Pentru vitele ce vor treci dela 16 mai sus pentru un preot, adecă de vor fi piste numărul acesta: 4 sau 5 vite, pentru acele să plătiască preotul orăndatoriului moşiei căte 20 parale de vită, iar de va avea mai multe, să va învoi cu stăpănul moşiei sau cu orăndatoriul.

3. Pentru sămănături păn la trei chile sămănănd un preot den acei rănduiţi şi hotărăţi la 50 casă, să nu sufere cu dejmă, iar pe ce va treci mai mult poate să dea dejmă, însă la ţinuturile cămpului să nu ia dejmă şi păn la cinci chile de va sămăna preotul hotărăt la 50 casă, iar preoţii cei de prisos vor da dejmă.

4. Din vinul ce vor face toţi preoţii pe la viile ce vor avea pe moşii streine vor da dejmă.

5 Din tiutiunul ce vor face preoţii pentru neguţitorie şi din însuş grădinile lor vor da dejmă stăpănului moşiei, căci tiutiunul iaste pentru neguţitorie.

6. Din livezile cu pomi ce vor fi pe lăngă casile preoţilor rănduiţi, să nu ia stăpănul sau orăndatorul moşiei dejmă, socotindu-să că aceli livezi sunt pentru însuş trebuinţa lor.

Schitul Grăjdenii, ţin. Tutovii, era în 1811 socotit metoh a m-rii Golia. Dar un igumen Grigorie scoate la iveală că schitul aparţine m-rii sale Mera; el prezintă chiar un act din anul 7198 [1690] Sept. 21, semnat de: vel vornic al Ţării de jos Vasile Costache, Ştefan Cirstei vel comis, Lupul Costachi vel medelnicer, Ştefan Scarlat vel armaş şi Dabija Scarlat vtorei logofăt, rude cu primii ctitori ai m rii, Cîrste vornicul şi Roşca. Ei au găsit acum m-rea «ca o pustie» şi, neputînd să o repare, o închină m-rii Mera «care este zidită pe apa Milcovului». Dania a fost întărită şi de patriarhul Iacov al Ţarigradului. Dicasteria exarhicească şi mitropolitul Gavriil aprobă cererea şi astfel schitul Grăjdeni a trecut în stăpînirea m rei Mera.

(dosar nr. 104/1811)

In oraşul Iaşi erau cîteva cişmele lîngă podul uliţelor; aveau de acestea şi m-rile Golia, sf. Sava, Trei Ierarhi şi sf. Vineri. Dar toată apa ce prisosia nu era adunată, ci se pierden zădarnie. Intîmplîndu-se focuri la case, nu a fost apă îndestul pentru stingere. De aceea preşedintele divanurilor, Crasno Milaşevici, porunceşte la Martie 1811 ca acele fîntîni să se prefacă, depărtîndu-să de lîngă pod măcar de un stînjen, şi lîngă fiece cişmea să se sape şi cîte un havuz, legîndu-l cu un hindichiu de cişme, ca toată apa ce prisoseşte să curgă în havuz «ca să fie spre întîmplări de foc, şi uliţile să se păzască curate...»

Acesta e pontul 6 din pridlojenia preşedintelui, în care sunt bune directive pentru higiena şi înfrumuseţarea tîrgului. Intre altele, s-a zidit în 1812 şi un mare depozit de apă pentru tot oraşul Iaşi, cu concursul celor 7 mănăstiri locale.

(dosar nr. 91 1911)

Exarhul Gavriil s-a jeluit Divanului că «la tărguşoarile Lipcanii şi Bricenii din cuprinsul ţinutului Hotinu, să faci adunările de tărg în toată săptămăna, din vremea stăpănirii Turcilor, în zioa Duminicii, că lăcuitorii nu merg la biserică, spre ascultare dumnezeieştii slujbe şi bisericile din această pricină, rămăînd în părăsire, au ajuns în stare risipirii...» Divanul luînd aminte «la ce de mântuire rîvnă» a vlădicăi, «au dat poruncă cătră părcălabii de Hotin, ca să facă publicaţie în tot ţinutul, spre deobşte înştiinţare cum că s-au hotărăt: adunările de tărg în zioa Dumi-

nicii să nu să mai faeă nici într-un chip, ce la tărguşorul Lipca nii să fie Joe, iar la tărguşorul Bricenii Lune, pentrucă în lăuntru la tărgul Hotinului este zioa tărgului Marţa».

(dosar nr. 98/1811)

La 1811 Mai se face catagrafia averii m-rii Bărboiu. Avea bis. de piatră nouă «dar pe multe locuri crăpată, cu clopotniţa întrînsa, şi cu un clopot mare şi unul mic: hramul st. apostoli Petru şi Pavel... Catapiteazma noă de lemnu săpată, nezugrăvită, asămine proschinitarul şi anvonul cu stranile i arhierească şi domnească. Din icoanile celi mari esti Maica Domnului preste tot ferecată cu argint şi pre une locuri poliită şi cu 20 gălbănaşi şi un inel. Şi sf. Dimitrie Rostovschi înbrăcat cu argint, numai cînpul cu privazurile este sade. Altă icoană vechi Maica Domnului este cu argint, numai coronile şi mánile înbrácate». Veşminte numeroase. Avea 20 case în ogradă şi afară 10 dughene. Dă o listă de scrisori, însă fără dată.

(dosar nr. 99/811)

Părinţii şi fraţii din schitul Buhalniţii, metoh al sf. Ilie din Iaşi, se plîng prin Teofan ieromonahul că stareţul mănăstirii din Iaşi nu are nici o grijă de ei, «numai de batjocură le-am fost şi le săntem. Că de multe ori fără tămăe şi lumănări am slujit şi de multe ori au rămas şi slujba bisericii de tot, că n-am avut dascal, că nu vrea să ţie oameni de bisearică, şi puţină păine ce ne dau, cănd o măcinăm în moara m-rii ne iau vamă ca şi sătenilor. Astă toamnă am fost la viile m-rii şi era ca 1000 vedre de vin, şi cu multă turburare am scos 40 de vedre... 20 scutelnici mănăstireşti sănt vănduţi cu moşiea, şi eu ţin argaţi pentru treaba mănăstirii cu cheltuiala me... şi orănzăle sănt văndute la jidovi... nu mai poci a fi de batjocura neguţitorilor ..» Şi a doua oară adaugă: vătaful «pe preotul de mir l au bătut... pe un părinte Gherman trei zili l-au ţinut închis în beciu. Alt bătrăn murind, fiind meşter de lemn foarte iscusit, toate sculele, straele şi cărţile luîndu-le vătaful le-au vîndut. O bucată de livadă toată o au tăeat din pămănt. Doi-trei bătrăni ce sănt umblă prin uşile creştinilor de să hrănesc...»

(dosar nr. 103/1811)

Diferiți preoți slujitori la biserici erau în 1811, anume: Antonie Evtaxisis la sf. Gheorghe ot Lozonschi din Iași; Nicolae protopop peste 88 biserici din ținutul Eșii; Ștefan la bis. sf. Impărați Constantin și Elena din Iași; Gheorghe Chirilov la sf. arhangheli Mihail și Gavriil din Botoșani; Carp Diaconov la biserica satului Coada Stîncii proprietatea polcovnicului Manolache Balș; Dimitrie la bis. sf. Nicolae domnesc din Iași; Ștefan la sf. Nicolae din Tg. Frumos; Grigorie protopop al ținutului Cărligătura; diacon Alexandru la bis. Talpalarilor din Iași; Nicolae protopop al ținutului Eși ș. a.

(dosar nr. 7/1811)

Un arhimandrit Hagi Meletie Stefanov Nicolaevici, sîrb, a fost ales de sfatul național din Belgrad să ocupe scaunul vacant de arhiepiscop al eparhiei Sabacichi-Valeavschi din Serbia. Acesta a predat la București exarhului Gavriil o scrisoare autografă dela Februarie 1811 din partea lui Gheorghe Petrovici, președintele sfatului național sîrbesc, care-l ruga să hirotonisiască pe candidat ca vlădică. Exarhul cere relații dela oberprocurorul sinodal prințul Galițîn. Pînă să aibă acel răspuns, primește adresă dela comandamentul general al armatei, că arhimandritul sîrb Meletie Hagi este «un om răuvoitor și vădit dușman al Rusiei, fiind complice cu alți răuvoitori față de noi (Ruși), de a-l îndupleca pe Caragheorghevici să se alieze cu Austriecii, întrebuințînd către acest scop toate mijloacele posibile, care totuș au rămas fără rezultat. Prevestindu-vă de acestea pe î. p. s. voastră, vă rog, milostive domn, să preveniți, unde se cuvine, despre atitudinea numitului arhimandrit, ca nu cumva, peste așteptări, să fie ridicat la treapta ce-o dorește, deoarece un asemenea om, întărindu-se în acea țară, unde-i totdeauna necesară influența noastră, ar putea să loviască în interesele noastre.»

(dosar nr. 21/1811)

Pînă la Martie 1811 exista un schit de monahi Jarovlea, aparținînd mănăstirii Coșula din ținutul Neamțului. Pornindu-se judecată, Divanul a stabilit că schitul se află pe moșia spătarului Teodor Balș. Ca urmare, exarhul Gavriil a hotărît desființarea schitului, ieromonahii și monahii cu toate cele mișcătoare s-au retras la Co-

şula luînd acolo orce zidire de lemn, iar biserica schitului s'a transportat în satul m-rii Coşula, ca să fie biserică de mir.

(dosar nr. 35 1811).

Situaţia veniturilor şi cheltuelilor m-rii Trei Ierarhi din Iaşi în anul 1811 se poate vedea în *dosarul nr. 40/1811.*

Geamiea turcească din satul Galileşti, ţinutul Chiliei, a fost transformată în biserică ortodoxă la Aprilie 1811, hirotonindu-se pentru slujba în ea şi un preot. Noua parohie avea 80 case.

(dosar nr. 49/1811).

La Aprilie 1811 s-a primit ucazul sinodal ca toate cărţile de ritual, necesare bisericilor şi slujitorilor, să se comande numai dela tipografia bisericească din Moscova;

(dosar nr. 50/1811).

Mănăstirea Bisericani avea, între altele, şi moşiile Bicazul, Guravăii şi Turtureştii; locuitorii acestor sate s-au plîns de jafurile şi asupririle pricinuite de orîndatorii greci depe moşii.

(dosar nr. 51/1811).

M-rea Golia din Iaşi avea două schituri—mitocuri în ţiuutul Tutovii: Grejdeni şi Fătăciunii. In Aprilie 1811, murind igumenul ierom. Partenie, s-a scris izvodul de averea lor, destul de dezvoltată. Erau trei biserici. Cărţi de ritual mai multe moldoveneşti, cîteva greceşti şi ruseşti. Iar în chilia decedatului ieromonah se aflau 13 cărţi greceşti. [Miniat, Teofilact, lexicon armenopolion, Simeon tesalonicul, Efrem sirul, Canonicon de mînă, istoria simicta ş. a., apoi gramatica rusească, pandecte], cât şi la 6000 lei, mai toţi în sineturi.

(dosar nr. 54/1811).

Locuitorii din satul Lozova—Orhei, depe moşia m-rii Căpriana, se plîngeau mitropolitului Gavriil «fiindcă noi loc în destul de arat şi de cosit nu avem, ci pe alti moşii ne hrănim; ne rugăm ca să ni să de bucata ace de loc, ci este curăţită de noi, ca să o lucrăm noi... ca să putem trăi şi să nu să împrăştie satul».

(dosar nr. 60/1811).

Mitropolitul și exarh Gavriil raportează din Iași la 1810 către Sinodul rus că «între alte neorînduieli, ce am observat în lucrările duhovnicești în Moldova și Valahia, este și aceea că în aceste principate se obișnuiesc a se căsători doi frați de sînge cu două vere primare... Această cununie se făcea aici mai nainte cu învoirea patriarhilor de Constantinopol între fiii sau fiicele domnitorilor; apoi acest obicəi s-a continuat și la boieri și la alții... chiar fără învoirea bisericească...» Exarhui găsește o asemenea căsătorie ca necanonică și cere dispoziții. Sinodul reamintește pravila 54 dela soborul 6 icumenic și hotărăște să se desfacă o asemenea căsătorie și apoi «cei vinovați să fie supuși canonisirii cei de 7 ani». Ucazul s-a comunicat în copie tuturor vlădicilor eparhioți din principate.

(dosar nr. 22/1811).

Un izvod complect de odoarele, cărțile și averea m-rii Bîrnova se află în dosarul nr. 26/1811. Cărți de ritual toate grecești, iar 12 minee și un ceaslov mic moldovenesc; un uric ci o dieată ale lui Barnovschi vvd., 5 hrisovuri în teneche, o carte patriarhicească, 12 cărți turcești și sărbești, acte pentru moșiile Jusca, Topărăuți, Șipote, Ivancăuți, Borzaști, Muntenii, Vălcinești, Grozești și Pitești; avea 20 case în ogradă, iar în afară 22 dugheni cu chirie și 38 dugheni cu bezmen, cu 27 țigani robi.

«Monahul Ignatie de aicea dela m-rea Rîșca fiind de metaniea sa, și fiind slovean și avînd mare ohotă în inimă ca să fii în slujbă bisericească, a ceti și a cînța, și iaste cu mare neodihnă în inimă pentru că aicea la monăstire, fiind părinții toți obște moldoveni și ei nu să înpacă cu cetirea și cîntarea slovenească, face rugăminte... ca să-s poată așăza la alta mînăstire, unde va fi slujirea sf. biserici pe limba slovenească». 1811 Ghenari 4.

Dicasteria l-a trimis la m-rea Călărașăuca, eparhia Hușilor, care-i «slovenească».

(dosar nr. 1/1811 fila 1).

Ieromonahul Varnava «de patrie sînt din țara rumănească», cu metania dela Cernica «cu meșteșugul zograf» a pictat biserici la logofătul Balș, vistierniceasa Lăscărăchioaia și la alte locuri; In Aprilie 1811 s-a așezat la Bistrița Neamțului.

(dosar nr. 1/1811 fila 64)

Schitul Răciula a fost de monahi pînă la 1811, exarhul Gavriil a împrăştiat monahii, aducînd în loc maicile din schitul Mana, tot din jud. Orhei, desfiinţat.

(dosar nr. 1/1811 fila 84).

Bulgarii negustori din tărgul Focşanitor roagă pe exarhul Gavriil să le dea un ieromonah bulgăresc ca să le fie duhovnic «după limba noastră», «pentrucă mulţi din fraţi ai noştri au răposat neispovăduiţi din pricina... că nici ai noştri ştiu limba moldovenească, nici vre un duhovnic să afla ca să ştie limba noastră şi mai ales soţiile noastre nici decum nu ştiu limba, ci de multe ori fiind nevoia, trebuinţa au fost a să ispovădui şi cu tălmaci».

(dosar nr. 1/1811 fila 139).

M-rea Fîstici din ţinutul Vasluiului e ctitoria voevodului Mihai Racoviţă; din neamul lui se trăgea şi ierom. Atanasie, stareţ în 1811 la Slatina, care cere să se strămute la Fîstici.

(dosar nr. 1/1811 fila 206).

Un Grigorie Popovici, feciorul preotului Andrei din Văculeşti, ţinutul Dorohoi, absolvind «şcoala dela Socola» în Septembrie 1811, cere şi este rînduit de exarhul Gavriil dascăl la şcoala moldovenească din Botoşani, «fiindcă acolo lipseşte dascal carele să înveţe pre copii în l. moldovenească mai mult decît Ceaslovul şi Psaltirea fără iscusire sau vre o folositoare deprindere»... «pînă voiu sosi la vîrsta ca să pot a mă învrednici şi darului preuţiei».

(dosar nr. 1/1811 fila 232).

Un Ghenadie, fiul preotului Costandin dela Horodniceni, ţinutul Sucevii, botezat de paharnicul Matei Negel, a intrat în m-rea Voroneţ la vîrsta de 8 ani şi jumătate «ca să înveţe carte» şi «*cînd au fost în vîrstă de 11 ani s au hirotonisit ierodiacon*, cu blagoslovenia răposatului mitrop. Gavriil Calimah prin preaosfinţitul Paisie, arhiereu dela Ioanina, ce era cu şederea în m-rea Sfetitelor...»

(dosar nr. 1/1811 fila 289).

La schitul Gorovei erau încă monahi ruşi la 1811 Noembrie.

(dosar nr. 1/1811 fila 301).

La Iunie 1811 starețul Ioan al Neamțului și Secului îi trimitea exarhului Gavriil «și a treia lună Noembrie» una legată din Viețile sfinților; totodată i se dă pașaport pe 3 luni și monahului Galaction care să ducă «și la București... cărțile ce s-au cerșut de făcătorii de bine și de ceice anume au trimis bani».

(dosar nr. 6/1811 fila 12).

M-rea Neamțul împrumutase «niște cărți din vivliotica» sa, la 8 boieri ce locuiau în Cordun.

(dosar nr. 6/1811 fila 16).

Pentru biserica din Cîșlița, jud. Chilia [azi Ismail], zidită la 1811, se găsește la dosar inventarul averii sale din lăuntru, subscris de protoiereul Maleavinschi; la fel și inventarul dela Chitai.

(dosar nr. 7/1811 fila 5, 8).

In 1811 încă erau frați și monahi sloveni în M-rea Neamțu. Dovadă: arhim. Ioan stareț propune la Ianuarie, după «sfat sobornicesc... de a să hirotoni din monași ierodiaconi Chesarie și Maxim moldoveni, Gudiil și Matei sloveni». Cu acea ocazie se aprobă tunderea în monahism și a fratelui «Costandin fiiul banului Arghirie Cuza... aflîndu-să numai de 20 ani».

(dosar nr. 10/1811).

M-rea Slatina avea moșiile Măzănăeștii și Cerepcăuții în Bucovina. Dela 1809 le arendase un Petre Vlahovici, locuitor din Suceava.

(dosar nr. 52/1811).

In dosarul nr. 63/1811 se află 2 izvoade de averea m-ri Păngărați, unul alcătuit la 1804, cellalt la 1811. Se înșiră multele hrisoave domnești și scrisori sărbești de ctitorie și danie. Se vede că în 7 ani s-a înmulțit averea, iar țiganii robi din 13 familii au ajuns la 30.

(dosar nr. 63/1811).

Un arhim. Filaret, proistosul m-rii Aronvodă, era și boeros dar și bun gospodar. Vinde două carete, ce «nu-s de nici un folos m-rii» și cumpără în schimb «o butcă». Dar văzînd că și

m-rea e în ruină, adecă «toate celi bisericești fiind toate stricate și rupte», în casele igumenești este «cu neputință de a erna» și un iaz s-a rupt, iar pe de altă parte, mănăstirea e însărcinată greu cu plata dobînzilor la datorii; și «ca să nu să mai adaogă datorii la m-re», el cere voie să facă toate meremetisirile «cu banii mei, și cu vreme plătindu-să toate datoriile m-rii îmi voi întoarce și eu banii ce să vor cheltui». Exarhiceasca Dicasterie aprobă propunerea și-l laudă pentru un «așa plăcut scopos».

(dosar nr. 67/1811).

Un arhimandrit Filaret, fiind înlocuit în 1810 din igumenia m-rii Slatina—Molodva cu igumenul ierom. Veniamin, a fost învinovățit de risipirea averii mănăstirești în vremea igumeniei sale de 7 ani, și între altele de lipsă a 39 capete vite de cai și epe, 1450 mierțe păpușoi și 8437 lei 20 par. Pe 20 file se cuprinde cercetarea și hotărîrea.

(dosar nr. 199/1810).

La 1810 Mai prințul Alex. Golițîn, oberprocurorul sinodal, felicită pe exarhul Gavriil că împăratul l-a decorat cu ordinul sf. întocmai cu apostolii Vladimir, cl. I. Comunicarea l-a găsit pe exarh la Bîrlad.

(dosar nr. 80/1810).

«Slujitoriu sînt la biserica din satul Piciorul Lupului, pe lîngă care sat fiind cu apropiere drumul cel mare, ciți moscali [ruși] trec și vin încoace din giosu, să abat prin sat și mai întăi de cât la alții la mine vin și la dascal bisericii. Din care pricină slobozind caii lor în grădina ce am cu sămănăturile cele pentru schivirniseala vieții mele preste an, mi-au stricat și mi au fărmat tot ce am avut în grădină. Din care grele supărări ce trag despre dînșii nu mai sînt în stare a mai rămînea întru acel sat, de nu mila p. s. v. să va răvărsa si asupra me, precum asupra altora, cu darea unei cărți de apărare de la p. s, v., pentru care mă rog, milostive stăpîne, ca să mi se dei o carte, cu care să fim odihniți atît eu cît și dascălul besericii de moscali, și va fi mare pominire p. s. voastre».

Ierei Petre. 1809 Iunie 15.

(dosar nr. 69/1809 fila 14).

Numirea unui arhiepiscop Grigorie pentru armenii din Principatele romîne în 1808.

a. *Mijlocirea mitropolitului exarh Gavriil către prinţul Al. Goliţîn, oberprocurorul sinodal, din 16 Iunie 1808:*

Intre alte împrejurări ce merită a fi aduse la cunoştinţa excelenţii voastre, socot că nu-i de prisos a vă raporta şi de faptul că aici, în principatele Moldovei şi Valahiei este un număr destul de mare de armeni [1] şi de biserici ale acestei confesiuni, însă n-au un arhiereu eparhial. Dar ştiu că ei au cerut în anul trecut, 1807, ca să li se numiască arhiepiscopul armean Grigorie, fără eparhie, domiciat în oraşul Grigoriopol, guvernămîntul Hersonului, care în războiul trecut, fiind pe lîngă arhiepiscopul Iosif ca arhidiacon şi mai pe urmă ca arhimandrit, ş-a făcut o bună reputaţie, şi afară de aceasta, fiind născut în Rusia şi educat pe lîngă un asemenea arhiereu ca Iosif, a dobîndit destulă pricepere de a conduce o eparhie. Astfel fiind, oare nu veţi binevoi excelenţa voastră a face recomandare pentru a fi numit arhiepiscopul Grigorie în principatele Moldovei şi Valahiei ca arhiereu eparhial armenesc? Deşi el, în urma reclamaţiei rivalului său, arhiepiscopul armean Efrem, (care, socot, e cunoscut şi excelenţii voastre), a fost persecutat şi sub cercetare, bănuit fiind de unele socoteli; dar, după cum ne arată persoanele ce au făcut această instrucţie, el a fost gasit nevinovat, cuvenindu-i-se astfel compătinuire.

Prezentînd această împrejurare pentru bună rezolvire excelenţii vostre, am onoarea a fi, după datorie, cu înnalt respect.

b. *Întîmpinarea unui arhimandrit armean Manuil către exarhul Gavril, în Iaşi, la 5 Noembrie 1808:*

Prea înnaltul Creiator în a Sa bunătate ne-a fericit comunitatea noastră, cea aflătoare dincolo de Nistru, în tîrguşorul Grigoriopol şi în alte locuri, cît şi cea din Moldova, Valahia şi Basarabia ca să fie sub protecţiunea imperiului rus. Şi cum clerul comunităţii, noastre: preoţii, diaconii şi ceilalţi slujitori bisericeşti şi ctitorii, pe cînd Moldova era sub stăpînirea turcească, plătia impozitul cuvenit, protopopilor locali, chiar pînă-n prezent, îndrăz-

1. O statistică a armenilor în ţările romîneşti la 1809 s-a publicat în această revistă anul II, nr. 3 pag. 295.

nesc a vă supăra pe î. p. s. voastră şi cu onoare vă rog a nu ne nesocoti rugămintea ca să săvîşiţi, p. s. stăpîne, pe cît veţi putea, o milostivă binefacere, scutind tot clerul nostru de aici, din Moldova, Valahia şi Basarabia de plata impozitului amintit mai sus, aşa cum e scutit de acest impozit şi clerul nostru de dincolo de Nistru, care a fost pus la impunere, după religia noastră, către administraţia duhovnicească înfiinţată în tîrguşorul Grigoriopol, fiind sub conducerea arhiereului nostru Efrem. Despre care să porunciţi şi să ordonaţi cui se cuvine. Şi această cerere, avînd pe ea o prielnică rezoluţie a î. p. s. voastre, să binevoiţi a ne-o înnapoia, dacă veţi găsi de cuviinţă.

(semnătura în l. armeană).

c. *Exarhul Gavriil intervine îndată, la 24 Noembrie 1808, către acelaş oberprocuror Goliţîn astfel:*

In luna Iunie a. c., am avut onoarea să propun excelenţii voastre, dacă binevoiţi, a lua hotărîrea de a numi pentru poporul şi clerul armenesc din Moldova, Valahia şi Basarabia, ca titular eparhial, potrivit voinţii armenilor, pe arhiepiscopul Grigorie, pensionar, domiciliat în oraşul Grigoriopol, guvernămîntul Ecaterinoslav, fost în războiul precedent ca arhimandrit pe lîngă decedatul arhiepiscop Iosif, şi ca cel care cunoaşte regula de conducere a bisericii armeneşti. Acum însă, arhimandritul armean Manuil, trăitor în acel oraş Grigoriopol, venind la Iaşi, nu numai că şi-a însuşit puterea peste clerul armenesc local, ci şi-a permis chiar de a pune la interdicţii bisericeşti pe unele persoane, care în anul precedent şi au dat consîmţămîntul de a avea arhiereu pe sus numitul arhiepiscop Grigorie, ori au vorbit pe arhimandrit şi l-au hulit cu oarecare cuvinte necuvincioase. Iar mie-mi cere cu inzistenţă să modific unele obiceiuri de plata dăjdiilor pentru întreţinere şi pentru şcoli din partea întregului cler local, în privinţa cărora, am arătat în raportul înaintat sf. Sinod, că eu am subordonat pe toţi armenii cu clerul lor, aflaţi în exarhatul meu, administraţiei duhovniceşti armeneşti din amintitul oraş Grigoriopol. Totuş el a trimis pe dascălul său, care destul de obraznic îmi ceru părerea în scris la cererea, alăturată aici în copie. Ştiind că societatea armenească în trecut îl doria pe Grigorie, şi că arhimandritul Manuil a fost ca un instrument al arhiepiscopului

Efrem, însamnă că din ură față de el (Grigorie) se sileşte să-i amestece aici. Şi ca să înceteze astfel de neînţelegeri şi supărări, îndrăznesc a vă propune alteţii voastre a doua oară să numiţi în provinciile Moldova, Valahia şi Basarabia pentru populaţia armenească ca arhiereu eparhial pe arhiepiscopul Grigorie. Aceasta va aduce nu puţină mîngîiere şi linişte şi lui şi mie din partea clerului armenesc. In celelalte, cum alteţa voastră va binevoi să chibzuiască.

Eu aşteptînd răspuns la asemenea nevoi ale armenilor cu adevărată înnaltă stimă şi devotament am cinstea a fi . . . . .

d. *Răspunsul oberprocurorului sinodal către exarhul Gavriil din Petersburg, la 10 Mai 1809:*

La 16 Iunie, anul trecut 1808, î. p. s. voastră mi-aţi comunicat că în Moldova, Valahia şi Basarabia se află un număr destul de mare de armeni şi biserici de această confesiune, dar nu-i un arhiereu eparhial, şi cum l-aţi recomandat foarte bine pe arhiepiscopul armenesc, ce locuieşte în oraşul Grigoriopol, guvernămîntul Hersonului, eu l-am găsit destoinic de a fi numit ca arhiereu eparhial armenesc în aceste provincii.

In luna Martie a. c. am primit o adresă şi dela excelenţa sa prinţul Alexandru Alexandrovici Prozorovschi, că-i de acord cu părerea î. p. s. voastre, ca pentru locuitorii armeni din susnumitele provincii e necesar a se numi un deosebit arhiereu armean, care să nu depindă nici de arhiereul armenesc din Constantinopol şi nici de patriarhul din Ararat.

Aceste amîndouă adrese, am avut onoarea a le prezentă împăratului şi Majestatea Sa a binevoit a-ş da învoirea la părerea excelenţii sale şi a î. p. s. voastre cu privire de a se încredinţa turma armenească din Moldova, Valahia şi Basarabia, arhiepiscopului armean Grigorie, care în prezent se află cu domiciliul în oraşul Grigoriopol.

Comunicînd această înnaltă voinţă excelenţei sale, eu împreună cu el, v o fac ştiut spre cunoştinţă şi d-voastre, milostive Domn, avînd onoarea a fi cu adevărat respect şi devotament....

(dosar nr. 7/1808)

e. *Impăcarea patriarhului armean Efrem cu arhiepiscopul armean Grigorie.*

După un an de supărare, patriarhul din Ararat Efrem, dă de ştire oberprocurorului sinodal că nu mai socoteşte nici o vină a arhiepiscopului Grigorie şi că-l primeşte a lucra în sinodul său, despre care fapt i-a scris şi direct lui Grigorie. Oberprocurorul recunoaşte că însuş împăratul a fost în deosebi de mulţămit de această faptă a iubirii de pace creştinească.

(dosar nr. 79/1810).

f. Şi în acelaş an, după o lună, arhiepiscopul armean Grigorie a fost decorat de ţar cu ordinul sf. Ana, cl. I.

(dosar nr. 93/1810).

«*Regulamentul pentru soborul mănăstirii Neamţu, cu hramul Innălţării*» *dat de exarhul Gavriil, la 1809.*

Infiinţarea unei ocîrmuitoriu sobor.

Buna orînduială este cel întîiu temeiu în toate în ocîrmuirea obştii, iară mai vîrtos în cea duhovnicească, între fraţii cari şi-au afierosit viaţa lor spre a urma celor mai înnalte sfaturi evanghelicesti, pentru care, depărtîndu-să de turburările lumii, petrec viaţă deosăbită, nevoindu-să întru userdnica plinire a dumnezeeştilor porunci şi în lucrarea faptelor bune, cu zidirea şi buna pildă a pravoslavnicei turme a lui Hristos, această duhovnicească frăţie şi obşte are numai un scopos: adecă mîntuirea sufletească prin lucrarea faptelor bune.

Ocîrmuirea bisericească au întărit această frăţască adunare şi, spre mai bună îndreptare, i-au dat învăţături şi pravile cu care să se povăţuiască. Prea blagocestivii împăraţi, craii, domnii şi alţi oblăduitori şi puternicii boeri, văzînd faptele bune, care lumină în mănăstiri între călugări, au înzăstrat acestes finte lăcaşuri cu multe daruri şi acareturi, ca fraţii cari lăcuesc întrînsele, a vînd cele trebuincioase spre hrana vieţii, mai mult să se îndeletniciască în faptele cele bune.

Lîngă toate aceste, această duhovnicească frăţie are trebuinţă de povăţuitori, iară sfintele lăcaşuri, în care lăcuesc fraţii, au trebuinţă de bună orînduială întru toate. Arhimandritul ori igumenul

ori nacialnicul mănăstirii are asemine trebuință de ajutoriu spre a pute păzi buna orînduială în ocîrmuirea mănăstirii, nu numai la cele duhovnicnști, ci și la cele din afară ale iconomiei. Pentru ajutoriul și lesnirea ocîrmuirii despre amîndoao părțile s-au socotit ca în mănăstirile cele mai deosăbite să se așăze din frații cei dintîiu, care au asupra lor slujbele cele mai mari, ocîrmuitoriu sobor. Această bună și vrednică de laudă orînduială am socotit a o așăza și în păstoria noastră la mănăstirile cele mai mari. Și în tîiu atît după socoteala noastră, cît și după cerirea prea cuviosie sale arhimandritului și stareț ieroshimonah Ioan, am hotărît a așeza această orînduială la mănăstirea Neamțului, unde se cinstește hramul Innălțării Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Pentru aceea dar prin această a noastră păstorească grammată așezăm și întărim spre ajutoriul prea cuviosiei sale arhimandritului Ioan și a altora, carii după dînsul vor fi proestoși în numita mănăstire a Neamțului, din frații mănăstirii, ocîrmuitoriu sobor, care, după supunirea, evlavia și cinstea cu cari sînt datori arhimandritului său, îi vor da și tot chipul de ajutoriu la povățuirea mănăstirii atît la cele duhovnicești cît și la ale iconomiei din afară. Soborul acesta va fi alcătuit mai ales dintre aceste fețe: 1. arhimandritul mănăstirii, care va fi și proedros a soborului; 2. na mestnicul mănăstirii; 3. iconomul mănăstirri; 4. caznaceiul, adecă cămărașul mănăstirii: 5. eclesiarhul mănăstirii, și încă doao fețe din duhovnicii mănăstirii. Acest sobor va avea purtare de grijă pentru toată buna orînduială cu folosul și cinstea mănăstirii, atît la cea duhovnicească a fraților, cît și la cea iconomicească a averilor mănăstirii punere la cale. Pentru care va fi datoriu numitul sobor a să aduna cel puțin de trei ori pe săptămînă, iară cînd va cere trebuința și mai de multe ori înpreună cu arhimandritul mănăstirii, a cerceta și a pune la cale trebile mănăstirii. Iară cînd va fi arhimandritul însărcinat cu vreo trebuință, ori va fi bolnav și nu va pute veni în sobor, atunci și fără dănsul să va aduna soborul a căuta trebile, însă precum soborul nu va hotărî trebile fără știrea și învoirea arhimandritului, așijderea și arhimandritul prin știrea soborului va porunci și va da orînduelile sale, păzindu-să între arhimandrit și între sobor toată buna învoire și armonie. Pentru adunarea soborului trebuește a să orîndui în mănăstire o odae îndămînatecă și curată, avînd masă așternută pe care

să stea totdeauna cinstita Cruce, sfînta Evanghelie şi ustavul făgăduinţii călugăreşti, aşijderea pecetea mănăstirii încuetă supt lăcată şi cheia să o ţie arhimandritul şi să o dee, cînd va trebui, iar înprejurul mesii atîtea scaune cîte vor fi trebuincioasă pentru soboreni, precum şi gramata cu care s au aşăzat soborul acolo să să păzască. Iaste trebuinţă ca soborul să aibă scriitorul său pre un frate cu oareşcare ştiinţă, cuminte şi cu frica lui Dumnezeu, care să ţie jurnal ori condică, în care să scrie toate hotărîrile soborului cele mai mari, şi alte lucruri ce vor fi spre trebuinţă· Soborenii, la hotărîrile ce vor face, să vor povăţui de dumnezeeştile Scripturi, de pravilele şi de învăţăturile sfinţilor părinţi, de poroncile ce vor lua dela ocîrmuirea bisericească, avînd înaintea ochilor lor cel întîiu scopos mîntuirea sufletelor fraţilor cari să nevoesc în mănăstire, folosul cinstit şi fără scandală, care poate a avea mănăstirea pentru chivernisirea sa, silindu-să în tot chipul a depărta toate pricinile, care pot să aducă turburare, scandală şi nemulţămire între fraţi, precum şi pe din afară, ca să nu să dea ce mai mică pricină de categorisire. Aşijderea greşalele ce s-au vîrît cu vremea în mănăstire, care aduc stricăciune fraţilor şi ne cinste în lăuntru, ori în afară scandală, să se siliască soborul a le dezrădăcina şi a le îndrepta. Soborenii măcar că la adunare în sobor judecă şi pun la cale trebile mănăstirii înpreună, însă fieştecare trebue să-ş ţie deosăbit datoriea slujbii sale. Namestnicul are datorie a purta de grije în locul arhimandritului de toate şi a să amesteca în toate trebile, a arăta arhimandritului şi soborului pentru toate, lui i să dă ascultare şi cinste de la toţi fraţii al doilea după arhimandrit. La vremea boalei arhimandritului ori a ducerii undeva din mănăstire, namestnicul ţine locul arhimandritului, însă fără a purta semnile din afară ale arhimandritului, ori a şăde în strana lui. Iconomul mănăstirii are în purtare sa de grije toată iconomiea mănăstirii. Toate lucrurile mişcătoare şi nemişcătoare, pentru care îş dă samă în sobor, lui trebuie să fie supuşi toţi podiconomii, toţi chelarii, toţi vătăjăii şi poslušnicii, cu un cuvînt toţi oamenii mănăstirii cei dela slujbile iconomii. El adecă ori are datorie a arăta în sobor starea iconomiei, vredniciea ori nevredniciea celor ce să află în slujbe, cele ce trebuie spre a să îndrepta şi a să pune la cale, pentru folosul iconomiei, aş da sama cum pentru venituri aşa şi pentru cheltuială în tot anul în

sobor. Caznaceiul adecă cămăraşul priimeşte la camară toţi banii mănăstirii cu catastih dela cine, cît şi în ce vreme s au priimit, îi păzăşte şi dă din poronca soborului unde trebuesc. El îş dă samă în sobor în tot anul de priimit şi de dat. Eclisiarhul are supt paza sa toate vasăle, odăjdiile şi alte odoară ale bisericii, poartă grijă să se păzască ustavul bisericesc deplin în bisericile mănăstirii după orînduiala pravoslavnicii biserici a Răsăritului şi după podvigul mănăstirilor supt povăţuirea lui sînt tipicarii, ceteţii şi cîntăreţii bisericii, paraclisierşii, deşteptătorii, prescurarii şi alţi poslušnici ai bisericii. Pentru toate ce trebuesc în biserică arată soborului, dînd samă în tot anul de venit şi de cheltuială ce să face în biserică. Duhovnicii, precum aceşti orînduiţi în sobor aşa şi ceilalţi vor ave purtare de grije pentru bună petrecerea a fraţilor în mănăstire, ca să fie după aşăzarea podvigului călugăresc şi să. lipsască tot chipul de scandălă între fraţi, să-şi pliniască fraţii făgăduinţa cinului lor, mai ales cu ascultarea şi cu răbdarea; asămine vor avea datorie a îndrepta cu învăţătura şi cu duhul blîndeţilor pe cei greşiţi, iară cînd unii ca aciea vor eşi aiave din ascultare, vor arăta soborului ca să-i îndrepteze cu chipul ce să va socoti. Aşijderea vor avea purtare de grijă duhovnicii şi pentru viaţa celor ce să priimesc la ispitirea călugărească, ca să înţăleagă de sînt ascultători, răbdători şi cu alte fapte bune, ce să cuvin călugărilor, şi de dau nădejde de sineşi că vor fi buni călugări, fiindcă după sfîrşitul anilor ispitirii, duhovnicii vor fi datori a arăta pentru dînşii în sobor, iară soborul cătră noi.

Toţi dar de obşte, fraţi i călugări din mănăstire vor ave datorie a da toată cinstea şi ascultarea acestui întărit spre folosul obştiei sobor, fiindcă carii să vor arăta cu înpotrivire şi neascultare îşi vor lua cuviincioasă dojenire. Insă nădăjduim că şi soborul va ocîrmui părinţeşte pentru folosul fraţilor şi a mănăstirii, dînd pildă cu fapta la toate cele ce cere datoriea podvigului călugăresc, şi să învrednicească pre cei ce lăcuesc într'însa a spori în toate faptele bune şi a cîştiga sfîrşitul, pentru care s-au nevoit întru acest podvig, adecă viaţa vecinică întru împărăţia ceriurilor amin.

S-au dat din scaunul Mitropoliei Moldovei în Iaşi la anul dela facerea lumii 7317, iară dela naşterea Mîntuitoriului nostru Iisus Hristos 1819, indictionul 12, în luna lui Iulie 12 zile.

Nr. 370.

Regulamentul a fost trimis însoţit de această scrisoare a exarhului Gavriil:

Prea cuvioase arhimandrite, Ioani, şi stareţ a mănăstirii Neamţului şi Secul şi toţi fraţii acestor mănăstiri, mântuire sufletească, rugîndu-vă dela milostivul Dumnezeu, păstorească blagoslovenie vă trimitem.

Pentru folosul mănăstirii şi a fraţilor şi agiutorul preacuviosii tale iată am aşezat ocîrmuitoriu sobor în cinstita mănăstire a Neamţului, întărind acest sobor şi cu a noastră păstorească gramată, pe care o şi trimitem ca să se citească în auzul tuturor fraţilor şi după aceea să se pue soborul numai decît în lucrare. A soborului întîiu proedros vei fi preacuvioşiea ta, al doilea namestnicul prea cuvioşii tale şi a mănăstirii, în care slujbă cu păstorească poruncă orînduim pe cuvioşiea sa duhovnicul Mardarie; a triilea pe iconomul mănăstirii, în care slujbă poruncim a fi ieromonahul Gheorghii; a patralea pe caznaceiul adecă camarașul mănăstirii, în care slujbă poruncim a fi ieromonahul Ioanichie; a cincilea pe eclisiarhul mănăstirii, în care slujbă întărim pe ieromonahul Venedict; a şaselea pe duhovnicul Silvestru; a şaptilea pe duhovnicul Victor, şi aceştia toţi vor avea datorie, precum s-au scris în grammata noastră, a să aduna în numele aceluia ce au zis «unde vor fi doi au trii adunaţi în numele mieu, eu sunt în mijlocul lor», pentru a ajuta preacuvioşii tale în ocîrmuire, a îndrepta, a pune la cale toate spre cinstea şi folosul mănăstirii, şi spre spăseniea şi mîngăerea fraţilor, cari să nevoesc într'însa, iară darul Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să vă înţelepţiască, să vă mîngîe şi să vă fie spre ajutoriu întru toate.

După cîtăva vreme exarhul Gavriil îi trimise aceluiaş stareţ următorul răspuns:

Am primit reportul preacuvioşii tale, prin care faci mulţă mire pentru aşezarea soborului ocîrmuitoriu, cum şi o scrisoare de alegerea sobornicilor din fraţii mănăstirii, la care facem răspuns păstoreşte. Noi de vreme că am aşezat duhovnicesc sobor, cei ce s-au rănduit la această slujbă, s-au ridicat din ascultare, iară nu după voia ori alegerea lor; toţi sobornicii ca un ocîrmuitoriu sobor sînt întocma cu puterea şi cinstea, afară de arhiman-

drit ce este proestos mănăstirii. Drept aceea, cuvioşii sale duhovnicului Silvestru nu să micşorează cinstea că nu s au rănduit namestnic, nici i s-ar adaoge ceva cînd i s-ar da această poslu·şanie, fiindcă în sobor sînt toţi întocma, şi la aceste orînduele ei cugetă nu mireneşte, ci duhovniceşte, aducîndu-şi aminte de cuvintele Mîntuitorului ce zice «cel ce voeşte să fie între voi mai mari, să fie mai mic decît toţi şi tuturor slugă». Că pentru cuvioşiea sa ieromonah Gheorghie, fiindcă i s-au fost dat povăţuirea fraţilor din mănăstirea Săcului să rămîe într-acea polușanie, şi, după arătarea fraţilor, să să orînduiască în locul lui iconom şi soborean cuvioşie sa monahul Chesarie, după orănduială gramatii ce s-au dat pentru aşezarea soborului. Iară pentru caznacei adecă cămăraş, fiind cu totul neplăcut la mulţi cuvioşiea sa ieromonahul Ioanichie, macar că drept capu povăţueşte, şi picioarele ascultă, şi cînd ieromonahul Ioanichie ar fi făcut vro greşală în slujba sa, care acum i s-au fost rănduit, atuncea avea loc cerirea aceasta, însă cu mărime de suflet îngăduim ca altu în locul lui să se aleagă într-această poslușanie, numai să fie om neînteresat şi mai ales fără rudenii, că întru alt chip nu va fi fără ispite şi soborul fără supărare cu unul aşa. După aceasta voim ca ieromonah Gheorghie, căruia i s-au încredinţat povăţuirea fraţilor în m rea Secului, să aibă loc în sobor, cînd va veni la mănăstire şi să şază după iconomul.

(Dosar nr. 104/1809)

Mănăstirea Neamţu din Carpaţi a pornit în 1837, prin împuternicitul său şi vechil, monahul Eftimie, un proces de revendicarea moşiilor Copanca şi Chiţcani din ţinutul Benderului (Tighina)—Basarabia, ce intrase in stăpînirea statului rus. Procesul s a judecat în ziua de 9 Iunie 1837 la judecătoria ţinutului Bender, dînd cîştig de cauză, pe cît se pare, mănăstirii; dar procurorul local Podgurschi nu s-a unit cu hotărîrea dată, şi la 9 August îşi formulează în scris opoziţia sa.

Vreme de 13 luni însă organele judecătoreşti superioare caută cînd opoziţia procurorului, ce ori nu s-a redactat, ori întîrzia să se trimită, sau căutau planul original al moşiilor, depus de inginerul hotarnic al ţinutului încă de la Martie 1836, şi care încă de acum dispăruse. Avocatul statului a produs în parte oarecare în-

curcătură și această întîrziere, și de aceea monahul Eftimie la 16 August 1838 protestează în contra intenționatei tărăgănări, și în contra călcării regulamentului, care zicea că «pentru toate procesele în privința proprietăților dintre stat și persoane particulare, hotărîrile organelor judecatorești să nu se trimită procurorilor gubernali», și, în fine, cere «ca avocatul oblastiei la procesele statului să nu se mai amestece».

(*Arhivele statului Chișinău* dosar nr. 59/1838—Procurorul oblastiei în 28 file).

Const. N. Tomescu.

DIN ISTORIA NOUĂ A BASARABIEI

de **I. Pelivan**

„Viața Basarabiei“ (Gazeta rusă din Chișinău) din 5 Octombrie 1905 No. 255/310.

Chestia limbei în școlile primare din Basarabia

de *Ion Pelivan.*

Demult a devenit axiomă adevărul, că cu cât un popor e mai cult, cu atât e mai bună starea lui materială, și invers.

Deasemenea, tot axiomă a devenit și acel adevăr, ca fiecare popor poate fi împărtășit culturei, poate deveni mai luminat numai atunci, când această cultură, aceasta lumină i-se oferă în limba lui natală.

Nu vi s'ar părea oare ridicolă și chiar sălbatecă încercarea de a lumina pe ruși cu ajutorul limbei germane sau franseze, iar pe turci, persi și chinezi cu ajutorul celei englezești?

Dar tocmai în această situație se află poporul moldovenesc din Basarabia în număr de mai bine de un milion și jumătate. Pe el au intenția să-l împărtășească culturei cu ajutorul limbei rusești.

Orice om cu scaun la cap pricepe că aceasta este «un atentat cu mijloace improprii».

In curând se va sărbători centenarul anexării Basarabiei la Rusia, iar «caru..... și astăzi stă pe loc». Cauza instrucției publice se află tot pe punctul mort. Poporul, ca și înainte continuă a zace în bezna întunericului.

Poporul și până astăzi e lipsit de posibilitatea de a ceti și a înțelege cea mai simplă carte.

Și toate aceste numai pentru că lui i s'a înterzis limba natală, pentrucă, mulțumită politicei de rusificare, limba moldove-

nească în şcoală primară este suspendată, iar toate mijloacele de dezvoltare ce i se oferă în limba rusă, pentru el sunt inaccesibile. Chiar religia şi rugăciunile, copiii sunt siliţi a le învăţa în limba rusă de ei neînţeleasă şi în limba slavă care este şi mai puţin înţeleasă.

De bună seamă, nu este oare absurd, că din cauza unor asemenea anomalii, elevii moldoveni, cari trec şi au trecut prin şcoala primară, sunt puşi în imposibilitate de a pricepe măcar ceia ce cer ei lui Dumnezeu prin rugăciunile lor.

Trebue să se ia în seamă, că chiar în Turcia popoarele creştine subjugate—sârbii, grecii, bulgarii, cuţovlachii au şcoala lor naţională şi se roagă lui Dumnezeu în limba lor natală.

Rezultate triste, ce decurg din această situaţie a şcolii primare din mijlocul populaţiei moldoveneşti din Basarabia — sunt evidente pentru toată lumea. Politica de rusificare forţată, aplicarea căreia a provocat la toate naţionalităţile din Imperiu cea mai sinceră rezistenţa, totdeauna a fost principala piedica pentru desvoltarea popoarelor supuse rusificaţiei, şi între ele şi a moldovenilor.

Politica aceasta deopotriva se resimte atît de învăţători, cât şi de elevi. Închipuiţi-vă situaţia învăţătorului care o boabă nu pricepe moldoveneşte şi care este obligat a învăţa copii, cari o boaba nu pricep ruseşte şi totuşi fenomenul acesta este obişnuit. Apoi dacă unii învăţători şi cunosc limba moldovenească, aceasta puţin foloseşte, căci le este înterzis de a o întrebuinţa pentru scopuri pedagogice.

De aceia nu este de mirare, dacă copiii siliţi să înveţe totul în mod mecanic, papagaliceşte, fără a pricepe nimica, curând după întrare în şcoală încep a simţi *pentru ea răceală*, apatie şi chiar desgust.

Deasemeni nu este de mirare, dacă copiii încep a considera pe învăţător ca pe chinuitorul lor, iar cartea ca o unealta de tortură.

Pe de altă parte nu este surprinzător nici faptul că învăţătorul, văzând că rezultatele activităţii sale de «apostol» nu sunt deloc satisfăcătoare, începe să se enerveze, să piardă dispoziţia pentru misiunea sa şi apoi chiar şi credinţa în ea.—In cele din urmă, învăţătura devine o zădarnica pierdere de vreme, atât pentru elevi cât şi pentru învăţător.

Iar pentru acest lucru din bugetul şi aşa săcătuit al Ţării, se storc anual câteodată ultimele rămăşiţe. Se întreabă: cui foloseşte oare aceasta cheltuiala nerațională a banului public?

Căci dacă suma, ce s'a cheltuit în cei 30—40 ani de existenţa a şcolilor primare în Basarabia, s-ar fi întrebuinţat pentru aceleaşi şcoli, dar într-un chip mai raţional, până astăzi în mare măsură s-ar fi împrăştiat întunerecul ce continuă ca o ceaţa deasă să învalue satele basarabene.

Mulţi cred, că limba moldovenească este intrerzisă în şcolile primare basarabene din cauza pericolului separatist. Să prea poate, că în Petersburg, care este prea departe de adevărata viaţa a norodului, există asemenea îngrijorare. Insă ea nu are absolut nici un temeiu. Cine nu ştie, că în cursul aproape a unui secol, adică dela anexarea la Rusia, în Basarabia nu a avut loc nici-o manifestare de tendinţe separatiste. Dinpotrivă, chiar administraţia locală poate mărturisi că moldovenii sunt atât de loiali şi devotaţi tronului rusesc, încât nu se ştie, dacă în aceasta privinţă pot să se compare cu ei alte naţionalităţi din Rusia. Faptul acesta este atât de cunoscut, că orice dovezi sunt de prisos.

Şi dacă separatizmul totuşi există, el există numai în imaginaţia bolnavă a domnilor biurocraţi din Petersburg.

Adevărul este acesta: biurocraţia rusească a înterzis limba moldovenească în şcolile primare *cu scop de rusificare.*

Insă experienţa de un secol. care s'a făcut de către biurocraţie în acest scop, asupra tuturor naţionalităţilor din imperiu, se pare că trebue să convingă pe toţi acei pe care trebue, ca oprirea limbei, precum şi orice mijloc de rusificare forţată, sunt absolut ineficace.

Oprirea limbei poate numai să împiedice dezvoltarea culturei acelui popor, asupra căruia se face aceasta experienţa, dar nu poate să contribue la rusificare. In schimb însă ea este primejdioasă prin faptul că împinge cerinţa, ce nu se poate desrădăcina, de a vorbi şi de a gândi în limba natală, să caute eşiri nelegale şi nenormale.

Astăzi biurocraţia parcă a început să înţeleagă acest lucru. In orice caz, după preainaltul Ucaz din 18 Februarie a. c., aceasta oprire este ridicată de pe aproape toate naţionalităţile Rusiei.

Estonienii, Letonii, Lituanienii, Tătarii, Georgienii, Armenii,

etc., chiar Bureţii, numărul cărora nu ştiu dacă trece peste 100.000, au căpătat deja între alte drepturi şi dreptul dea-şi învăţa copiii în şcoala primară în limba lor natală.

Se întreabă: de ce oare până acuma aceasta oprire continuă a apasa numai asupra moldovenilor? Prin ce se explică oare ca ceasta nedreptate strigătoare numai faţă de moldoveni? De ee oare presa noastră nici nu atinge măcar chestia şcolii naţional-moldoveneşti.?

Este drept că, după cum astăzi se obişnueşte a vorbi, de toate acestea este vinovată biurocraţia. Insă o mare parte de vină trebue să cadă asupra *intelectualilor locali. Inerţia şi indiferenţismul lor izbitor pentru aceste chestiuni, sunt într'adevăr criminale.*

Noi avem aşezăminte ca acele ale nobilimei, ale Zemstvei, ale clerului şi multe altele. Nobilimea de mult are dreptul, după lege, de a intervini pe lângă Impărat, în mod direct, pentru nevoile norodului.

In puterea preaînaltului Ucaz din 17 Februarie, astăzi toată lumea are dreptul de a face declaraţii despre nevoile şi necazurile sale.

In temeiul acestui Ucaz, toate naţionalităţile din Imperiul Rus, prin Instituţiile lor reprezentative — dvoreneşti, bisericeşti, orăşăneşti, Zemstve şi chiar prin deosebite grupări obşteşti, prin adunări şi metinguri—au prezintat o serie întreagă de cereri, petiţii, jalobe pi rezoluţii privitoare la nevoile lor, potrivit cu situaţiile şi condiţiile lor istorice, naţionale şi economice.

Dar în aceasta epocă extraordinară de deşteptare generală. în acest moment de unanim şi ne mai văzut încă în istoria rusă atac contra biurocraţiei, din partea tuturor forţelor intelectuale şi conştiente din Imperiu, fără deosebire de clasă şi naţionalitate,— intelectualii noştri basarabeni continuă cea mai ruşinoasă tăcere: nici un cuvânt *deschis* nu au pronunţat privitor la nevoile naţionale ale Moldovenilor.

Nici o petiţie, nici o doleanţă, nici o rezoluţie! Ce tăcere scândaloasă!.

Când oare în sfârşit Domnii nobili, reprezentanţii Zemstvei, sfinţii părinţi duhoaniceşti şi alţii ce exclusiv din sudoarea norodului trăiesc, când ei oare vor deschide gura despre aceasta extrem de vitală chestiuue pentru Basarasia?

A tradus din ruseşti autorul.

COPIE

Scrisoarea profesorului Axentie Frunza către Ioan G. Pelivan din Ianuarie 1906.

Iași, 23 Ianuarie (1906)

Onorate Domn,

Poate ar trebui să mă scuzez, pentru că mă adresez la D-voastră, fără să vă fi făcut prealabil cunoștința. Cred însă că ar fi deajuns următoarea recomandație din parte-mi: Vă cunosc dintr'o scrisoarea a d-voastră către d-l *Z.* Arbore, prin care îi cereți sfaturi relativ la diferite chestii cu privire la *afacerea românilor din Basarabia*, Pe de altă parte probabil mă cunoașteți și d-voastră, după o iscalitura a mea dintr'un apel a secțiunei Ligei Românilor din Basarabia.

Apoi vă va fi comunicat ceva despre mine d-l Arbore.

In fine iată rugămintea ce vă adresez, pentru care nu se cer atâtea ceremonii: să binevoiți a trimite gazetele (Basarabia mai ales) și alte broșuri ce vor mai eși în dialectul basarabean, pe adresele următoare: domnului Brandia Secretar la Universitatea din Iași și domnului Colognomu, director al «Gazetei Moldova», Iași.

Sper, că îmi veți trimite ce va fi interesant și mie: gazete, etc., fie în rusește, fie în românește pe adresa: *A. Frunza, profesor, Iași.*

Binevoiți a primi asigurarea osebitei mele considerațiuni.

(ss) A. Frunza.

P. S.

Dacă lipsa de timp nu vă permite să-mi scrieți singuri, vă rog să rugați pe vr'un tânăr ce stă în curent cu afacerile să-mi comunice ce ce se mai face cu chestia *proectatului învățământ românesc din Basarabia*, și cum ia chestia Zemstvo a d-voastră

(ss) A. F.

N. R. Plicul obișnuit. Pe plic adresa următoarea: «V. g. Kischineff, Ego Blagorodiu G-nu Pomoșnicu Pris. Poverenago pri Kișinevscom Ocrujnom Sude G-nu Pelivanu. Kichineff (Basarabia)». Adresa e scrisă în rusește, afară de cuvântul «Kichineff, care e scris în românește. Pe plic ștampila: «Iassy 15 Fev. 1906». Pe verso ștapila poștei rusești: «Kichiniov 24/1/06».

COPIE

Scrisoarea poetului Alexei M. Meteevici către Ioan G. Pelivan.

Satul Zaim
6 Octombrie 1906

Dragă Domnule Ioane!

Am primit scrisoasea d-tale şi imediat m'am şi aşezat să-ţi dau răspuns la ea, căci deocamdată n'am alte ocupaţiuni, decât scrisul şi cititul.

Mare bucurie mi-a dat mie aceasta scrisoare, mulţumită acelui ton călduros şi cordial ce o pătrunde.

Sunt convins, că cu toată ruşinea, la care am ajuns azi noi băsărăbenii, ne trebue mai mulţi oameni de felul d-tale, şi atunc Basarabia e scăpată de sclavie şi poate cu dreptate visa la acel strălucit viitor de aur, ce i-a prezis poetul Bolintineanu şi care desigur, acolo deja să implineşte.

Insă la noi, în Basarabia . . . parcă te iau fiorii, când începi povestea suferinţelor poporului nostru moldovean şi a acelor înjosiri, ce ia fost scris să îndure.

Insă poporul deja să deşteaptă; soarele renaşterii a început să arunce şi asupra românimei băsărăbene razele sale strălucitoare şi înviorătoare.

Şi fără îndoială, la urma urmelor cu ajutorul generoşilor şi înţelepţilor săi conducători, şi ea se va porni pe calea luminei şi a propăşirei, înfrunând toate piedicele.

Mult ne mai rămâne de lucrat pentru atingerea acestui scop. Dar să ne fie lozinca noastră: să lucrăm, să lucrăm, să lucrăm.

Trec la afacerile mele personale. Cunoştinţa cu d-ta îmi face mare şi multă plăcere, şi la venirea mea la Chişinău nu voi întârzia să mă văd cu d-ta.

Foarte mă bucur, că propunerea mea de a fi colaborator la «Basarabia» poate să fie primită. D-ta scrii, că ai citit articolul meu «Preoţimea şi poporul». Sunt interesat, de va merge el la publicare sau nu, căci am pus în el multă speranţă. Imi pare că tipărirea lui e refuzată, căci nu-l văd în numerele ultime ale «Basarabiei»,

Redacţia o fi găsit, că chestiunea, discutată în el n'are mare interes şi nu corespunde trebuinţelor ei; ori poate nu i-ar fi plăcut condiţiile băneşti.

Nepublicarea acestui articol foarte m'ar descuraja. In tot cazul te rog cu insistență, dragă domnule Ioane, să mă înștiințezi despre soarta lui, cum și a traducerei mele «Primejdia»,, nu demult trimisă la redacție—măcar printr'o simplă carte poștală.

Mai am de vorbit în scrisoarea asta despre condițiile colaborării, ce mi le comunici și vreau să-mi exprim părerile mele personale în aceasta privință.

D-ta zici că trebue să știu, de ce fel de materie are nevoie redacția. Eu cred, că autorul trebue să fie liber în alesul subiectelor pentru scrierile sale. Numai cu această condiție, ele pot prezenta ceva însemnat.

Aici pot chiar să-ți spui, ce fel de scrieri am de gând să public în «Foișoara Basarabiei». Ele vor avea un titlu comun: «Scrisori către frații moldoveni», sau cumva în acest fel, și prin forma sa vor fi niște articolașe cu caracter amestecat, pe jumătate nuvele, pe jumătate scrieri cu caracter publicistic. Negreșit că pe cât posibil voi publica și alte articole după împrejurări.

2) Imi permit să vă încredințez, că sunt în curentul evenivenimentelor vieței contimporane, ce se petrece în Rusia și la noi în Basarabia, cu toate că nu trăesc acuma la Chișinău, ci în Zaim, inima Bugeacului. La Chișinău voi fi la 20 Octomvrie curent.

Incă o rugăminte: mă rog, de veți avea timp liber, să-mi scrieți despre condițiile bănești ale colaborării și de vă va fi îndemână, *să-mi trimeți niscai-va cărți românești*, căci acuma sunt lipsit de plăcerea citirei în românește. Toate care le am, sunt citite de vre-o câteva ori.

La chișinău ele vor fi înapoiate.

Adresa mea: Poștovaia stanția Caușani. selo Zaim,
Alexeiu Matveeviciu.

Iertați că vă supăr și rămâneți cu sănătate.
Al. Matveevici.

N. R. Plicul de format obișnuit. Pe el adresa următoare: «G. Kichinev. V redacțiu gazetă «Basarabia» E. V. B. G-nu Pelivanu». Adresa este scrisă în rusește. Pe fața plicului pecetea următoare: Reni, 76 Benderî.7.10.06. Pe verso: pecetea poștei Kișinev. 8.10.06.

COPIE

Scrisoarea lui Ilarion V. Verdiş către Ioan G. Pelivan din 15 Noembrie 1905.

15/XI—905 an.
Tiraspol

Frate dragă!

Tăcerea nu explică, te rog, ca nevrerea a răspunde. Iartă-me şi crede-me n'am avut când. La 11 m'am tras cu toată inima se vin la adunarea, n'am putut. Am vrut se te mulţemesc pentru că nu mă uiţi pe un român rătaşit, iar n'am am avut când.

Pe scrisoarea matale a trebuit numa decât se respund un cuvânt, douo;—n'am scris pentru aceia, c'am gândit se ma ved cu mata la 11 şi se te reproş. Ce întrebarea asta, când nu potz se respundz?

Scrisorile matale cu întrebare de fiu acasă sau nu, despre adică se vii sâmbăta eu primesc vinerea şi dacă ţi voi da respuns chiar în zia aceia, i-ai primi duminica. Cum potz se vii sâmbata? Eu pot se gândesc că intradinţ intrebi aşa târziu. Me rog, se ştii de azi, că întodeauna sânt acasă şi te aştept pe mata şi pe români mie dragi—pe familia lui domnul Gavriliţa, cu inima descoperită şi doritoară să ve ved.

Şi dacă s'întâmplă, că noi fi acasa zia, sara voiu veni numai decât, da dacă vrei a determina, me rog scrii înainte cu vro două-trei zile.

Cu ce dorinţe aş vrea se vă ved şi se vorbesc de împrejurările cele grele de az şi mai mult *de scopul şi starea deşteptărei noastre.*

Me rog scriem mai mult acestui object.

Rămâi, frate, sănătos, cridinceos şi *inspirat de idea noastră.*

Salutări mulţi la domnişora Antonina şi lui d-ul Manoli.

Frate de cruce (ss) Verdiş.

N. R. Plicul obişnuit. Pe plic adresa următoare: «G, Kichineff, Ocrujnoi Sud. Gospodinu Pomoşnicu Priseajno Poverenago Ivanu Gheorghieviciu Pelivanu». Pe faţa plicului ştampila poştei: «Benderî Jeleznă-dor.27/XI—1905». Pe verso ştampila poştei: Kichineff 28/XI/1905.

COPIE

Cartă poştală scrisă de Teodor Efimie Loghin către Ioan G. Pelivan.

Traducere din ruseşte 21/XII/05.

Fii bun, Ivan Egorovici, a-mi comunica printr'o cartă poştală, dacă într'adevăr dela anul Nou se deschide primirea abonamentelor pentru gazeta românească «Viaţă nouă», ediţia căreia să proectează la Chişinău? Dacă asta este adevărat fii bun din vreme (până la Anul Nou) a-mi scrii care este adresa redacţiunei acelei gazete. Aici un individ exprimă dorinţa de calaborare. Scrie-mi pe adresa Târgul Atachi, judeţul Soroca, gubernia Basarabiei, satul Samoilovca Domnului Vasile Munteanu, pentru studentul T. Loghin.

Salutări,

T. Loghin

P. S. (In româneşte): Complimente multe, frate, la toţi.

N. R. Pe faţa cărţei poştale adresa următoare: «Gorod Kişinev, Kişinevsci Ocrujnâi Sud E. V. B. Ivanu Egoroviciu Pelivanu, adică pe româneşte: Oraşul Chişinău, Tribunalul Regional din Chişinău, d-sale d-lui Ioan Egorovici Pelivan. Pe poştala 3 ştampile. 1) Atachi, Bessar. g. pocit. tel. otd. 12.XII. 1905. 2) Kişinev. 24/12/05. 3) Identică cu cea dintâi.

Din corespondenţa Marchizului de Beaupoil St. Aulaire cu Serghie Cuşnicov, preşedintele Divanurilor româneşti

de **T. G. Bulat.**

Marchizul de Beaupoil, cunoscut mai ales supt denumirea de St. Aulaire, a fost un emigrant francez din timpul Marei Revoluţii.

El ajunsese secretarul Domnitoriului Constantin Ipsilanti. Născut dintr'o familie distinsă, deşi cu o fire oarecum fantezistă, el a fost un scriitor ales în treburile diplomatice, cum afirmă Langeron[1] Contele de Saint Aulaire, caldul filo-român, în cuvântarea din 30 Mai 1930, ţinută la Academia română, găseşte în eroul nostru «un unchi bun de moştenit»[2] Era un om onest, desinteresat, dar de o natură prea vioaie şi cu un caracter violent, continuă să ni-l descrie în memoriile sale contele de Langeron. Puţinele însemnări despre dânsul, pe care ni le-a lăsat sus menţionatul memorialist vor fi întrucâtva completate de ştirile ce găsim în corespondenţa care urmează. Din acestea din urmă se vede că merchizul de Beaupoil era un partizan al Ruşilor, ca şi Prinţul Ipsilant, pe care-l servia. Pentru devotamentul pe care-l dovedise Ţarului el fu recunoscut ofiţer rus, în gradul de colonel. Din partea Senatorului Serghie Cuşnicov, preşedintele Divanurilor româneşti, marchizul era privit deosebit de bine.

Atenţia lui Cuşnicov faţă de dânsul trecea graniţele politeţei. In timpul stăpânirii ruseşti de Baupoil St. Aulaire caută să se facă indenspensabil ocupanţilor. In acest scop el începu, între altele, să

---

1. Hurmuzanu *Documente* III p. 109
2. Contele de Saint-Aulaire. *Noui cuvinte franco-române.* Buc. 1931. p. 15. Asupra familiei de Beaupoil St. Aulaire a se vedea amănunte şi în de Barante *Etudes historiques et biographiques* II. Paris 1858; după N. Iorga în *Revista Istorică* XVIII n-le 4-6 p. 191.

alcătuiască un studiu, în care trata despre siguranța publică în Principatele române. Un capitol îl dăm alăturat. El socotește că națiia românească trebue privită ca o «varietate accidentală în regnul social» Ea nu este nici sălbatecă, nici barbară, nici civilizată; ea este un «pêle-mêle bizare». Urmărind treburile interne ale Țării Românești, el cere ca vistieria țării să fie încredințată stolnicului Nenciulescu. El mai comunică împuternicitului rus numele celor devotați Rusiei: toți Văcărești, vornicul Manolachi este Rus de spirit și inimă. Vornicul Petrachi Retoridi, care era un amic ferbinte al marei împărății, urma să fie făcut șeful justiției. Gheorghe Slătineanu, deși privit ca francofil este dușman hotărît al guvernului francez și foarte desinteresat. Ghiculeștii sunt împărțiți: Costache banul este pentru Franța, Grigorie spătarul pentru Turcia, dar toți sunt oameni onești. Crețuleștii, familie numeroasă și puternică sunt numai, «uniquement», Români. Ei sunt foarte stimați în țară. St. Aulaire nu uită să recomande și pe neguțătorul Castricios, iar pentru Șerban Gradișteanu cere un loc de isp·avnic. Lângă misiva cu caracterizarea vieții politice din T. Românească de Beaupoil pune și schița studiului sau, cara poate fi privită ca un capitol al eventualei lucrări. Aci este vorba de păstrarea organizației militare în Principate în urma fixării capitulațiilor cu Poarta. El vede un sâmbure de militarizare a țării, în instituția Polcovniciilor și Căpităniilor. Este evident o exagerare. Ni se dau apoi amănunte asupra organizației acestei miliții polițienești, pusă supt comanda spătarului. Poterașii erau recrutați dintre țărani. Ei nu primeau nici un salariu, dar erau scutiți de bir plătind doar doi piaștri pe săptămână ofițerului lor, când îi lăsa liberi, la vatra. Acești gardieni populari, nu odată, se dădeau la abuzuri.

În momentul când Rusia va face grația, «fera la grace» să ia supt oblăduirea sa cele două Principate marchizul crede că va trebui să se ia măsuri ca să dispară diferitele consulate streine, care împedică binele și prilejuesc răul.

Marchizul mai cere o reformă, acea, în materie religioasă. In fiecare județ, spune el, există mai mulți protopopi, cari exploatează cele șapte păcate de moarte! Ei încurajează divorțul și sunt calificați de «Zbiri ai cerului». De aici concluzia să se atace arbitrajul autorităților civile și al puterii ecclesiastice.

Senatorul îi răspunde că a primit scrisoarea, tratând despre reformele necesare, dar că nu este momentul să se ocupe acum în chip particular, de aceste treburi.

St. Aulaire intră apoi în chestiuni particulare. Este vorba mai ales de proprietatea satului Afumaţi de lângă Bucureşti, care-i fusese dăruită de Domnitorul Ipsilanti. Sătenii lui fuseseră puşi la dări deşi el îi socotea scutiţi. O lungă discuţie urmează, lovindu-se mai ales de opoziţia Divanului, pe care marchizul îl caracterizează de adunatură de patru sau cinci sclavi otomani! Intr'o scrisoare St. Aulaire persiflează pe contele de Belleval, care fusese predecesorul său în funcţia de secretar pe lângă gospodarul Ţ. Romaneşti. El aruncă apoi săgeţi contra vice-consului francez Ledoulx, care ar exercita o puternică înfluenţă pe lângă Divan. Conflictul devine mai acut când de Beaupoil cere să i să plătească o despăgubire de 20.000 piaştri, precum şi pensia de 600 piaştri pe lună.

Plata îi fusese suprimată, spune marchizul, fiindcă fusese văzut în trăsura vistiernicului Varlaam. Deci Francezul luase anumită atitudine în certele dintre partidele boereşti!

El atrage inzistent atenţia prezidentului Cuşnicov, asupra serviciilor devotate făcute împărăţiei ruseşti şi lipsei de atenţie manifestate faţă de dânsul. In general socofind, din corespondenţa ce înfăţişam aici, se confirmă în întregime aprecierea contelui de Laugeron asupra marchizului de Beupoil St. Aulaire «et le [son] caractère violent nuisait à la justesse des idées»! Este povestea a încă unui desrădăcinat, victimă a violentei mişcări politico-sociale dela sfârşitul veacului al XVIII-lea.

I.[1]

Monsieur le Senateur.[2]

Antorisé d'une maniére aussi noble que flateuse, par Votre Exellence, à lui transmettre les idées d' utilité générale qui me sont inspirées par le zéle et les circonstances j'ai pensé que la sureté publique obtiendroit ses premiers soins, et j'ai rassemblé dans l'Ecrit que je joins ici, tout ce que j'ai de conoissance sur ce grand intérêt.

1. „*Dela*“ nr. 951 1809. Arhiv. Senat. Chişinău.

2. O scrisoare din 1 Sept. 1809. este tipărită de R. Rosetti în *Arhiv. Senatorilor* IV, p. 34.

Les moyens que j'expose pour etablir la sécurité, peuvent paroitre rigides, même de trop gênantes Entraves pour la liberté commune; mais Votre Excellence jugera que ces moyens ne doivent être employés que temporairement, jusques a la cessation du danger. On asservit un arbre d'un faux jet à un tuteur vigoureux, dont on le délivre lorsqu'il a repris l'attitude verticale. D'ailleurs les nations moldaves et valaques doivent être vues, par des yeux observateurs, comme une variété accidentelle dans le régne social. Elles ne sont ni sauvages, ni barbares, ni civilisées. C'est un pêle-mêle bizarre, où ce qui est vice ailleurs. ici n'est qu'usage. Or, changer des habitudes est bien autrement dificile que d'en former; et c'est assurément la circonstance où la liberté civile doit faire le plus de sacrifices à la liberté politique qui n'est pas autre que la sureté dans l'intérieur et au dehors.

On me prie souvent de rédiger de vues sur l'interêt du pais, mais, où elles ne s'accordent point avec mes principes, ou j'y demele des affections personnelles, et je suis obligé de m'y refuser. Ce que je puis et ce que je dois pour l'information de V. Ex. et mériter la bonté dont elle m'honore, c'est de lui transmettre les voeux de cette ville, pour que la place de vestiari lorsq'elle sera vaquante, soit faite par le comité dirigeant, et que le trésor en soit confié à M. Ninchoulesco, ancien stolnik, qui a herité cette place de son père et de son grand père, et qui n'a point cessé d'y jouir de la confiance publique.

Je crois devoir aussi à l'habit don S. M. l'Empereur a daigné m'honnorer, au devouement que je professe pour les intérets et pour la gloire de l'Empire des Russies, de transmettre à Votre Ex. les noms des personnes que je laisserai dans ce pais vraiment dévouées à la Russie. Toute la famille Vakaresco entiére n'a point varié un seul instant dans ce sentiment, et toujours elle donna l'exemple de la probité la plus intacte. Le vornic Manolaki a rendu des services insignes en Servie (?) et il est Russe d'esprit et de coeur. Le Vornic Pétrarki Rhitorides, qui a fait la place d'aga mieux qu'elle n'eut été jamais faite, est un ami ardent; homme studieux, eclairé dans la cariere des loix, lui se ul au Divan et j'ose croire qu'il seroit nécessaire d'en faire le chef de la justice. M. Georges Slatinian fut accusé d'etre Francois, parcequ'il avoit fait de sa maison l'hospice des Etrangers et pour cette raison

je lui etois contraire, lorsque j'eus la preuve qu'il etoit plus que perssone l'enemi du gouvernement de la France. Sa doctrine est, que tout chrétien de l'Empire ottoman qui n'est pas devoué à la Russie, n'est qu'un vil esclave, traitre et apostat. C'est une tête ardente avec plus d'instruction que ses compatriotes, mais ferme et actif, surtout du desinteressement le plus noble. Parmi les autres Boyards, il en est beaucoup qui pensent très bien, mais je ne les connois point par des faits assez authentiques pour prendre sur moi de les désigner.

Les Ghyka, sans s'etre montrés ennemis de la Russie, ont fait quelques fois paroitre d'autres affections, le Bano ,Kostaki pour la France, le spatar Grégoire pour la Turquie; mais ils sont tous honêtes gens, et il seroit facile de se les attacher, et même utile, parceque cette famille est fort nombreux et puissante. Les Cretzoulesti sont uniquement Valaques, fort alliés et considérés dans la province, et des témoignages d'estime suffiront pour s'en assurer. Je ne dois point oublier l'honête negociant Castricios qui a rendu tant de services avec un zéle que rien ne surpasse. Je teminerai cet article en remettant sous les yeux de votre Excellence ma priére en faveur du Boyard Cherban Gradistan, homme bien elevé et sujet d'esperance. Je crois qu'il sera sur la liste des candidats pour les places d'Ispravniks.

Je travaille un ouvrage sur les intérêts actuels de l'Europe singuliérement sur ceux de l'Empire russe, et je donnerai la forme d'une lettre à cet ecrit, si votre Excellenee me permet de le lui adresser. J'y parle de notre Auguste maitre, comme de l'objet le plus digne de l'amour des nations, en supposant, ainsi que je me le persuade, que son attitude actuelle, n'est que le voile de la sagesse sur ses veritables desseines. De ce principe je déroule les conséquances les plus etendus, en combattant sans ménagement les projets de la fourbe et de l'ambition, Personne ne contestera cette vérité si evidente, que dans la lutte de la France et de l'Autriche, la victoire donnera la domination à celle des deux puissances pour la quelle elle se declarera. Si c'est à l'Autriche, la Russie tombera au moins au seccond rang. Si l'est a la France, on ne sait en verité à quel dégré de l'echelle politique elle descendra. Cependant la Russie peut prendre, si elle le veut, le rôle décisif et le plus glorieux mais ce n'est point par un etat impassible. Je ferai

mes effort pour deposer entre les mains de votre Excellence cet Ecrit avant mon départ. Elle verra peut-être luire le jour ou il sera bon de l'imprimer. En tout evênement, il demeurera une preuve de la confiance respecteuse et sans borne avec laquelle.

J'ai l'honneur d'etre Monsieur le Senatéur de Votre Excellence le très humble et très obeissant serviteur

Mis de Beaupoil St.
Aulaire

Bukarest le 17 Avril
1809

II.

De la Sureté publique en Valachie.

Lorsque les provinces de Moldavie et de Valachie etoient gouvernées par de Voivodes independans, obligés d'etre sans cesse sous les armes, le hatman en Moldavie, le Spatar, en Valachie, etoient les chefs de leurs troupes. Chez ces nations agricoles et guerrieres, les differens cantons organisés militairement etoient divisés en Polkavenicats et en Capitaineries.

Par leurs Capitulations avec la S. P. ottomane ces principautés durent être maintenus dans l'intégrité de leurs constitution; et quoique les motifs de guerre fussent anéantis, l'organisation militaire fut conservée, sous le prétexte de la sureté dans l' interieur. Le prétexte etoit plausible, mais il n' etoit que cela, puisque le vol est d' usage le meurte frequent et que pas un grand propiètaire n'ose allez dans ses terres sans un garde d'un entretien ruineux.

Sous le Spatar, les Polkovnics et les capitanes commandent une milice nommée Potarache. Ce sont des paisans qui, pour tout salaire, sont exempts de tribut, lors qu'ils sont employés à courir sur les voleurs, mais qui payent envrion deux piastres par semaine a leurs officiers, quand on les laisse chez eux. Il estrare qu'on les prive des douceurs du repos, et leur beatitude à cet egard fait une grosse portion de celle de leurs chefs et de M. le Spatar, c'est à dire de leurs emoliemens.

Cependant il arrivoit quelques fois des ordres de l' hospodar pour faire la chasse aux brigands: mais ca n' etoit que des saillies d'un moment, qui ne faisoient que déplacer les

bandes de malfaiteurs de quelques lieues. Lorsqu 'on les poursuivoit en Valachie, ils passoient en Transilvanie. Vice-versa les poursuites en Transilvanie les renvoyoient en Valachie. Le gouvernement autrichien, pour dejouer cette tactique, proposa, dans diverses ocasions, une chasse concertée pour les enveloper, et l'en n'ose deviner pourquoi les principautés s'y sont refusées.

La vigilance de cette milice se renferme dans l'enceinte des districts. Sur les plaintes qu'elle reçoit des larcins, même sur de simples soupçons, elle arrête le supconné ou le coupable, mais sur tout l'effet dérobé, qui reste bien perdu pour le voleur et le volé, ou tout ou moins soumis à des frais considérables. Souvent même sans etre reqnis les capitaines se persuadent que des bestiaux ou des chevaux qu'ils rencontrent ont èté volés. Ils les prennent, les mettent en fourière, jusqu'a ce qu'ilé leur en survienne une réclamation suffisante, faute de quoi ils sont adjugés au profit dela Spatarie. Le peuple connoit parfaitement ce regime, et les conséquences qu'il en tire pour sa conduite, ne sont point des maximes de morale.

Ces oficiers potaraches et leurs gens se mêlent de toutes les tracasseries de leurs villages, pour y trouver, y provoquer des plaintes de larcin ou de violence, par le pouvoir des plus mauvais traitemens, produisent toujours des bénéfices à leur cupidité

S'il est vrai que la sureté de la personne et de la proprieté soit l'unique intérêt qui rassemble les hommes en société, la premiére condition du pacte social est une sauve garde contre la fraude et la violence, mais şi la sauve garde etablie, loin de défendre le dépot de la sureté publique qui lui est confié, exerce elle même le brigandaje, c'est le plus effrayant des crimes, et l'autorité qui le soufre devient coupable du plus lâche parricide. Cet intérêt şi pressant sera surement celui qui le premier appelera la vigilance et la sagessedu gouvernement qui ces provinces ont reçu de la bonté de sa Majesté l'Empereur leur magnanime protecteur, lorsque plus de calme laissera la liberté d'agir à sa bienveillance et à ses lumiéres. Tous les habitans bien intentionnés de ces païs lui doivent l'hommage de leurs connoisances locales et l'empressement de leur zèle. C'est le motif qui m'a dicté le tableau que je viens de tracer et qui m'enhardis à lui soumettre mes idees sur les moyens que je crois propres à remplir ses vûes

Le jour où sa Majesté imperiale fera la grace à ces provin-

ces de s'en dèclarer le souverain inamovible, les delivrera du plus inoincible obstacle a tout ordre public, en faisant desparoitre ces consuls des diverses puissance, qui souvent empêchent le bien et protégent le mal. Alors tout obeira sans héister à la même voix, et l'on verra renaitre l'harmonie dans l' ensemble de l'administration.

Il seroit alors de toute necessité de debuter par une battuegénérale, concérte avec le gouvermement de Transilvanie, et par des exemples d'un grand effet.

L'expérience a trop prouvé, que les maximes de la philantropie dans l'administration dela justice criminelle, plus encourageantes pour le crime et moins protrectrices pour le public, ont attenué, dans le même proportion, la confiance des honêtes gens et la crainte des scelerats pour les tribunaux de la loi. Ce philantropisme larmoyant etoit une affaire de mode qu'il falloit laisser aux femmes et aux romans pour texte à leurs hymnes sentimentaux, sur l' humanité, qui ne fut jamais outragée avec autant d'atrocité que par ses prédicans.

La seule question digne d'occuper les augustes gardiens des nations, c'est celle dela plus Juste proportion entre les delits et les peines; et les leçons de l'epérience suffisoient pour la résoudre. En France, la graduation des supplices, en raison dela gravité du crime, etoit autant effrayante pour le criminel que tranquillisante pour l'homme irreprochable. En Angleterre, il n'ya qu'une peine, et il est prouvé qu'il se faisoit plus d'Exécutions dans cette isle, sur onze millions d'habitans, dans un année, que l'on n'en voyait en France, dans dix, sur une population de vingt cinq millions de têtes.

Mais après avoir epouvanté les forfaits par de grands exemples, la législation doit s'occuper encore plus de les prévenir que de les punir.

L'arbitraire dans les mains des agens de l'autorité est un glaive qui frappe la loi elle même, et qui romp tous les liens qui doivent unir l'obéissance au pouvoir: c'est un principe radical de démoralisation, et l'appel à une lutte, dans la quelle le nombre et la force, tot ou tard, remporteront une pleine et horrible victoire.

Il importe donc, avant tout, de défendre, sous peine capitale, d'inflinger aucun châtiment, ni de se permettre aucun mauvais traitement de geste ou de parole, avant que les juges, dispensa-

teurs des lois, les aient prononcés. Toute personne qui entrera dans les principautés, doit être munie d'un passeport du lieu d'ou elle est partie, et venir le faire reconnaître au principal officier de la spatarie, à l'endroit de la frontiére où elle abordera.

Ensuite elle recevra de cet officier une patente de connoissement, imprimée, timbrée, cotée, numerotée et signée du voyageur et de l'officier de la spatarie, au quel il sera remis dix paras pour frais de la patente.

Cet etranger sera tenu de la représenter partout où elle lui sera demandée, faute de quoi il serait détenu jusques à information suffisante sur sa conduite.

Tous les habitans devront aller demander une pareille patente à l'officier de la spatarie de leur district, et seront soumis egalement à la produire, partout où ils yront, lorsquils en seront requis.

Ceux des habitans aux quels cet officier croiroit devoir refuser ce témoignage de confiance, seront en surveillance dans leur district, et ne pourrout en sortir que sous le cautionnement de deux habitans honêtes. Dans ce cas il leur serait accordé une patente, portant l'engagement des deux cautions—toute personne trouvée hors de son district sans cette patente sera détenue, jusques à information.

S'il arrivoit qu'un habitant ayant patente se rendit coupable, et qui'l fut cautionné, ses répondans perdroient la leur, et seroient condamnnés à une amende, proportionnée au dommage qu'auroit fait celui dont ils auroient répondu. Si le coupable est porteur d'une patente non cautionnée, l'officier qui la lui auroit donnée seroit interdit pour un tems, et puni fort séverement s'il en avoit reçu plus de dix paras.

Lorsquil y aura plainte du juge ou d'un particulier, soit pour abus dans la perception du tribut, où dans l'execution des charges publiques, ou pour tout autre delit, les agens de la spatarie seront contraints a de prêter main forte, d'arrêter le déliuquant, et de le traduire, sans délai, au tribunal de justice, en y déposant le procès verbal de la plainte, de l'arrestation, et des lumiéres qu'ils auront acquises sur le délit.

C'est un grand abus que la séparation des Egyptiens de la loi commune, parceque c'est provoquer un choc d'autorités contraire à la sureté. Il suffira d'exiger, pour accorder des patents à ceux

qui sont esclaves, qu'ils soient cautionnés par leur maître pour ceux qui appartiennent à la principauté, ils doivent rester en surveillance dans les districts où ils sont habitués, s'ils n'ont pointe de répondant.

La milice des Potaraches, au complet, doit être de 3000 hommes, à l'effectif actuel, elle n'est que de 1300. C'est donc 1700 loudres qui'il faudroit supprimer pour la completter. Il est préférable sons doute de la réformer en entier, en portant un réglement qui obligeroit ainsi que cela se fait en Anglettere et ailleurs, tous les habitans à prêter assistance à l'officier de police, lorsquils en seront requis. Et si le service que chacun doit à sa propre sureté, employe un homme plus d'un jour, on peut le lui payer par une diminution proportionnelle sur son tribut. La somme de loudres que cet arrangement rétabliroit, pairoit, et au delà, les nouvelles dépenses. Il en résulteroit sur tout que ce service seroit bien fait, parceque les officiers de la spatarie ayant plus d'intérêt à agir qu'au repos, porteroient de la végilance partout où il y auroit du danger.

Il est d'autres abus plus funeste encore, s'il est possible, au bonheur public et aux moeurs nationnales, parcequ'ils sont la corruption du principe de toute moralité, qui est la religion.

Il existe dans chaque district plusieurs archiprêtres, nommés Protopopas, qui y exercent une censure suprême, les sept péchés mortels sont leur domaine; et le divorce en est le champ le plus productif, parceque, provoqué par les plus âcres et les plus misérables passions de l'âmes, il dispose à plus de sacrifices; et l'hypocrisie l'excite, le protége et le rançonne au nom du Dieu de paix. Cependant il est le plus grand des désordres, s'il est vrai que les moeurs nationnales se composent des moeurs des familles, et celles des familles de l'union des parens et de leur amour et de leur estime les uns pour les autres.

Indépendament de ces cas graves, l'inobservance des jours d'abstinence, les querelles, la galanterie accroissent aussi les récoltes, et ces redoutables protopopes flagelent les pécheurs jusqu'à ce qu'ils aient expié leurs faiblesses par une aumone pécuniaire. Il n'y a point jusques à la coquetterie des femmes et des filles, qui ne puisse echapper aux yeux inquisiteurs de ces sbires du ciel. Ce péché veniel, si digne d'indulgence, allume leur colère:ils

accourent chez la timide pécheresse, ouvrent son coffre, et confisquent, pour l'edification publique, le chiffon de scandale.

Ces mesieurs ont oublié, sans doute, la parabole de la femme adultére, qui pourtant etoit plus que coquette.

Cependant il est bon de leur rappeler que le christianisme est la loi de douceur et de misericorde; que ses ministres n'ont d'autre pouvoir que celui de l'enseignement et de l'exemple dans la charité, le désinteressement et toutes les vertus; que leur jurisdiction est circonscrite dans le tribunal de la pénitence; et que là, leurs seuls moyens répressifs sont les exhortations à l'amour du prochain et au repentir.

Un culte où le ministre puni temporellement, est à la fois une usurpation sur les lois civiles, une prophanation de la justice divine, et une prévarication qui egare de la vérité les conciences dociles.

Une religione ainsi proffessée, ne peut être qu'une superstition, qui condamne le peuple qu'elle trompe à une eternelle barbarie, enemie de toute saine morale.

Il est donc egalement indispensable, pour l'interêt public, d'attaquer ensemble, et l'arbitraire des autorités civiles, et tout pouvoir Ecclésiastique sur les propriétés et les personnes.

III.

M-r le Marquis de S-t Aulaire.

Yassi ce 28 Avril 1809.

J'ai reçu avec autant d'interêt que de satisfaction par votre lettre du 17 de ce mois le nouvel exposé que vous avez la bonté de me faire sur la sureté publique en Valachie, et je vous prie d'en recevoir toute ma reconnoissance et mes sincères remerciemens.

Si les deux provinces seront un jour réunies à l'Empire de Russie, *ainsi que je le désire et je l'espère*, il n'y a point de doute que tous les reglemens et les usages y établis seront également introduits dans ces pays; mais assurément vous serez avec moi d'accord que les circonstances présentes ne permettent pas s'en occuper actuellement d'une maniére particuliére.

Vous pouvez être persuadé M-r le Marquis, que je recevrai avec un véritable plaisir l'ouvrage que vous vous disposez à m'a-

dresser, et je vous prie d'agréer en attendat l'expression des sentiments les plus distingués d'estime et de considération avec lesquels j'ai l'honneur d'être.

IV.

Monsieur le Sénateur.[1]

Mle Vestiari Vakaresco m'a fait l'honneur de venir chez moi, pour me dire que le Divan s'opposait á la grace que Votre Excellence avoit accordée àmon village et à moi même; qu'il etait très affligé de ce refus; qu'il n'y auroit point eu de difficulté s'il avoit quelque pouvoir; mais qu'il n'en avoit acun. Ce Divan apposant n'est autre chose que M l'archeveque et M. Phelipesco, aux quels je pardonne de tout mon coeur le refus, graces à la colere dont ils m'honorent. Je sais fort bien qu'un, *je le veux*, de la parole de votre Excellence devroit leur fermer la bouche; mille exemples d'ailleurs detruisent leur objection; mais je serois affligé que votre Excellence prit, de l'humeur pour une chose d'intéret qui m'est personnel.

Deux evénimens ici font beaucoup de sensation, l'un est la retraite forcée de M-le Vornik Pétraki Rhétoridès du Divan. Il a rempli pendant plus d'un an la place d'aga, et dans un tems defficile mieux que jamais elle ne l'eut été et il y a plus depensé qu'il a n'en a retiré. Au Divan dont on vient le bannir lui seul eclairoit tout et faisoit tout. Il est versé dans l'etude des lois, sa probité est parfaite, et il a l'amour de la Justice et la noble passion de la renommé. Le public sait que sous ses yeux le pain du pouvre n'etoit point vendu au riche, et que le protegé trouvoit un defénseur de l'homme sans credit. Enfin il avoit la confiance generale, et sa retraite est considerée comme une calamité. Cependant on sait que votre Excellence n'à point encore répondu à la demande de son Expulsion, et cela laisse de l'Espérance.

L'autre evêniment, cause de scandale, est l'Exécution mise chez les Boyards Glogovan et Balatzano. On sait que M. Philipesco est l'implacable Ennemi de ce dernier, et l'on considére ce qui arrive à lui et à son confrère comme un nouveau sacrifice du divan à la haine et à la cupidité. M. Glagovan a epousé une

1. „*Dela*“ nr. 923/1809 Arhiv. Senat. Chişinău.

fille du Bano de Ghika, ce qui est encore une consideration de grande défaveur. Le caractere obstiné et hardi de Balatzano et la grande influence des Ghijca dans la province, donnent à cet evêniment le plus d'effet. Je leur ai dit que votre Excellence ne peut que donner ses ordres d'aprés les rapports qui lui sont faits; mais qu'l suffisoit de lui metre la vérité sans les yeux pour obtenir pleine et entiére justice Le malheur est que les boyards grecs ou valaques sont incapables d'exposer clairement une affaire. Je me suis fait un devoir, dans cette occasion de débrouiller celle des deux Boyards et j'ai dicté le memoire qu'ils doivent présenter à Votre Excellence, persuadé que de tous les moyens de lui plaire le plus assuré seroit toujours de lui faire parvenir les lumierés de la verité.

J'ai l'honneur d'étre avec autant de dévoument que de Respect,

Monsieur le Sénateur

De votre Excellence

Le très humble et très obeissant

serviteur M-is de Beaupoil S-t. Aularie.

Bukarest le 22 mai
1809

V.

A M-r le Marquis de S-t Aulaire.

Iassi ce 30 Juni 1809

S. E. Mr-le Vice président d'Enguelgardt vient de me présenter le rapport qui lui a été adressé par le Divan de Valachie relativement à Votre réclamation des Poslausniks et de l'indemnité que vous demander eu faveur de vos paysans.—Ce rapport qui est écrit en réponse aux prescriptions qui avoient été données sur cette affaire, renferme que d'après les verifications faites par le Divan à ce sujet, les payans de votre village d'Afumatz n'ont jamais été changés en Paslausniks et que pendent même le Gouvernement du Prince Ypsilanti vous n'avez point joui de cet avantage qui (rupt) un très grand (rupt) aux revenus appartenant à la caisse de la Vistierie.

Le Divan ajoute encore par rapport aux différents charge

qui ont été imposées sur les paysans du susdit village, qu'il n'est pas en droit et qu'il seroit même contre toute justice de les en exempter ou de leur accorder une préférence sur les paysans des autres villages, lorsque ceux ci sans excepter les Socotelniks t les Poslousniks, sont généralement grévés et soumis à des corvées continuelles aux quelles on les oblige sans cesse pour le service de l'armée. En vous comuniquant toutes ces considerations, — Monsieur le Marquis, je ne puis que répéter ici ce que j'ai eu l'honneur de vous observ precédemment; (rupt) à patienter dans les moments présents et d'ajourner la réparation que vous demander de vos pertes à un tems plus favorable.

J'ai l'honneur, d'étre avec les sentimens de la plus parfaite estime et dela consideration la plus distinguée.

VI.

Monsieur le Marquis,

J'ai reçu les deux lettres des 10. et. 25. de ce mois, que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire.

D'après la liste que je tiens de tous les 'ispravniks valaques, le s-r Dragonesko contre le quel vous portez plainte, ne se trouve pas à Sakoyeni, mais à Prahovo. Le premier de ces districts que vous m'indiquez, est confié aux deux boyards Gradistans dont l'un est celui en faveur du quel j'ai eu plusieurs de vos recomandations. Il est donc nécessaire que vous me donniez qulques éclaircissemens à ce sujet.

Je saisis avec bien du plaisir cette occasion pour vous renouveller ma très sincère reconnoissance des expressions si flatteuses pour moi que votre dernière lettre renferme. L'interêt que vous voulez bien prendre dans toutes les circonstances qui me regardent, me pénétre pour votre personne du plus vif sentiment d'estime et d'amitié.

Sa Majesté L'Empereur quia daigné m'accorder mon congé d'une année n'a point encore désigné un successeur à ma place, et je ne pourrai me mettre en route qu'après l'installation de celui-ci. Vous pouvez être certain que parmi le nombre de ceux que je regretterai le plus en quittant ce pays, vous êtes sans contredit

des premiers dont je ne cesserai de garder toujours le plus constant souvenir.

J'ai lieu d'espérer, Mr. le Marquis, que quand même mon séjour sera dorénavant en Russie, nos liaisons pour cela ne s'interrompront aucunement et si je pourrai vous rendre quelque service utile, soyez persuadé autant qu'il dépendra de moi j'en saisirai l'occasion et avec beaucoup d'empressement.

J'ai l'honneur d'être avec estime et une considération très distinguée.

Monsieur le Marquis

Votre très humble et très obeissant serviteur.

Yassi ce Août
1809

VII.

Mon Général,

Je reçois à linstant une lettre de son Excellence Monsieur le général sénateur de Kouchnicof, en réponse à une que j'avois lu l'honneur de lui ecrire le 25 juillet, pour mes poslousniks de säkayeni. Il en ecrit à votre Excellence par ce courier; mais M-le Vestiar Vakaresko a eu la bonté de finir cette affaire; ainsi je supplie votre Excellence de ne point s'en occuper.

J'ai l'honneur d'etre avec respect mon Général

De votre Excellence

Le très humble et très obeissant serviteur Mis de Beaupoil St. Aulaire.

Bukarest le 17 aoust
1809.

VIII.

Monsieurs le Sénateur,

Les actes de l'interêt dont votre Excelence m'honnore sont sans cesse présents, et c'est avec un sentement inalterable que je ma plais à me les restracer.

Il y a un an que ma terre ayant été privée de ses Boeufs et de ses fourages, votre Excellence ordonna que le Divan me

fourniroit les rations de mon grade en bois, orge et fourage. Lorsque je fis demander l'orge, l'yspravnik me fit répondre. que je n'avois rien de mieux à faire que d'y renoncer. Le reste fut bientôt supprimé.

Votre Excellence ordonna que les anciens pouslosniks de mon village me fussent rendus On lui fit un rapport infidele et j'en fus privé.

Elle donna l'orde que cette terre etant plus exposée au passage des troupes, et se trouvant ruinée, fut exempte de charges nouvelles et notament de l'impôt extraordinaire du zara. Cela est devenu inutile.

Sur le représentations que j'eus l'honneur de faire à votre Excellence de mes services à l'Empire, et à cette province, dans ma correspondance, pendant quatre ans, avec la cour imperiale; sur les pertes que j'ai eprouvées sur ma terre, et sur la situation penible ou je me trouvois, je formai une supplique pour qu'il me fut accordé une indemnité de 20.600 piastres. Votre Excellence eut la bonté d'ecrire à son Excelence le general d'Enguelgardt de faire les demarches les plus pressantes au Divan, pour que ma demande me fut accordée. M-r le vice président n'a point cessé de mettre infiniment favorable. Ses démarches n'eurent aucun succés. En fin, je reduisis ma demande à 600 piastres par mois, M le general en chef de Miloradowitch eut la bonté de l'appuyer j'obtins cette pension, on m'a payé les mois d'aoust et de septembre il m'est dû ceux d'Octobre, Novembre et Decembre et j'apprens q'une note du Divan à la vestiari me prive de ces trois mois et supprime ma pension.

Que votre Excellence veuille bien se faire aporter la liste des pensionnès, et qu'elle se procure des informations fideles sur ces Etres, elle verra avec le plus d'indignation, que ce soit sur moi seul que tombe cette economie.

Je me tairai ici sur les titres que je tiens de ma naissance de mes travaux, de ma reputation, de mes sacrifices à mes devoirs, de mon zele pour les intérêts et la gloire de notre auguste Empereur. Je ne me reclame que d'un seul c'est de l'honneur dont je jouis d'être colonel Russe, avec ce titre (rupt) depandre de l'arbitraire du Divan de la Valachie sans manquer láchement à l'habit que j'ai l'honneur de porter sans m'attirer le

mépris des hommes trés respectables qui le portent, sans le trahir même, puis-je endurer l'outrage que lui fait un comité trantilit (sic) de quatre ou cinq Esclares ottomans? Votre Excellence, certes me rendroit responsable d'un si honteux et coupable silence.

J'ai donc l'honneur de lui en faire ma plainte et de lui en demander justice, comme au protecteur dont je tenois cette grace, et comme au defenseur et au vengeur necessaire des droits et de la dignité de la livrée de l'Empereur. Je la soupie en conséquance qu'il lui plaise ordonner, que l'on ait à me payer les trois mois qui me sont dûs et a me donner une augmentation, telle qu'il plaira à votre Excellence de l'ordonner à datter du premier de janvir. Si le Divan objecte le lieu commun de pénurie, j'ai l'honneur d'assurer votre Excellence, que ses amis ne conaissent que son abondance.

J'ai l'honneur d'être avec autant de dévouement que de respect,

Monsieur le Senateur

De votre Excellence.
Les très humble at très obeissant
serviteur. M-is de Beaupoil
st Aulaire. [1]

IX

A Monsieur le Marquis de St'Aulaire

Yassi ce 17 Janvrier 1810

No. 15.

Monsieur le Marquis.

D'après la demande renfermée dans la letre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser le 29 du mois dernier, j'écris par le courier de ce jour au Divan de Valachie en lui demandant la raison pour la quelle il a cessé de vous payer la pansion de 600 piastres par mois, si elle vous a déja étè accordéc effectivement par l'assistance de Leurs Excel: M-r le général de Miloradowitz el le Vice président, d'Enguelgard qui ont, me dites—vous, insisté sur ce sujet. Je n'ai pas cependant trouvé dans les papiers de ma chancellerie aucune relation à M-r le Vice—president concernant les susdits appointemens, je lui ai seulemént écrit pusieurs fois.

1. Data este ruptă. Scrisoarea este primită la 16 Ianuarie 1810.

àl'appui des plaintes que vous m'aviez portées sur les différentes pertes et domages qui vous avoient été causées sur vos terres, et par une lettre que j'eus l'honneur de vous adresser le 30 de Juin 1809, je vous observai même l'impossibilité de satisfaire à l'indemnitè des 20.600 piastres que vous reclamiez.—Permettez moi, Monsienr le Marquis, de vous faire la même rcmarque par la présente, et d'y ajouter que j'aurois sincèrement désirè vous obtenir l'entière réparation de toutes les pertes que vous avez, essuyées, mai ne pouvant disposer, comme les hospodars, des sommes de la Vistiairie et surtout à raison du grand manque de fords qu'elle éprouve lesquels ne suffisent pas même pour 'approvisionnement de l'armée, je ne suis aucunement en droit d'employer aux pensions la moindre partie de ses revenus et ma première et la plus essentielle obligation est de les faire tous servir au besoin des troupes de S. M. Imperiale.

J'ignore si M r d'Enguelgard a la liste des pensionnaires en Valachie et si vousy êtes compris: il faut dans ce cas qu'il m'en donne comunication avec les comptes de la trésorerie dont il me présante toujours l'extrait. Veuillez bien recevoir de nouveau l'expressions des sentiments de la plus vive estime et de la consider très distingué, avec lesquels j'ai l'honneur d'étre.

No. 32 X.

Monsieur le Sénateur

Le premier jour de cette année, Son Excellence Monsieur le général de Miloradowitch, dit à M-le Connte de Belleval: «Le Mis de St. Aulaire demanda pour vous, il y a 15 mois, que les socotelniks que vous reclamez vous fussent remplacés par une pension de 500 piastres par mois; et j'ai la satisfaction de vous aprendre, que le Divan vont de vous accorder cette demande».

La raison d'Ecoromie pour m'oter ma pension, est donc bien decidément un persiflage, et que le Divan se hâte de contredire par un autre persiflage.

Je suis fort aise que M. Belleval ait le benefice de cette caricature Il s'est fort defendu près de mois de diverses accusations; il a été mon prédecesseur dans la corespondance de l'hospodar de Valachie je le voyois dans une situation pénible,

et je n'ai pû me défendre d'etre touché de son sort. Votre Excellence m'a vû lui parler en sa faveur. Je souhaite sincérement qu'elle puisse sanctionner la grace qu'il obtient; mais que l'on me dépouille pour le vêtir, c'est, je crois, ce que votre Excellence et la cour imperiale n'approuveront point. Une autre considération: c'est que selon les plus fortes probabilités il doit plus particuliérement cette faveur au nommé le Doulx vice consul de france-dont le pouvoir est décisif au Divan, et que c'est une façon de me punir de mes sentiments de fidelité et de dévouement à la Russie, en tout occasion; mais essentiellement du zele utile et plain d'ardeur avec le quel je l'ai servie dans le tems de la guerre contre la France.

Je suis très familiarisé, mon général, avec les supressions de fortune mais je ressens profondement les outrages. Celui que j'eprouve est fait au fidéle sujet Russe et a votre habit, J'espère tout dans cette circonstance de l'equité, de l'honneur de l'indignation de Votre Excellence.

On attend ici – Monsieur le Prince Bagration, je ne voudrois point lui parler de cette affaire avant que votre Excellence ne l'eut décidée elle même, ou ne lui—en renvoye le jugement. Je la supplie donc de me sortir de cette position le plutot qu'il lui sera possible.

J'ai l'honneur d'etre avec autant de dévouement que de Respert,

Monsieur le Sénateur
De votre Excellence
Le très humble et très obeissant[1]
serviteur.
Mis de Beaupoil St. Aulaire

XI.

A Monsieur le Marquis de S-t Aulaire.

Yassi ce 19 Junvier 1810.

Nr. 167.

Monsieur le Marquis,

Je viens d'apprendre par la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire je 4 de ce mois, les inquiétudes que vous a

1. Data este rupta scrisoarea este primită la 18 Ianuarie 1810.

causées la promesse faite a M-r le Comte de Belleval de lui accorder une pension de 500 piastres par mois, et la crainte où vous êtes que la désignation de cette pension ne vous prive totalement de celle dont vous jouissiez. Par la derniére reponse que j'ai eu l'honneur de vous adresser avant hier, vous serez informé, que je n'avois précédement aucun connoissance du payement que vous receviez de la Vistiariè.

Mais en attendent la représentation que le Divan de Valachie doit m'envoyer à ce sujet, je puis vous donner la certitude qu'il n'a nullement le droit d'accorder de son chef la moindre pension à M-r de Belleval, sans en faire préablement l'exposé aux autorités russes et en demander les ordres qu'elles jugeront convenable de lui donner.

J'ai l'honneur d'être avec les sentiments de la plus sincère estime et de la consideration trés distinguée.

XII.

Monsieur le Senateur,

Lorsque, dans l'Été dernier, sur les représentations que j'eus l'honneur de faire à votre Exellance de mes services à l'Empire, à la Valachie, et des pertes que ma terre d'Aftumatzi avoit éprouvées Elle êut la bonté de donner l'ordre à S. E. M-r le Vice-président de me faire donner la somme de 20.000 piastres, à la quelle je bornois ma réclamation, le Divan s'y refusa constament. Je me plaignis fortement à S. E. M-r le Général de Miloradowitch de cette désobeissance, et il êut la bonté de me faire donner un brevet d'une pension de 600 piastres par mois, dont je me contentai, en attendant que l'on obéit entierement à Votre Excellance. Ce brevet disoit que c'etoit en vertu de votre ordre, pour indemnité des pertes souffertes sur ma terre, et l'on m'a payé les deux premiers mois Aoust et Septembre.

J'ai êut l'honneur d'en remercier votre Exellance. En octobre, sans autre motif que de m'avoir vu dans une voiture de M. Varlam, on m'a privé de cette pension. Depuis ma supplique à votre Excellance pour les 20.000 piastres, il y a eu pendant toute la saison 120 chevaux des troupes russes à paitre sur mes prairies, et 22 meules de foin que l'on avoit pû sauver viennent de m'etre prises

par les troupes qui passent et par leurs généraux; ouelques uns donnent des reçus que personne ne payé, et que je ne suis pas fait pour aller demander. Enfin je suis forcé de vendre mes boeufs et mes chevaux, je me vois, avec mon malheureux village, pillé et compléttement ruiné.

La Russie a êté d'une générosité insigne pour les gens de mon ordre emigrés de France sans souvent en avoir reçu les moindres services. Comment se fait il qu'après avoir fait preuve de tant de zéle pour cette puissance, je n'en aye obtenu aucune grace, et que même je sois si cruellement persécuté sous ses drapeâux? Et ce qui m'est d'une fatalité bien etrange, c'est qu'après avoir trouvé dans votre Exellance tous les témoignages du plus généreux intérêt, on n'hesite plus à lui désobéir quand il s'agit de remplir ses ordres de bienfaissance en ma faveur.

J'ai l'honneur de réclamer encore toute la justice de votre Excellence, et son extrême bonté, et de la supplier d'ordoner que l'on me paye tout l'arriéré de cette pension à datter de 1-er octobre, de faire porter cette pension à la somme de cent ducats par moi, à datter du premiére de cette année.

Et de me payer 25.000 piastres, qui ne sont pas à beaucoup près la moitié de pertes que j'aye essuyées depuis que je suis de retour en Valachie.

Je devrai à votre Exellance le repos du reste de mes jours; et mes yeux se fermeront avec tranquillité sur le sort de ma famillie lorsque je ne serai plus.

J'oserai demander encore une grace à votre Exellance: c'est de sanctionner la pension acordée à M. de Belleval, comme restitution des sokotelniks qu'il a dû conserver jusques à la déposition de M. le prince Ipsilanti. D'ailleurs on est toujours juste quand on secoure un etre souffrant; c'est une verité pour le coeur de votre Excellance.

J'ai l'honneur d'etre avec autant de dévouement
que de respect,
Monsieur le Sénateur
De votre Exellance
Le très humble et très obeissant serviteur.
M-is de Beaupoil S-t Aularie.

Bukarest le 26*
1810

* Fără menţionarea lunei. Scrisoarea este primită de Senator la 6 Februarie 1810, deci trebue să se socotească data de 26 Ianuarie 1810.

XIII.

A M-r le Marquis de S-t Aulaire.

Nr. 420. Iassi ce, 10 février 1810.

Monsieur le Marquis,

En réponse à la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire le 26 de ce mois j'ai celui de vous transmettre cy-joint la traduction de toutes les prescriptions et des lettres que j'ai adressées au Divan de Valachie et à M-r le Vice-président d'Enguelgard au sujet de vos diverses réclamations Vous y verrez, Monsieur le Marquis, que je n'ai jamais donné l'ordre précis ni à l'une ni à l'autre de ces autorités, de vous acorder la pension que vous me demandez, et une indemnité de 20,000 piastres. Je me rapelle même vous avoir observé l'impossibilité où se trouve actuellement la Vistiarie de vous payer cette derniére somme. Je ne puis en conséquence que vous donner le conseil d'adresser toutes vos instances à cet égard à S. E. M-r le Général comandant en chef qui ayant sa résidence a Bucharest est par lá plus à même d'examiner vos demandes et qui a d'ailleurs le pleine pouvoir de donner l'ordre positif d'y satisfaire s'il les trouve equitables. Il ne m'appartient pas de juger l'observation que vous avez cru devoir me faire que vous êtes excepté par le gouvernement de la générosité qu'il a toujours temoigné aux émigrés de votre ordre.

J'ai l'honneur d'être avec les sentiments (rupt) d'estime et de considération.

XIV.

Lettre écrite par S. E. M-r le Conseiller privé et sénateur de Kouchnikoff à M-r le Vice president d'Enguelgard, sous la date du 12 Avril 1809 No. 1188.

Le Colonel Russe M-r le Marquis de S-t Aulaire a porté plainte à V. E. contre les Jspravniks de Sakoyeni, qui enlevèrent tous ses vignerons avec leur boeufs et leurs chariots et lui causèrent par là une entière ruine; tandis que les paysans des autres villages du même dìstrict, n'ont essuyé de leur part la moindre importunité. Devant prendre de l'intérêt à l'oppresion que cet officier éprouva, non par quelque nécessité extraordinaire de prendre ses gens dont le nombre n'excède pas celui de 20 mais

plutôt, comme il faut le presumer, par l'envie des Jispravniks, je prie V. E. d'ordonner a qui elle le jugera convenable pour qu'il soit fait à cet égard le plus scrupuleux examen, et s'il en resultera que M-r le Marquis de S-t Aulaire est molesté par les Jsprawniks et plus importuné que les autres possesseurs, d'obliger dans ce cas ces premiers à rembourser au dit Colonel tous les dommages qu'il a essuyés aprés lui avoir restitué ses vignerons Veuillez bien m'honorer eusuite de Notre information sur ce sujet.

J'ai l'honeur...

XV.

Prescription adressée par S. E. M-r le Conseiller privé et Sénateur de Kouchnikoff au Divan de la Principauté de Valachie, sous la date du 10 May 1809 No. 1629.

M-r le Marquis de St. Aulaire Colonel au service russe m'informe que les habitans de la terre nommée Afumatzi qui lui a été assignée par le Prince Ypsilanti, sont grévés de toutes les charges du pays; en opposition à leur privilège de Poslousniks, dont ils ont joui depuis le gouvernement du dit Prince. Je suis moi—même instruit que les habitans du village d'Afumatzi qui se-trouvent peu distans de Bucharest sont plus imposés de corvées que les autres, parcequ'ils sont placés sur la grande route, et par cette raison ils meritent d'etre préferablement soulagés. Dans cette considération si les habitans du village d'Afumatzi cédé par le Prince Ypsilanti au reclamant, étoient effectivement des Poslousniks du tems, qu'ils appartenoient à ce prince, j'engage l'honorable Divan à leurs laisser dans ce cas la même qualité et les mêmes privilèges dont ils jouissaient, auparavant et de m'en exposer le résultat.

XVI.

Lettre adressée par S. E. M-r le Conseiller privé et sénateur de Kouhnikoff, à M-r le Vice-président d'Enguelgard, sous la date du 21 Juin 1809 No. 2195.

V. E. trouvera dans les affaires du Divan de la principauté de Valachie, les prescriptions que je lui ai données de rendre comme poslousniks certain nombre d'habitans de la terre qui a été louée par le prince Ypsilanti à M-r le Marquis de S-t Aulaire

Colonel au service russe s'ils jouissoient auparavant de cette qualité, et de le satisfaire pour divers dommages qu'il a éprouvés. N'ayant pas encore reçu aucune information du Divan si mes prescriptions susmentionnées on été exécutées, je vous prie, Monsieur, de l'engager part des mesures sévères à les remplir et de m'en faire par s'il trouvoit quelque obstacle dans leur exécution.

M-r de S-t Aulaire en exprimant dans sa lettre sa reconoissance à V. E. de lui avoir accordé une garnison de deux soldats pour défendre son village contre les oppresions et les dommages, m'informe en outre que l'escadron du régiment des husards, qui se trouve sur sa terre et les 110 chevaux qu'ils y font paitre lui causent un préjudice notable et le privent de son foin' parceque les hussards l'employent non seulement à la nouriture des chevaux mais ils en vendent même une grande partie Il ajoute encore que dans l'alentour il (rupt) beaucoup de terres où les dits chevaux peuvent être aussi bien nourris sans oppression des habitans. J'abandonne cette circonstance à votre examen, Monsieur, afin que V. E. veuille bien accorder à M-r le Marquis tout le soulagement qu'il vous sera possible de lui obtenir.

J'ai l'honneur d'être.

XVII.

Lettre écrite par S E. M-r le Conseiller privé et sénateur de Kouchnikoff a M-r le Vice-président d'Enguelgard; sous la data du 12 Août. 1809: —No. 2814.

M-r le Marquis de S-t Aulaire affirme contre l'exposé du Divan de Valachie, que les paysans du village Afumatzi dont le prince Ypsilanti lui a cédé la possesion, étoient effectivement poslousniks du tems du gouvernement de ce prince pour la certitude de quoi il demande un prescription de faire un examen à cet égard. En conséquence je vous prie, Monsieur, de déléguer un officier Russe affidé avec un autre de la part du Divan de Valachie, en leur ordonnent de vérifier sur les lieux si les habitans du village d'Afumatzi ont jamais été poslousniks, et s'ils l'étoient positivement de decouvrir dans quel tems et d'après quels ordres on les a compris dans le nombre de ceux qui sont imposés de toutes les charges du pays, enfin combien y-a-t-il d'habitans que le Marquis posséde. Si après l'examen l'assertion de M-r (rupt) sera trouvée

juste, dans ce cas, il ne font point le priver de ses privilèges et je suis persuadé que V. E. ne manquera pas de prescrire au Divan d'exempter les poslousniks de toutes les charges, et dans le cas contraire de m'en faire l'exposé. En attendant il doit être enjoint à qui il appartient pour que l'on fasse sortir des terres d'Afumatzi les chevaux dés husards. si, d'après la lettre de M-r le Marquis, vous avez déja donné les ordres nécesaires à ce sujet

J'ai l'honneur d'être.

XVIII.

Prescription adressée par S. E. M-r le Conseiller privè et sénateur de Kouchnikoff, au Divan de la principauté de Valachie; sous la date du 17 Janvier 1810 No. 153.

M-r le Marquis de S-t Aulaire par sa lettre du 29 Decembre me porte ses plaintes d'avoir été privé depuis le 1-er Octobre de l'année dernière, de la pension de 600 piastres par mois, qu'il recevoit de la caisse du Divan de Valachie, d'après les instances que firent à ce sujet Leurs Excellances M-r Miloradowitch et le Vice-président d'Enguelgard. En conséquence j'engaje le Divan à m'informer sous le plus bref delai possible, si M-r le Marquis jouissoit a la vérité de cette pension, d'après la demande de qui, depuis quel tems et pour quelie raison il aura éte privé.

Documente din secolul al XVI—XVII.

de **L. T. Boga**

I.

Hotin 1593 mai 10. *Zapisul Irinei, fata lui Avram, prin care dărueşte lui Jora sulgerul jumătate de sat Culişăuca din judeţul Hotin.*

Adică eu Irina fata lui Avram scriu însămi pre mine cu acest zapis al meu cum de bună voia me am dat şi am dăruit giumătate de sat de Culişăuca ce este la ţănutul Hotinului dumisale gineri meu Jorăi sulgerului şi nepoatii mele Sultănicăi, care am crescuto eu să fie moşie dumisale în veci neclintită şi nime din rudenie şi din săminţia me ca să naibă a să amesteca cu ace moşie, pentrucă iam dat eu de bună voia me dumisale sulgeriului şi a fiicei mele Soltănicăi şi deresăle ciam avut încă să le dau în mâna dumisali, gineri meu sulgeriului, însă şi vecini pri pre unde vor hi fugiţi ca să aibă ai strângi. Şi în tocmala noastră sau prilejit Andrieş Talpă şi Dumitraşcu Morcov şi Buzanovschi şi mulţi oameni buni. Şi pre mai mare credinţă am iscălit ca să să ştie.

Eu Vasilie Talpă am scris în Hotin anul 7101 mai 10.

(L. P.) Irina

Dumitraşcu Morcov, Andrei Talpă, Buzanovschi.

(Copie-traducere).

II.

Iaşi 1597 mai 15. *Zapisul lui Plopuşor Ieremia prin care întăreşte vânzarea făcută de Frasina fata Donciului din Lihoconeşti.*

Suret depe zapis vechiu pe sirbie dela Plopuşor Ieremia vatav de hănsari din ţinutu Hotinului scris (lipsă) din let 7105 mai 15.

Iată au venit înainte me aciastă femee anume Frasina fata

Donciului din Lihoconești și au mărturisit dinainte me și dinainte a mulți oameni și slugi domnești, precum că ea de nimene silită nici asuprită șau vândut asa driaptă ocină și moșie parte ei ce să va alege din satul Lihoconești drept șasă zăci zloți tătărăști pentru parte ei ce să va alege din satul Lihoconeștii (lipsă) și Petrașco din Dănzăni și Gherasim din (lipsă) și Lelea din Olonești și (lipsă) din Lihoconești și (lipsă) de acolo și Gaviur de acolo (lipsă) puind întracest zapis și pecete mea.

Din limba sărbască sau tălmăcit de Ion Stamate pit. în Eși 1809 mart 24.

III.

1598 mai 5. *Ion din Forosna vinde lui Gligorie Donovici partea sa din satul Șerbinți.*

Tălmăcire dipe zapis vechiu sirbăsc din let 7100 mai 5.

Eu Ion din Forosna sin Maxim nepot lui Vlaico strănepot lui Costea postelnic, de niminea silit nici asuprit, ci de amea bună voe, și am vîndut partea tatălui meu Naxim din satul Șerbinții din al patra parte a satului a șaselea parte, rudii mele lui Gligorie Danovici drept 30 taleri bani bătuți. Și la aciastă anoastră de bună voe tocmală și învoială au fost Ionașco portariul și Cozma (lipsă) și Manaico urednic din Doljoc și Machidon din (lipsă) și alți mulți oameni buni. Și acești boeri buni șau pus pecețile sale către acest zapis ca să să știe.

(L. P.) (L. P.) (L. P.)

Și eu Donciul diiac sin Maxim am scris cu mâna me.

S'au tălmăcit de Iordachi biv vel portar în Iași 1808 avgust 30.

IV.

Iași 1615 martie 24. *Impărțeala între Vasile fiul lui Gavrilaș Vartic și sora sa Antimia Barnovschi.*

Suret depre o împărțală vechi pe sărbie scrisă în Iași din velet 7123 mart 24.

Adecă eu Vasălie ficior lui Gavrilaș Vartic și cu sorume Antimie giupăneasa lui Miron Barnovschi spătar facim știre prin acest zapis al nostru precum niam înpărțit între noi cu moșii și cu vii. Și sau venit în parte lui Vasălie ficior lui Vartic satul Crăsteștii

şi satul Molniţa şi trei fălci de vii, şi un iaz din sus ce să ţâne de Bereşti. Deci au zăs giupâneasa Grapina mama lui Vasălie şi Antimie că easte în hotarul Cerlinii şi am lăsat ca săi fie ei acel iaz din gios. Şi aşăjdire în parte Antimii giupânesăi lui Barnovschi spăt. isau venit sălişţea Grumăzănii şi sălişte Molitiuţii ca săi fie ei în veci această împărţală şi tocmală, şi trei fălci şi un fărtal de vie, şi de acum nici odată să nu aibă a să mai pără pentru această înpărţală. Şi la aciastă tocmală au fost Sămion Pelicovschii biv părcălab şi Gavrilaş Matieş, biv staroste şi Miron Ancilovici şi Sămion Herţa şi Anghel din Marmulinţi şi alţi mulţi ostaşi din curte gospod. şi iam poftit pe dânşii de au pus alor peceţi întru acest adevărat zapis al nostru ca să să ştie.

(L. P.) (L. P.) (L. P.).

Din limba sirbască sau tălmăcit de pitar Ioan Stamate în Eşi 1809 mart 1.

V.

1618 mai 5. *Zapisul lui Vlasie şi a surorilor sale prin care donează lui Neculai Donici fost clucer, partea lor din satul Criuleni.*

Adecă cu Vasilie şi cu surorile mele anume Mărica şi Agahie feciorii Erinii featii lui Ion nepoata lui Hilip de Criuleani, scrie şi mărturisim cu cest zapis al nostru cum noi de nime nevoiţi nici asupriţi, ce de anoastră bună voe am dat şi dăruit anoastră driaptă ocină şi moşie ce avem în saatu în Criuleani ce să va aleage partea mamei noastre a Irinei featei lui Ion nepoatii lui Hilip de Criuleani o am daatu dumisale lui Neculai Donici ciau fost clucear ca săi fie dumisali dela noi daanie şi moşie în veaci şi cuconilor dumisali, şi nepoţilor dumisali, şi nime dintru oamenii şi dintru sămenţie noastră să naibă a se amesteca sau a strica aciacta daanie. Şi când am făcut acesta zapis sau tâmplat mulţi oamini buni anume Pavel Beişor ciau fost capitan şi Decusară capitanul, şi Vlasie capitanul şi Bobei ficiorul lui Pătrachi din Cotelnici şi Mierăuţ din Slobozie lui Duşcă şi Ţăncul de Morozeni, şi Pătrachi fratele Ţăncului dă colea şi Timotin di Hruşova şi alţi mulţi oameni buni bătrâni şi tineri. Şi pentru mai mare credinţă

nem pus degetele şi iscăliturile ca să să ştie. Şi eu Lupul ficiorul lui Andrei din Scurteşti am scris zapisul ca să să ştie.

Let 7126 mai 5.

Az Pavăl capitan, † Ţăncul, † Pătrachie, † Ioniţă
(Original hărtie).

VI.

Ghireni 1619 noembrie 22. *Mărturia mai multor megieşi dela Ghireni privitoare la un heleşteu.*

Intru tot cinistit părintele nostru dumneata logofete mare să fii dumneata sănătos. Dăm ştire dumitale părintele nostru logofete. Dusu mam la Ghireni cum au fost învăţătura dumitale cu cinstita cartea mării dumisale lui vodă. Deci leam dat cartea şi sau dus cu cartea la Durduc şi la alalţi boeri megieşi pren pregiur, şi au vinit Durduc cu câţiva oamini buni anume Gheorghie vornicelul den Ianova şi Eremie Onăş şi Bălanco di acolo şi Toder Pererătceanul şi Simioncea den Hudeni şi Cazacul den Nichiteni şi Procop den Nicolinti şi Şandro de acolo şi Nuţul de acolea şi Martun Şipin de Ianova şi popa Pătraşco den Ghireni şi diiaconu de acolo, şi Pantea de acolo, şi Alecsie de acolo şi mulţi oameni buni megieşi, şi den sat sau adunat toţi la casa lui Dumitrachi. Deci iam întrebat de rândul celui heleşteu, cum ştiu cu sufletele lor, datau Irina agiutor la acel iaz au ba, cum scrie şi în cartea mării sale lui vodă. Deci au giudecat ei toţi cu sufletele lor şi au aflat ei cu toţi că nau dat agiutor nemică la cel iaz făr ciau dat numai doi boi deau lucrat nau înplut nici [1] nau vrut să mai de agiutor şi pre Irina încă o întrebat, ia încă au spus aşa că nau dat mai mult. Deci au socotit cu toţi de au aflat ca să de Dumitraşco Irinei pentru cei doi boi ce iau dat agiutor săi dea 8 lei, iar alta nemic, iar pentru cele trei sute de lei ciau zăs Irina cau vănat Dumitraşco peşte şi au vândut, nemic nu sau aflat, făr ciau vănat la un praznic la sveti Nicolae şi au şi cheltuit săi fii de treaba prazniculuí, iar mai mult nu sau aflat să fie vândut. Deci noi toţi câţi mai sus sintem scrişi atăta ştim cu sufletele noastre.

1. Loc rupt.

Şi pre mai mare credinţă noi neam pus peceţile şi degetele cătră aciastă mărturie anoastră. Să fie dumniata sănătos dela Hristos amin.

Scris la Ghireni noembre 22 let 7127.

Gheorghie cerveni ot Ianova (L. P.)
Ieremie (L. P.) Bălanco (L. P.), Cazacul (L. P.)
Şandro (L. P.) Niţul (L. P.) Martin (L. P.)
Simeon

Mai mic feciorul dumitale Grecul închinu mă dumitale şi să fii sănătos amin.

VII.

Balcăuţi 1620 iulie 8. *Marica bătrâna sora popii lui Mateiaş din Suceava şi cu nora sa Bila vând lui Ion Terte diiac din Ivancicăuţi partea lor de moşie din Citnicăuţi.*

Suret dipe zapis vechiu sirbăsc din let 7128 iuli 8 scris în Bălcăuţi.

Cu Marica bătrâna sora popii lui Matieş din Suciavă şi cu Bila fimeia sa răposatului fiiului meu Ionaşco, mărturisim cu acest adivărat zapis al nostru, de bună voia noastră, de nimine silite nici asuprite, am vândut anoastră driaptă ocină şi moşie fratelui nostru lui Ion Terti diiac din Ivancicăuţi atriia parte de sat din satul Citnicăuţii partea din mijloc, în sat şi în câmpu, cu tot venitul drept noaăzeci taleri bani, însă acum niau dat patru zăci taleri, apoi noi avem săi dăm lui toate diresurile noastre ce avem pe mai sus numita ocină şi moşie, şi în ziua ce va înplini acei de mai sus arătaţi bani, atuncia şi pe acele părţi îşi va face diresuri domneşti (lipsă) că săi fii ocină nestrămutată. Şi la aciastă tocmală anoastră sau întâmplat Grigorie Hruşcin hotnog de curte, şi Bilaş Iscra paharnic din Belhăuţi, şi Andreica de acolo, şi Pestriţa şi Gligorie de acolo, şi alţi mulţi oameni buni şi bătrâni megieşi. Şi spre mai mare credinţă am pus şi peceţile noastre cătră aciastă scrisoare anoastră ca să să ştie.

(L. P.) (L. P.)

Din limba sărbască pe limba moldovenească sau tălmăcit de Ion Stamati pitar în Eşi la 1808 sept. 10

VIII.

Nesfoia 1628 fevruarie 15. *Ion Tertea cu soţia sa Ana vând lui Efrem Hăjdău, pattea lor de moşie din Citnicăuţi şi Mihăeşti.*

Adecă eu [1] aga ginerile Petricăi [1] cu fimeaia me Anna fata Petricăi Zlătariul şi a fetei Petricăi a Saftei de nime siliţi şi ne nevoiţi ce de bună voe noastră am vândut anoastră direaptă ocină şi moşie lui Efrim Hăjdău din sat din Citnicăuţi ce să va aleage parte Petricăi din stălpul din sus şi parte femeei Petricăi a Saftei surorii lui Bantăş din stălpul lui Bantăş şi aşijdire ce să va aleage parte lor din sat din Mihăeşti pre cătă să va alege parte părinţilor noştri dintre înbe seliştile şi o am vândut dereptu treizeci de taleri de argintu ca săi fie lui dela noi direaptă ocină şi cumpărătură cu hăleşteaa şi cu pomeate ce să va aleage şi din câmpu şi din [1] acelor doaă selişti. Şi pre aiasta vânzare noi iam făcut şi mărturie, şi dintraiastă mărturie ca să aibă aş face ispisoc domnesc. Şi în tocmala noastră au fost Avram Capotici şi Costantin [1] şi Dumitru [1] şi mulţi omini buni şi bătrâni, şi spre mai mare credinţă neam pus peceţile şi iscăliturile întraciastă mărturie anoastră ca să să ştie.

Scris în Nesfoi în anul 7136
fevruarie 15 zile. [2]

1. Loc rupt în original.
2. Text slav în original.

(L. P.) (L P.) (L. P.) (L. P.)
Ion Tertea iscal.
Gheorghie Iurascovici iscal., Gavriil Capotici.
(Original, hărtie).

IX.

Iaşi 1635 iunie 15. *Bercea de Brădeni dăruieşte vărului său Costantin o parte din moşia Brădeni, pentru sufletul tatălui şi a fraţilor săi.*

Eu Bercea feciorul Fratelui de Brădeani însumi pre men mărturisescu cu cestu zapis al meu, cum să să ştie că am dat şi am dăruit o parte de ocină, partea mea din Brădeani ce să va

1. Loc deteriorat în original.
2. Text slav în original.

aleage din giumătate de sat din partea din gios, însă partea mea, fără părţile fraţilor mei. Acele părţi nu le dau ce dau şi dăruesc partea mea lu Costantin vărul mieu iuzbaşa de Miceşti. Insă dau şi dăruescu de nime neînbiiat nici înpresurat, ce de bună voia mea dau şi dăruescu fratelui mieu lui Costantin iuzbaşea, cum mai sus să arată [1] din sat din Brădeani, sau dat din partea mea, şi sau dat pentru sufletul părintelui meu Fratelui şi pentru sufletul fratelui meu Iacob şi a lui Negruţu, pentru aceale suflete dau şi dăruesc să fie lui direapta ocină şi moşie lui şi cuconilor lui şi nepoţllor săi. Şi s'au tâmplat la această darea şi tocmală cum mai sus scrie Ostahie de Dumbrăviţă şi Costantin Grosul de Brădeani şi Ambrohie de acolea. Şi sau scris în casa lui Gavriil sluga hatmanului şi Isac Hutul. Şi eu popa Samson dela beseareca lui Ştefan vodă am scris şi pre mai mare mărturie iaste că neam pus şi peceţile ca să să ştie.

In Iaşi leat 7143 iuni 15.

(L. P.) (L. P.) (L. P.) (L. P.)

Az Isac Huţul.

X.

Popsăşti 1642. *Zapisul lui Negrul şi Zlata prin care vând partea lor de moşie din Popsăşti lui Vasile diaconu.*

Adică noi Negrul şi cu soră me Zlata ficiorii lui Mălai din Popsăşti, scriem şi mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru de nime nevoiţi nici asupriţ ici de anoastră bună voe, am vândut anoastre driaptă parte şi moşie din Popsăşti, şi am vânduto fratelui nostru lu-Vasili diiacu din Popsăşti, şi i-am vândut dumisali dintr'un bătrân din giumătate de sat atrie parte drept un cal cu şăi cu procoveţe de postav şi un filiiandriş de o haină, şi o dulamă cu nasturi de argint, şi liau preţăluit aceste toate ci mai sus scriu drept 50 taleri, ca să fii dumisali driaptă ocină şi cumpărătură. Şi am vândut dumisali din cămp cu ţarină şi heleşteu din Lopatna şi din pădure cu un pomet şi cu un loc de prisacă ci este la un lat în faţă satului, şi din tot locul tot venitul. Şi când lam vândut dumisali sau prilejit Ionaşcu Popăscul din Tulbureşti, şi Ştefan Mitescul de acolo, şi Pavăl Teţco de acolo, şi Gheorghi Tulbure de acolo, şi

1. Loc rupt în original.

Dumitru Roș de acolo, și Gonța de acolo, și Fărtat de Sămănauca, și Neculai de Tulburești și Danul de Zaiciul, și Ionașcu Măgari de Parășa și mulți oameni buni. Așijdire mi-au dat și un șlic de sobol. Deci să fii dumisali driaptă moșiia și ficiorilor dumisali, și nepoților dumisali și să aibă dumniasa aș face și dres domnesc, și noi acești oamini ci scriu mai sus toți niam pus peceții și iscăliturile și pentru mai mare credință ni am pus peceții să să știe.

let 7150 Popsăști.

Ionașcu Popăscul
Ștefan Mateescul
Pavăl Steţco
Andrei Sapotianu
Negrul
Zlata

Intocmai cu cel adevărat zapis
Grigorie Teodor

XI.

Forosna 1645 mai 16. *Necoara Focenco vinde lui Balan comisul partea sa din Forosna.*

Adecă eu Necoară Focenco din sat din Forosna cei la ţănutul Hotinului scriu însumi pre mene cu cestu zapisu amiu de nime nevoit nici înpresurat ce de amea bună voe am vândut dumisali lu Balancian fost comis amea direaptă moșie și cumpărătură din sat din Forosna, care moșie și direaptă și cumpărătură am avut întrun stălpu cu satul Bașcanii, eu dumisali comisului am vândut pre căt au ales oameni buni cu tot venitul căt au ales pre moșie mea și pre cumpărătură cu tot venitul, alesau pre optsprezece stănjini am luat dela dumnialui optzăci de lei bătuți, ca săi fie dumisale direaptă moșie și săș facă și direase pre cât am vândut dumisale. Și între noi fostau Frim Hăjdău și Andronic Badiul și popa Anton de Băşcani și Ghiorghie deacolea, și Ion deacolea, și popa Damian de Șerbenți și Gligorcea ot Cruhlic i in [1] Glicorcea ot tam [2] și Gligorii ot tam și mulți oameni buni megiași carii sau prilejit deau fostu atunci între noi. Și pre mai mare credință am iscălit și mim pus și peceatea ca să să știe.

La Forosna 16 mai leat 7153

1. Și alt.
2 Deacolo.

Nicora Focenco iscal, Andronic Badiul, pop Anton, pop Damiian, Cazacul ot Bilăuţi, Patraşcu Ciogolea logofăt iscal, m'am întâmplat la această tocmeală,[1] Nacul Păulel iscal, Efrem Hăjdău iscal, Gavrilaş Hăjdău.

Vasilie a scris.[1]

(Original hărtie)

XII.

Stăuceni 1645 mai 16. *Ursachi Cornescul vinde comisului Bălan partea sa din satul Forosna.*

Adecă eu Ursachi Cornescul scriem însumi pre mene şi mărturisescu cu cestu zapis al miu de nime nevoit nici înpresurat ci de amea bună voe partea mea de ocină şi direapta moşie ceam avut în sat în Forosna cu Vorlinschi la ţănutul Hotinului eu am făcut schimbu cu Vorlinschi şi mam tocmit întracela chip. Partea de ocină amea cătă am avut eu cu Vorlinschi în Forosna întrun stâlp ciau fost cu Băşcanii eu am datu o lui Vorlinschi cătă are el în Băşcani şi cătă am avut şi eu acolea în Băşcani. Deci Vorlinschi şi cu fraţii săi să fie ei volnici a vinde acea moşie alor cătă iaste în sat în Băşcani cui vor vrea neci să aibă rău depre alţii [2] să fac cu moşie mea cum va fi voe mea şi a fraţilor mii. Deci eu am vândut dumisale comisului Bălan partea mea de ocină şi moşie direaptă ciam avut depreună cu Vorlinschi în sat Forosna dereptu optu zăci de lei bătuţi ca să fie dumisale direaptă şi moşie. Şi întraciasta tocmală au fost Frim Hăjdău şi popa Anton den Băşcani şi popa Dămiian din Şerbenţi şi Andronic Badiul şi Gligorcea den Cruhlic, şi alt Gligorce deacolea, şi Ghiorghie den Băşcani, Opril deacolea şi Necoară Focenco den Forosna şi Cazacul dascalul den Bilăuţi şi mulţi oameni buni meigeşi carii sau tânplat atunci deau fost acolea ca să fie dumisale comisului direaptă moşie iam dat şi zapisul comisului cel de schimbătură ceam schimbat cu Vorlinschi, şi săş facă dumnealui de pre acest zapis şi dires. Şi pre mai mare credinţă am iscălit şi nim pus pecetea ca să să ştie.

In Stăuceni let 7153 mai 16

---

1. Text slav în original.
2. Loc rupt în original.

Ursul Cornescul, Andronic Badul, Pătraşcu Ciogolea vel logofăt ne am întâmplat şi noi la această tocmeală,[1] Efrem Hăjdău iscal, i az Gavrilaş Hăjdău iscal, Nacul Paulel iscal m'am întâmplat,[1] Vasilie iscal, Danovici de Şerbenţi iscal.

XIII.

Vancicăuţi 1646 iunie 22. *Gava din Şendreni cu rudele sale vând comisului Balan părcălab de Hotin, partea lor din satul Sângereni.*

Eu Gava de Şendreni şi cu nepotu mieu cu Mirea şi că ma tuşea mea cu Sofca şi cu toţi nepoţii ei, scriem şi mărturisim însine pre noi cu ciasta scrisoare anoastră, de nime nenevoiţi nice asupriţi ce de bună voia noastră am vândut o parte de ocină ce avem în sat în Sângereni ce avem cu Toader Saneţ di apatrulea stălp de sat a treia parte ce să va aleage partea noastră. Şi am vândut acea partea de ocină dumisale comisului lui Balan părcălabul de Hotin drept patru zeci de lei bani gata. Şi neau făcut dumnealui deplin plataa. Şi în tocmală noastră au fost Efrim Hăjdeu şi Andronic Badiul şi Petrica de Forosna, şi Gligorie Frăncea de Şendreni, şi Isac Cfasniţa de Costiceni, şi Grozav Bantăş de acolea, şi alţi mulţi oamini buni şi megiaşi depre înpregiur. Dece depre aciastă scrisoare anoastră ca să aibă dumnealui aş face şi drease domneşti mai şi spre mare credinţă neam pus şi peceţile şi iscăliturile cătră această adevărată scrisoare anoastră ca să să ştie.

Scrisă în Vancicăuţi leat 7154 iuni 22

Gava, Petrica ot Forosna, Gligorie, Isac Cfasniţa, Ivaşco sin

(Original hărtie).

Petrica, Efrem Hajdău m'am întâmplat la această tocmeală,[1] Ştefan Lisac iscal, căci că neam prilejit şi noi acolea cu slujbă Iorga iscal, Gavrilaş Hăjdău iscal, eu Buzanovschi încă mam prilejit la această tocmală.

(Original hărtie).

---

1. Text. slav în original.

XIV.

Şitnicăuţi 1646 iulie 2. *Căzacul din Bilăuţi şi alţi câţiva fac schimb cu Vasile Cornescu a unor părţi de moşii.*

Căzacul din Bilăuţi ficiorul Moţului şi Gavril Hăjdeu şi Gligorce Mihailuşco ficiorii lui Urlischi şi Dumitru şi Gligorie nepoţii lui Urlischi mărturisim cu ceastă scrisoare anoastră cum nem voit cu toţi de bună voe noastră de am schimbat o parte de ocină ce să va alege parte lui Urlişchi in sat în Forosna cu Vasilie Cornescul ficiorul lui Drăgan şi cu Păscăleasa fata lui Vascan Cernescul şi cu toată ruda lui ce să va alege parte noastră a lui Urlişchi să naibe nime nice o treabă la cea parte de Forosna, cătă am schimbat cu Vasilie Cornescul şi cu fraţii lui ca să le fie dereaptă moşie, iar noo neu dat dereaptă moşie cu Pascăliţa şi cu toată ruda lor în sat în Băşcani ca să ne fie noo dereaptă moşie ca să să ştie. Şi în tocmala noastră au fostu Ifrim Hăjdeu şi Badiul de Cerlena şi Danovici de Şerbenţi şi Necoră Focenco de Forosna şi mulţi omeni buni megieşi de pen pregiur au fostu în tocmala noastră. Şi pe mai mare credinţă nem pus şi peceţile ca să să ştie.

La Şitnicăuţi let 7154 iul 2.

Patraşcu Ciogolea vel logofăt neam întâmplat la aciastă tocmală[1].

Cazacul a scris acest zapis ca să să ştie.[1]

Andronic Badiul, Nacul Paulel iscal, Efrem Hajdău iscal, Danovici de Şerbenţi m'am întâmplat la această tocmeală,[1] Gavrilaş Hăjdău iscal şi mam întâmplat la această tocmală.[1] Ivonaşco sin Petrincii.

(Original hârtie).

XV.

1647 aprilie 6. *Ioachim nepotul lui Balotă dăruieşte lui Ilie Sturza marele stolnic, o parte din Spărteani şi din Măgeani.*

Adecă eu Iachim nepotul lui Balotă scriu şi mărturisescu cu cest adevărat zapis al mieu precum eu de nime silit nici asuprit ce eu de bună voia mea am dăruit o parte de loc din sat din Spărteani şi din Măgeani partea moşu mieu lui Balotă ce să va

1. Text slav în original.

aleage dintramândoă satele. dumisali Ilie Sturzea aestoț icnm ler pentrucăci miau făcut și dumnialui un bini mie, ca săi fie dumisali direaptă ocină și moșie în veci din câmpu și din țarină și din hălăștеae și din vatra satului și din tot locul și cu tot vinitul. Iar dumnialui să aibă aș face și drese domnești depre zapisul mieu. Și la aciasta danie sau tâmplat mulți oameni buni anume Leca biv părcălab și Ștefan biv capitan și Ursul de Bogzești și Harea de Verejeni, și Zaharia de Ciulucani, și Necula de Leușeni, și mulți oamini buni, și pentru credință neam pus pecețile și iscăliturile să le fie de credință, să să știe.

let 7155 april 6.

Leca (L. P.) părcălab, Iachim + ot Pârliț, Ursul + ot Bogzești; Harea + ot Verejeni; Necula + ot Leușeni, Zaharia + ot Ciulucani.

(Original hărtie).

XI.

1647 mai 20. *Cazacul din Bilăuți cu ai săi face schimb de moșie cu Vasile Cornescul.*

Cazacul de Bilăuți i Gavril Hăjdău den Gligorcea, Mihalușco ot Cruhlic, Dumitru ot tam, Gligorie nepoții lui Orlinschii mărturisim cu aciastă scrisoarea noastră cum neam voit noi toți de bună voia noastră de am schimbat o parte ocină în sat în Forosna cu Vasile Cornescul și cu tota ruda lui ce să va aleage partea noastră căți frați vor hi a lui Orlinschi să naibă nici o triabă la Forosna căce că am schimbat cu Vasilie vornicul și cu frații lui că să fie lui direaptă moșie, iară noă neu dat direaptă moșia sa și cu frații săi în sat în Bașcani ca să ne fie direaptă anoastră ce să va aleage că să să știe șin tocmala noastră a fost giupânul Efrim Hăjdeu și Badul de Cerlina și Danovici den Șerbinți și Nicoră de Forosna și mulți oamini buni au fost în tocmala noastră, și pre mai mare credința neam pus pecețile ca să să știe.

(L. P.)

mai 20 zile let 7155.

(Original hărtie).

XVII.

Şerbinţi 1651 mai 6. *Gora din Bilăuţi vinde lui Efrim Hăjdău, partea sa din Bilăuţi.*

Adecă eu Gora feciorul Simcăi den Bilăuţi scriem şi mărturisăscu cu acest zapis al mieu cum eu de nime nevoit nice asuprit, ce de bună voe ame am vândut ame direaptă ocină şi moşie partea tatăne mieu Simcăi den a treia parte de sat de Bilăuţi a patra parte, şi am vândut o dumisale lui Frim Hăjdeu dereptu trei zeci de lei bătuţi. Şi mi au dat deplin plata denaintea lui Andronic Badiul şi denaintea lui Ionaşco Malicenco, şi denaintea lui Vasilie ce au fost părcălab, şi denaintea lui Gavril Hăjdău, şi denaintea Cazacului de Bilăuţi, şi denaintea a mulţi oameni buni şi bătrăni megiiaşi den pregiur. Şi eu Lupul Păulel am scris şi spre mai mare credinţă neam pus şi peceţile cătră acest adivărat zapis al nostru ca săşi facă şi dires dela domnie, precum scrie şi zapisul dela noi, pre tot vinitul, ca să ştie.

La Şerbinţi leat 7159 mai 6

Goran Simca, Andronic Badiul, Ionaşco, Petrica, Ionaşco iscal, Vasilie vornic, Gavril iscal, Lupul Păulel iscal.

(Original hărtie)

XVIII.

1652. *Zapisul Cărpoaiei, a feciorului şi generalului ei prin care vând lui Postolache o parte din moşia Suriceni.*

Adecăte eu Cărpoe cu ficiorul mieu cu Tasie şi cu ginere mieu Costantin şi cu toţi ficiorii miei căţi am avut, cum am vândut de bună voe me ocină ame direaptă lui Postolachie den Surăceni den partea Luchii de Surăci şi de Sămceli în sus câtu faci parte me ce se chiamă den bătrănul Maruşchii apatra parte den pădure şi de loc de moară. Şi am vândut dăreptu cinzece de lei denainte popei lui Tanasie din Costeşti şi denainte lui Costantin ot tam, şi denainte lui Nichifor şi dinainte Arion şi denainte lui Vasilie, şi denainte lui Dănilă, şi dinainte lui Arsenie, şi denainte ui Gligorie naşului şi Gligorie Grecul ot tam,[1] şi denainte lui Ştefan den Buiacani, şi denaintea Suriceanului Vasilie şi denainte

1. De acolo.

lui Gavril săn [1] Suriceanului şi a lui Marco, şi a lui Matei tij săn[1] Suriceanului, şi denaintea lui Ştefan Suricianului şi Istratie săn [1] lui Ştefan, şi denainte lui Onofreiu ot Suriceni şi lui Gligorie ot tam, şi denainte lui Andreiu ot Danceni şi denainte lui Apostol săn lui Andreiu, şi denainte lui Costantin bivşii [2] vornic, şi denainte lui Zatic săn lui Costantin, şi denainte lui Săman bivşi dascal ot Suriceni. Vlet 7150

Urmează 12 semne de punere a degetului.

(Original hărtie, după factura scrisului pare suspect).

XIX.

1652 oct. 9. *Marii boeri întăresc împărţeala făcută de jupăneasa Tinta a moşiilor sale.*

Iată eu Gheorghii Ştefan vel logofet i Gheorghii hatman i pârcălab Sucevschi, i Toma vel vornic ţării de sus, i Costandin Ciogolea vel spătar i Alexandru vel ciaşnic i Enachi vel comis i Andrieş vel. medel. i Solomon Bărlădeanu vel clucer i Apostol vel jăcnicer i Ştefan Boul vel şătrar i Racoviţa Cehan ftorii logof. i Niculai Racoviţă postelnic i Neculai Buhuş jicnicer i Vasilii Şoldan jicnicer (lipsă) i Neculai i Dumitraşco dvornici şi alţi mulţi boeri i voinici (lipsă) adică a vinit înaite noastră jupăneasa Tinta fata lui Miron de Sinehău de àsa bună voe de nimi nevoită nici asuprită şi au împărţit ficiorilor săi asale drepti ocini şi moşii, datau Lupului Stroescul vornicul de poartă giumătate de sat de Stroeşti pre Prut în ţinutu Cernăuţilor. Iar Aniţii şi Catrinii iau dat giumătati de sat de Nepolocouţii şi cu cumpărăturile din Cobeşti, iar fetii sale Toncăi iau dat giumătati de sat de Malinţi în ţinutu Hotinului, ci au fost cumpărătură dela Nacul pentru 445 de galbeni de aur, iar Tintei iau dat moşiia din Bărbeşti şi cu toate cumpărăturile precum vor spune dresile, ce este la ţinutul Cernăuţilor unde dă Ceremuşul în Prut. Pentru aceia şi noi dacă am văzut de bună voia ei înpărţire ficiorilor săi, am făcut şi dela noi aciastă mărturii ca să li fii de credinţă, şi pentru mai mari întăritură am iscălit noi toţi cu mâinile nostri şi eu Vasili, cari am scris acest adivărat zapis. Iscăliţi Gheorghe Ştefan vel log iscal, şi alţi boeri cari sânt scrişi la început. Iet 7161 oct. 9.

(Copie).

1. Flu, asemenea fin.
2. Fost.

XX.

1655 mai 20. *Impărțeala între nepoatele Grăpinii, strănepoatele lui Gâscă uricariul.*

Adică eu Antimiia giupăneasa lui Isac și cu soru me cu Vasălca giupăneasa lui Toderașco Jorii sulger, fetile lui Vasile Vartic, nepoatile Grapinii, strănepoatele lui Gâscă uricariul și a Maricăi Găscoai și cu Andronic Badiul ginirile Grăpinii a fetii Gascoai și cu Vasăle Talpă fecioru Lupului comis ci au fost fecior Grăpinii cu Irina Popaloae fata Grăpinii scriu și mărturisăm cu acestu zapisu al nostru, că noi de bună voia noastră niam învoit frățăști și niam împărțăt cu toate ocinile ce sânt dipi moșii noștri Grăpina fata Găscoai, și sau venit în parte Antimii giupănesăi lui Isac și surisa Vasilcăi giupănesăi lui Toderașcu Jora sulger, fetile lui Vartic giumătate de sat Rujavinița cu vecini și apatra parte de Cerlina cu heleștei, și lui Andronic Badiul ginerile Grapinii sau venit giumătate de sat de Rujavinița cu vecini și apatra parte de sat de Cerlina, cu heleștei, și lui Vasile Talpă fecior Lupului comisului, nepot Grăpinii sau venit giumătate de sat de Piribicăuții și giumătate din sat din Pașcăuții, însă ce giumătate din sus din Piribicăuți și cu giumătate din atrie parte din Șășcăuți ci sau vinit Irinii Popăloaie, fetii Grăpinii au luat nepotu său Vasăli Talpă fecior Lupului comis, pentrucă au răscumpărat din Tătari de au dat patru sute de taliri bătuți pentru dânsa. Deci di să vor și afla niscaiva dresă sau zapisă făcute din înpărțală de moașa noastră Grapina sau de feciorii ei să nu să crază pi acesti ocini în veci, ci să să rupă, căci noi acesta tot niamul au făcut mai apoi de toate înpărțălile și sau făcut aciastă întocmală denainte lui Costachi Moțoc biv părcălab hotinscoi, și Ștefan Rugină și Dimitrașcu Roșca și Măriuță Pătărnichie și Vasălică Belde vornic glotni și Ștefan Petriceico și Gheorghie Rodna și Costandin Caracaș și alți mulți feciori de boeri din curte mării sale lui Vodă niam întâmplat la această tocmală. Deci noi văzând de alor bună voe tocmala între dînșii niam pus pecețile și iscăliturile să să știe, ca să să facă și dresu domnesc.

Iscăliți sunt: Ștefan Rugină vornic glotni Măriuța Potărnichie, Vasăle Beldie vornic glotni, Costandin Moțoc biv post.

7163 maiu 20.

(Copie depe copie).

Lexiconul termenilor entopici din limba română în Basarabia.

de **T. Porucic**

Ca o continuare a studiului ce s'a mai publicat în Arhivele Basarabiei dau aci noi termeni, spicuiţi din notele mele de drum de excursii. In această continuare se dau şi termeni cari în studiile publicate n'au fost clasificate.

I. Termeni generali.

1. Agest . .
2. Ajest . . } Adunătură de buruene mari, ori de vreascuri sau lemne uscate. Locul unde nu suflă vântul.
3. Aret . . . Preajma. Imprejurimi.
4. Aripele pământului . . Marginea pământului.
5. Ariniş . . . Loc pustiu cu pământ neroditor şi nisipos.
6. Arşiţă . .
7. Arsură . . } Loc neîmpădurit, aflător în faţa soarelui şi pe care nu creşte aproape nimic.
8. Babă . . . Stâlp natural de peatră mai lat spre bază. Peşteră.
9. Baierele pământului . . Fundul pământului.
10. „ apelor . . . . Fundul apelor.
11. Bălărie . . Locuri crescute de burueni mari, mai ales cu cele ce au frunza lată şi chiar cu tufişuri mici.
12. Bălţătură . Pete pe câmp, unde vegetaţia se usucă înainte de vreme sau nu se dezvoltă de loc, ori slab de tot.
13. Bălţitură. . Surpare de pământ.
14 Băurie . . Localitate plină de lupi.
15. Boicitură . Loc acoperit cu vegetaţie foarte îmbelşugată.
16. Buciniş . . Loc umed, acoperit cu cucusă sau boz.
17. Budrinai . . Bălărie.
18. Budur . .
19. Budură . . } Pustiu nelocuit de oameni.

20. Bugeac . . Burueniș mare pe o întindere însemnată. Câmp îmburuenit.
21. Bulihău . } Dudăe. Iarbărie mare pe întinderi însemnate.
22. Bulihoi . } Râpi îmburuenite strașnic.
23. Cap de țară. Regiunea principală a țării.
24. Cătun . . . Loc mic și gol, înconjurat de copaci.
25. Cătuior . . Cătun mic.
26. Cearcăn. . Bălțătură.
27. Cecan . } Loc sterp, slab productiv, loc nefolositor (din
28. Cegan . } cauza pietrișului ori grohotișului, ori lipsei de apă,
29. Cehan . } ori a nisipului).
30. Chiotoare . Marginea a trei văi. Locul ce schimbă direcția văii, sau albiei văii.
31. Cier . . . Ceair; pășune.
32. Ciocârtaur . Loc deluros și râpos.
33. Cipcă . . . Fășie de pământ.
34. Clădărie . . Desișuri mari be buruene înalte și tufe mici. Loc acoperit cu cantități mari de buruene uscate.
35. Cot . . . (de sat, de râu, de vale, de pădure, etc.) Intorsătură, colț.
36. Cotoc=Cocioc . . Peninsulă. Plaur.
37. Crac . . . (de vale, de deal, de iaz, de râu).—Ramură (de vale, de deal, etc).
38. Crâng . . . Loc mai ridicat aflător în afară de sat, de unde se vede departe Loc de tranziție dintre 2 regiuni cu caractere deosebite, de pildă: tufișurile dela marginea pădurei, locul mlăștinos de la marginea bălții, etc.
39. Cuprins . . Intindere de spațiu, de țară, etc.
40. Dâlmă . . Insulă. Peninsulă.
41 Dâră . . . Fășie de pământ ce se deosebește de părțile vecine. Urmă lăsată de ceva ce se târâe pe pământ.
42. Dudăe . . Locuri crescute cu burueniș strașnic.
43. Durducani . Burueniș strașnic cu tufăriș la un loc.
44. Fâneață . } Loc cu ierbiș bine crescut, care se poate cosi
45. Fâneț . } pentru fân.
46. Găvădie . . Locul unde de obicei se adună un soi de viețuitoare sălbatice mari: lupi, bursuci, urși, dihori, vulpi, iepuri, etc.

47. Gol . . . . Plai fără pădure. Păşune între păduri.
48. Hăbuc . . . Hăţiş (desiş) straşnic de buruene şi lăstare.
49. Haişte. . . Loc deschis, unde vânturile suflă în toată libertatea. Loc unde totul se află în neorânduială.
50. Hălăciugă. } Bălărie mare.
51. Hălăciudă. }
52. Incârnitură . Incovoierea văii sau a culmei, ori cursului de râu. Cotitură.
53. Ierbi . . . Fâneţe bine dezvoltate.
54. Impresurătură . . Hotar al văii sau al ţării.
55. Leasă . } Nămet de mărăcini pus unde va sau adunat în
56. Lesă . . } râpe ori văi.
57. Lojar . . . Culcuş de fiară. Cuibar.
58. Mânte. . . Munte.
59. Mejdină . . Hotarul dintre 2 văi.
60. Mutare . . Arsură. Loc neîmpădurit, aflător în faţa soarelu şi pe care nu creşte aproape nimic.
61. Nămet . . Avalanşă.
62. Olat . . . Regiune. Ţinut.
63. Olt . . . Trâmbă foarte mare.
64. Ostrov . } Insulă.
65. Ostru . }
66. Otrocol . Imprejurimi
67. Paragină . Loc lipsit de ceia ce ar trebui să fie. Câmp părăsit cu totul.
68. Pârloagă } Loc aflător în faţa soarelui şi pe care nu creşte
Pârlog . } aproape nimic. Mutare. Arsură. Arşiţă.
69. Poala . . . Margine. (Poala dealului, poala văii, p. muntelui, p. codrului, p. pădurei etc.)
70. Pojarniţă . Locul unde a fost un foc mare, care deci a fost încălzit şi dogorât de foc.
71. Prilog . . Pârloagă.
72. Pustiu . . Câmpie. Stepă.
73. Răcoină . . Loc cu iarbă scurtă şi grasă (cum creşte prin vii).
74. Raişte . . Loc deschis pentru toate vânturile. Vraişte.
75. Răzăniş . . Temei solid de deal sau de munte.
76. Schiniş . } Spiniş.
77. Schineni . }

78. Sodom . . Loc pustiit. Prăpăd.
79. Spiniș . . Loc acoperit cu spini.
80. Stihiu-(Stihie) . . Puterea naturei.
81. Târlitură . Dudău mare. Iarbă mare cu burueni înalte mai ales priu râpă.
82. Țara Zmeului . . Țările de la Nord.
83. Țârmure . . Regiunea de lângă o apă mare. Țărm.
84. Țarină . . Regiunea neîmpădurită din vecinătatea satului.
85. Ududău . . Loc (mai ales râpă sau vâlcea) plină de dudăe.
86. Uib . . . . Rostu locului. Geografia regiunei.
87. Zare . } Depărtare. Orizont.
88. Zariște . }

2. Forme pozitive mari.

1. Bair . . . Deal.
2. Batcă . . . Munte mic în formă de contrunchiat și rotunjit, având coaste repezi. Deal. (Delușor). Vârf de deal.
3 Bătcuță . . Înălțime pe coasta unui deal sau munte.
4. Baur . . . Dealuri înalte înșiruite unul lângă altul, țuguiate ca niște turnuri mari. cu gătlejuri adânci între ele cu văi între ele bine adăpostite.
5. Beucă . } Munte sau deal mare cu văi adânci de jur împrejur.
6. Bobeică . }
7. Bot de deal } Partea coborâtă și priporoasă cu care se termină dealul sau muntele deasupra văii. Coada dealului (în unele locuri).
8. Bot de munte }
9. Capu dealului (sau muntelui): Înălțimea de deasupra botului dealului (sau muntelui). Capătul ridicat al unei culmi lungi a dealului.
10. Cârcă . . . . Muchea muntelui. Creștetul muntelui. Spinarea dealului.
11. Cârșie . . . . Vârf stâncos.
12. Cățână . } Loc foarte înalt și priporos. Stânci enorme ascuțite
13. Cățini . }
14. Cimț . . . Muchie de deal cu șei și dâmburi ascuțite.
15. Cioacă . . Înălțime. Deal. Vârf de deal sau de munte. Deal mare rotunjit la vârf, dar care este mai înalt ca

dealurile vecine. Deal sterp. Vârf despădurit (de deal sau de munte). Deal mai mic, dar aşezat pe coasta unui deal mare.

16. Cioc. . . . Ţiglău.
17. Ciocârlău . Deal (sau munte) izolat.
18. Ciungu . . Creastă de deal, lipsită de piscuri.
19. Coada dealului (sau muntelui). Partea alungită a dealului sau (muntelui), cu coborâş in, aşezată în partea opusă botului.
20. Coclau . } Deal priporos.
21. Coclav . }
22. Codru . . Dealuri mari împădurite cu păduri mari.
23. Comană . . Vârful dealului (sau muntelui). Creastă lată a culmei.
24. Comănac . Vârf mai scurt al dealului.
25. Cucă . . . Cioacă.
26. Gimţ . . . Cimţ. Muchie de dealuri cu şei şi dâmburi ascuţite.
27. Grumaz . . Partea din dosu capului dealului, când dealul este lung.
28. Grui . . . Capul unei culmi secundare, ce coboară dela culme. mare. Bot de deal.
29. Gurguel . . Gurgui mic.
30. Gurgui . . Vârf ţuguiat de deal.
31. Haspol . . Dâmb.
32. Mânte . . Munte.
33. Nedee . . Vârf de deal sau de munte, acoperit cu muşchi şi iarbă mică. Acolo lumea se adună pentru serbări.
34. Obeina . } Deal lat cu coaste ce se ridică încet (Urcuş domol).
35. Obştină . } Înălţime mare şi lăbărţată cu pantă în creştere continâ şi mică.
36. Picior de deal (sau de munte). Înălţime alungită la poalele dealului.
37. Poala dealului (sau muntelui). Regiunea dela contactul dealului cu albia văi.
37. Prislop . . Umăr de deal (sau de munte), destul de mare, dar mai jos ca dealul însuşi.
38. Samară . . Culmea înălţimei.
39. Sprinceană . Muchia de sus a coastei dealului.

40. Sturi . . . Dealuri de stânci.
41. Tâmp . } Deal (sau munte) care se ridică brusc şi la mare
42. Tâmpâ . } înălţime deasupra şesului.
43. Tidilă . . . Vârf lungueţ dar neascuţit al dealului.
44. Ţâclău . }
45. Ţâglău . }
46. Ţâcman . } Deal cu spinare ţuguiată, dar scurtă şi rotunjită
47. Ţâgman . }
48. Ţepuşă . . Vârf ascuţit şi scurt.
49. Ţopan . . Deal prăpăstios.
50. Ţuţui . . . Vârf ascuţit de deal (sau munte).
51. Ţanc . . . Colţ foarte mare de stâncă sau muchie de deal stâncos.
52. Vâre . . }
53. Vârşe . }
54. Vârşea . } Vârf.
55. Vârfete . }
56. Zarea . . . Culmea dealului.
57. Zinţ . . . Ţugui pe deal. Muchie de culme cu vârfuri ascuţite şi cu şei înguste şi adânci.

(Va urma).

DIFERITE CĂRŢI.

de C. T.

Aurel V. Sava, *Documente putnene*, II. Vrancea, Ireşti-Cîmpuri, Chişinău, 1931.

Este al doilea volum de documente ce vorbesc despre jud. Putna. Autorul, zelos şi mult iubitor de trecutul nostru naţional pune truda aceasta, de a colecţiona, a studia şi publica documente, alături de înnalta sa misiune de înpărţitor al dreptăţii.

In fruntea volumului se dă un reuşit studiu despre «Proprietatea colectivă vrînceană», care continuă începutul «Insemnări despre Vrancea» din primul său volum. Clară înfăţişare despre cele două soiuri de proprietăţi devălmaşe, răzăşască îndiviză şi cea colectivă, origina devălmăşiei una romană, altă tracică sau slavă, cum Vrancea devine moşie unitară, «un singur trup şi hotar», împărţirea munţilor, scutiri de bir a preoţilor, şi după altele, atrage atenţia de ineficacitatea legii de regim silvic, care a turburat liniştea vrîncenilor şi-i poartă pe calea judecăţilor. Colecţia de 199 documente începe cu un ispisoc sîrbesc dela Lăpuşneanu despre poiana Vizăuţul mare, apoi regeste de zapise, mărturii şi acte, pînă la ultimul din 1867. Multe documente aparţin locuitorilor.

E o merituoasă contribuţie. A apărut cu ajutorul Fundaţiunei Ferdinand I.

Ioan C Filitti, *Biserici şi ctitori*, Bucureşti 1932 în 48 pag.

Un folositor mănunchiu de date despre 43 lăcaşuri bisericeşti, mănăstiri, schituri, biserici parohiale, chipuri de voevozi, unele din sec. XVI-lea.

Stăruitor, autorul aduce ştiri absolut precise, şi elimină multe erori, ce s-au menţinut în lucrări pretenţioase.

Ioan C. Filitti, *Biserica sf. Dumitru din București.* București, 1932, în 32 pag.

Acest sfînt lăcaș, depe str. Carol, de lîngă palatul poștelor, este vechea ctitorie din nainte de 1655 a vornicului Badea Bălăcianu, și care mai tîrziu devine metohul episcopiei Buzăului. Ea se preface, cam după un secol, în clădire de piatră prin pioasa jertfă a vătafului Stroe și Radu logofătul, și devine metoh și al episcopului de Rîmnic, pentru scurtă vreme însă. In fine, la 1819 biserica e rezidită din temelie de episcopul Costandie Filitti al Buzăului, păstrîndu-i-se doar chenarul dela ușa de intrare.

Ca încheiere autorul dă inventarul obiectelor mai de valoare, ce au rămas la această biserică.

Pr. C. Dron, *Canoanele*, București, 1932.

Autorul a aflat arhipăstorecul spijin al p. s. episcop Visarion al Hotinului și astfel dă la iveală acest prim volum, în care întră cele 85 canoane apostolice, date clar, într-o bună traducere românească și în josul lor cu destule informații istorice și comentarii.

Cititorul rămîne satisfăcut de îndrumarea ce află aici asupra atîtor probleme de ordine canonică.

Vor urma canoanele sinoadelor icumenice, ale celor locale și ale sf. părinți.

Arhiereu Veniamin P. Bîrlădeanul, *Sofronie Vîrnav*, București, 1931.

E descrierea vieții unui vrednic monah din Hilișăul Dorohoiului. A învățat la Paris pela 1837, unde dă sprijin fiilor de boieri romîni să se adune într'o societate studențească națională, cu sediul în casa lui, și la prima Bibliotecă, adăpostită tot la el, care se află azi în diaconiconul capelei romîne din capitala Franței. Sofronie are metania la Neamț, unde capătă și oarecari slujiri obștești, între care mai ales cea de profesor al noului seminar monahal din 1855. A lucrat zelos. Părăsind mănăstirea, dă ființă pinacotecei din Iași, unde și depune primele tablouri pictate, 16 opere. A candidat și la deputăție, reușind. Sufere multe neplăceri, judecată și prigoniri și din partea ierarhiei. Moare la Bîrlad, poate otrăvit de evrei, pe cari nu-i suferia.

Prin sate și mănăstiri basarabene, broșura de 40 pag., scrisă de grupul de studenți «Graiul nostru», București, 1831.

Minunată lucrare a săvîrșit d-l coleg Papahagi, îndrumînd un grup de studenți vreme de 10 zile să vadă un colț din Basarabia, în sus: Cuhureștii, Dobrușa, și apoi mănăstirile depe valea Ichelului și a Hîrjaucei. Sunt momente bine înțelese, reflexii admirabile, atitudine înțeleaptă a acestor tineri.

Broșurica această rămîne dar ca o inimoasă și totodată cuminte încheiere a unei escursiuni în Basarabia, frumoasă și bogată dar rău administrată și chinuită.

TABLA DE MATERIE A Nr. 2/1932.

Pag.

1. **T. G. Bulat.** Din istoria târgurilor moldovenești: Fălticeni și Tecuci . . . . . 73—86
2. **Const. N. Tomescu.** Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial-Chișinău . . . . . 87—108
3. **Ion Pelivan.** Din istoria nouă a Basarabiei . . . . 109—117
4. **T. G. Bulat.** Din corespondența Marchizului de Beaupoil St. Aularie cu Serghie Cușnicov, președintele Divanurilor românești . . . . . 118—142
5. **L. T. Boga.** Documente din secolul al XVI—XVII . 143—157
6. **T. Porucic.** Lexiconul termenilor entopici din limba română în Barabia . . . . . 158—163
7. **Const. N. Tomescu.** Diferite cărți . . . . . 164—166

EDITURA „SCRISUL ROMANESC“ CRAIOVA,

recomandă D-lor profesori următoarele manuale, lucrate conform n o i l o r programe şi aprobate de Minister:

A, *Pentru gimnazii, licee. seminarii, şcoli normale şi profesionale (băeţi şi fete).*

T. G. Bulat: **Istoria veche şi istoria medievală până la 1453**, pentru clasa I.

T. G. Bulat: **Istoria modernă şi contimporană până în zilele noastre**, pentru clasa II.

T. G. Bulat: **Istoria Românilor**, pentru clasa III.

T. G. Bulat: **Istoria antică**, pentru clasa IV.

T. G. Bulat: **Istoria modernă şi contimporană**, pentru clasa VI.

B. *Pentru şcoalele elementare de Comerţ.*

T. G. Bulat: **Geografia Continentelor**, pentru cl. I, ediţia II.

T. G. Bulat: **Geografia Europei**, pentru clasa II.

T. G. Bulat: **Geografia României**, pentru clasa III, ediţia II.

ABONAMENTUL . . . . . Anul Lei 200

REDACŢIA ŞI AD-ŢIA CHIŞINĂU, STR. ALEXANDRU CEL BUN 73—75